

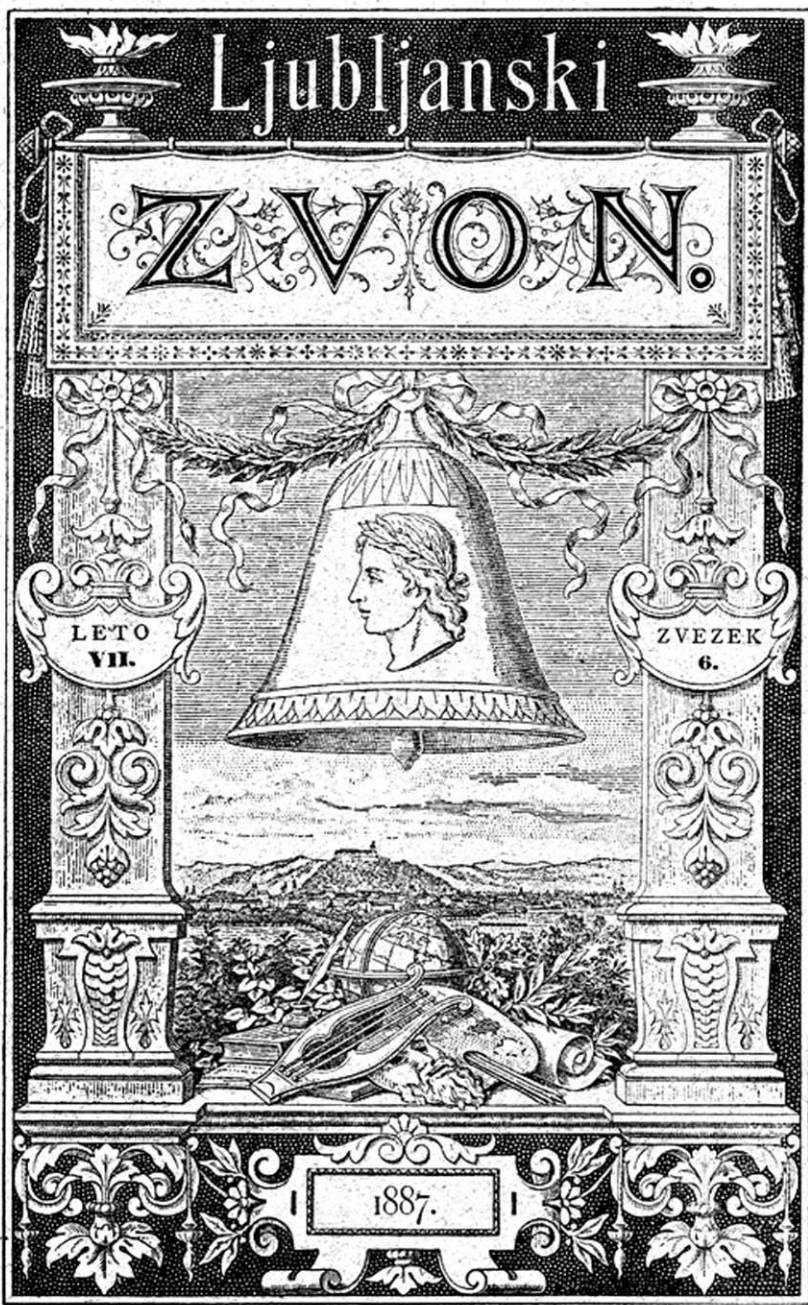
Ljubljanski

ZVON.

LETO
VII.

ZVEZEK
6.

1887.

Vsebina 6. zvezka:

1. Corázd: <i>Baláda o jezeru</i>	321
2. S. Savec: <i>Postillon d' amour</i> . Povest. XI.	322
3. J. Stare: <i>Pisma iz Zagreba</i> . XVI.	336
4. E. Lah: <i>Črtice o ljubljanski čitalnici</i>	337
5. Fr. Prevec: „ <i>Trojno gorje</i> “. Pesem	342
6. Velimir: „ <i>Sirota Jerica</i> “. Povest	343
7. Jos. Apih: <i>Plemstvo in národní razvoj</i> . III.	351
8. Jos. Kržišnik: <i>Rondéli</i>	358
9. I. Šubic: <i>Rastlinske bolezni</i> . III.	359
11. Janko Kersnik: <i>Testament</i> . Povest. VII.	362
12. A. Fekcnja: <i>Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilir?</i> III.	370
13. Književna poročila:	
III. F. Hubad: <i>Imenitna knjiga</i> . (Dalje.)	374
14. — <i>V zaščitenje</i> . (Dalje.)	376
15. L istek: <i>Stritarjevi zbrani spisi</i> . — <i>Zabavišče</i> . — Anton Hribar †. — <i>Zvončki</i> . — <i>Trubarica-Celjanka</i> . — <i>Nekaj za zgodovino</i> <i>Škofje Loke in njenega okraja</i> . — <i>Nov znamenit rimski grob</i> . — <i>Književnost hrvaška</i> . — † <i>Mihovil Pavlinovič</i> . — <i>Dr.</i> <i>Weitlof in naš list</i> .	

POZOR!

Z denašnjo številko poteka naročnina polletnim
gg. naročnikom. Prosimo jih, da bi jo blagovoljno o
pravem času ponovili. Upravištvo.

Krilanove »Poezije« se dobivajo v Ljubljani v
Katoliški knjigarni, v Gorici pri Wokulatu in pri se-
stri pokojnega pesnika, gospodični Mariji Pagliaruzzi-
jevi v Gorici, ulice sv. Antona v Pagliaruzzijevi hiši.
Knjiga stoji nevezana 1 gld., vezana 1 gld. 50 kr.

Ljubljanski ZVON Leposloven in znanstven list.

Štev. 6.

V Ljubljani 1. junija 1887.

Leto VII.

Balada o jézeru.

„Glej, jézera, ljubi, globôke vodé!“ —
„„Globočja še ljúbav je moja za té.““
„Med čolnom in bregom, o kólik propád!“
„„Med nama, o deva, je tólik propád.““
„Na cerkvi na bregu večerni glej žar!“ —
„„In tam s teboj nikdar ne smem pred oltár.““
„Glej, zemljo je Vesna prečarala v vrt!“ —
„„Ljubáv je li tvoja močnejša ko — smrt?““
„Smrt?“ vetrič večerni ja praša strmèč,
Z bregóv vetrič majski razkošno hliďèč.
„Življenju jaz himno tu skladam sedáj!“
Oglási se slavec iz gaja onkráj.
Z zvonika čuj kládiva težkega vdar:
„Pozábita! . . . V smrt, oh, níkár, níkár!“
In dalje po jézeru čolnič dričí,
Okólica vsa ja svari, svari. —
„Glej, zvezde prísívtajo že nad goró,
A nádeje zvezde za naju ne bó.“
„„O jézero, voda globôka, čúj,
Iz tajnih globín pa tí nama svetúj!““
Iz jézera čuje se bajen šepet:
„Níkár mi ne úmríta v cvetu let!“
„Ból vájino zróč jaz že sámó trpím;
Najbolje, da vaju kar jaz poročím!“
„V dnu mojem kristalen se dviga oltár, —
Tam v róke si sežeta, tam za vsegdár.“

„Nevesta, ti venec iz lilij dobóš,
Pirni starejšina povóduji bo mól.“

„In svatovske pesmi duhóv nebróž
Na trstovo píščal bo pískal nocój.“

„Sto Vil bo na svatbi, sto belih družíc
Plešoóih krog vaju ráj rádstnih líc.“ —

„Obup vájin čútim in z vama trpím;
Nocój še naj vaju na veke spojím!“ . . .

In slušata, slušata jézera svèt:
Premami valóv ja vabljivi šepét!

Zor komaj je tretji vrhóve zlatil,
Ob jézeru ribíč je ribe lovil.

Loví in loví . . . in gledí, tedáj:
N jih dvoje priplava baš prádenj na kráj!

Iz dua že dospela sta s svatbe bílá,
Od rož, trav povódujih ovita še vsá. —

Gorázd.

Postillon d'amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

XI.

(Dalje.)

Ko pokaže Cetinovič lepega jutra Činu ličen, na novo prela-kiran, a majhen vódni dómec, prav kitajski, češ, popeijeta se domóv in naj spravi reči vánj, tedaj se revežu kar krči srce. Pričakoval je zopet mogočen, varen parnik, v katerem bi drknila brzo do morja, zdaj pa je zaupati svojo premeteno in tudi učeno glavo v takih nečkah visoko naraslemu velikanu, to je preveč! Predobro si je zapomnil, kake burke uganja Čankiang v sotéskah. Upadlega lica, kakor bi bil žulil vso noč pipo z opijem, pogleduje plaho zdaj brodič, zdaj Cetinoviča. Neka čudna misel se ga polastí, ustna se mu krčijo, toda ne upa je izraziti. Ker mu gospod dalje prigovarja in razklada, kako je »lavđa« izvrsten in vajej vode, da ni nikake nevarnosti, ker se celó ženske »lavdave« ne bojé pota na reki, počne se umikati nazaj in šepne s strahom: »Ljubi gospod, Vi ste izgubili pamet!«

Dà, to ni upor, to je strah pred gotovo smrtjo! Preplašeni obraz ne laže. Ubogi Čin, posebnega poguma nisi nikdar kazal, a take

plahosti se vendar ni bilo nadejati od Kitajca, ker smrt mu ni nič strašnega, vsaj trdijo tako. »Voda, velika, velika voda, majhen čoln, gospod, Vi ste zblazneli!« odgovarja s čudnim zamolklim glasom. Ko tako Cetinovič ne vé, bi se li jezil ali smijal, in izkuša z lepa tolažiti plašljivca, pristopi starejša koščena ženska in mlado, komaj dorastlo deklè rjavega, ali svežega okroglega lica. Živahno debato pričneta s Činom, le bolj z rokama se more odgovarjati brzim jezikom in se umika. Pridruži se še štirinajstletni tenak deček ženskama na pomoč. Čin je ves izgubljen, ne more ali neče tolmačiti na večkratna vprašanja Cetinovičeva, ki razumi jedino besedo »Čankiang« iz ragljanja. Deklè se počne smijati na vse grlo, tako lahko in pristrčno, kakor le mladost zna. Cetinovič se napoti nazaj v klub, vsi za njim, razven deklè. Tu seveda se stvar razjasni: Kitajki se bojita, da zaradi upora služnikovega ne bo nič iz potovanja in dobrega zaslužka.

Žena in dečak pograbitna brez vprašanja nekaj komadov in hitro odideta k brodu, kjer deklè stvari spravi v kabínico. »Lavda« v tem tudi pride, k sreči umeje nekaj angleški in méni, da Čin mora. Ko se vrnejo z ostalim blagom, pripeljejo res tudi Čina, ki se obotavlja pred brodom, kakor pred vešali; vendar ga spravijo z besedami in z rokami čez brv, »lavda« jo urno potegne k sebi, spusti vrv in zazibljejo se od kraja v rmenorjavi veletok. Sicer Cetinovič sam ne vé, kako bo Kitajec spravil brod skozi nevarne globeli s tako osebo, slabimi veslaci — z ženo in dvema otrokoma — ali v Hankavu so mu tega moža preskrbeli ter rekli, da je popolnoma zanesljiv in da je vozil že do Nankinga.

Voda hitro žene, jadro pomaga, »lavda« ima lahko delo. Tahí (= veliko veselje), hčerka »lavdava«, pogosto spušča jasen smeh in Čin je vedno še na vrsti. Zdaj, ko je tako blizu »tujemu hudiču«, hoče se ga nagledati in to takoj. Večkrat se nagne daleč iz broda, bati se je, da ne bi cepnila v vodo, in preži s tistimi ozkimi mokrimi očmi mimo kabine na prednji krovce, kjer mirno stoji Cetinovič in nastavlja pred oči neke čudne ceví. Tudi koščenska se prikaže, toda, obe se umakneta naglo tujčevemu pogledu. Zadaj je vedno čeburanje. Tahí dela vso čast svojemu imenu; če morda ni drugim v toliko veselje, vsaj sama ga je polna; še pozno na večer, ko brod mirno leži privezan med visokim drevjem na poplavljenem logu, ne more udušiti glasnega smehú.

Tako v odljudnem kraju prenočiti je varneje, nego po vaséh. Lahko bi prišlo predrznim zlobnežem, brez katerih nikoder ni, na um, polotiti se malo močnega broda v tihi nóči, kajti »tuji hudič« ne hodi nikdar brez dragocenega perja. Poreški straži, t. j. vojakom, katerim

je v brzem brôdu preganjati in loviti lopove, tém je pa še najmenj upati. Spoznati je stražo od daleč po malem topu na prednjem krovu.

Drugi dan solnce pripeka na brodič, Čankiang se lesketa in jemlje vid, izgubil je svojo moč, znil se je na videz v jezero, zaprto okoli in okoli. Proti iztoku zapira obzorje skalovito visoko brdo Ma-tz-šan. Vožnja je težavna in nevarna, a vendar srečno Cetinovič dospè v malo tujo naselbino pri Kiukiangu; velikem in obširnem mestu, kakeršna so vsa kitajska. — V evropsko naselbino je prišla vest, da se vozi tuj »Hausboot« po jezeru Pujang. Kdo se vozi, koliko tujcev, ni zvedeti. Jan kvetz' je. — Moški ali žena? — Jan kvetz'!

Izliv jezera v veletok, 120 km pod Kiukiangom je ozek, jezero samó je 200 km od iztoka podobno srednji reki, kar se tiče širjave, ni tedaj težko slediti za brodom. »Lavda« in Čin znata dotična vprašanja popolnoma na pamet, ni ju treba vspodbujati, ker imata prilike dovolj zadoščevati privatni svoji radovednosti in so ljudje prijazni in postrežljivi. Brodič je, kakor se čuje, še v jezeru, ker se ni vrnil in je tod jedini izhod; Cetinoviču se zopet utrdi upanje, da je na pravem poti.

Jezero je veliko. Izmed mnogih mest, raztresenih na kotastih obalah in otokih, izgrešila je katero pogubonosna tajpingska vojska, da je ohranilo staro svoje stanje in podaja tujcu veselo podobo neutrudljive delavnosti in cvetočega obrta. Kitajci ne poznajo tovaren po našem načinu, vendar imajo nekateri obrti posebna središča; prebivalstvo vsega mesta ali okraja se pečá le z jedno industrijo. Posebno iznenádeja potnika Wu-čeng-fu na večjem otoku v Pujangu; veliko mesto leží na razsežnem holmu, pod mestom do vode in na tej pa vlada od zore do mraka nepopisljiv šum in ropot, nad 40.000 tesarjev tu žaga, pili, tolče in teše lesovje, gradí nove džonke in popravlja stare. Delavci so čvrsti, zdravi; tistih žalostnih prikaznij, kakeršne se vsipajo po končanem delu iz naših velikih tovaren, ni videti ni tod, ni drugod po »nebeškem cesarstvu« v mirnih časih; ni proletarijata, beračijo le tauitski menihi. Lenuštvu udani so jedini vojaki iz poklica, Mandžu, nastanjeni po nekaterih mestih v posebnih oddelkih, katere je lahko spoznati po bornejših hišah in kočah, po slabejši in umazani opravi ljudij.

Razven pridnosti razvija okolica pujaška še drugo lepo stran kitajskega značaja v obilni meri, namreč spoštovanje in hvaležnost do vzglednih ljudij, ki so koristili národu z vedo in nauki, do svojih modrijanov in učencov, potem do ónih, ki so se odlikovali z vzgledno ljubeznijo do roditeljev ali v zakonu. Tem stavijo spomenike na polji,

v vasi, pred njo, pred mestom, ob vódni poti, podobne velikim vratom od trdega granita ali trajnega lesá, kakor baš premorejo, ónim pa gradé obšírna svetišča v tihi mični dolini, na malem otoku, pri šumečem potoku, prav v krajih, v kakeršne je volilo stavljati pri nas plemstvo svoje gradove in gradiče. Ti spomeniki hranijo v národu spomin in spoštovanje izvrstnih móž, ki so modrovali pred tisoč in več leti. Varuje te spomenike spoštljivost národova, vzdržávalo jih požrtvovalni domoljubi; mora jih vendar le nekaj še biti med tem národom, dasitudi na videz teží za samim dobičkom in zaslužkom.

Nepriustranski opazovalec mora nehoté pripoznávatí, da ponos Kitajcev na deželo, njene znamenitosti, na njih prosveto ni do cela neopravičen; bivali so po svoje srečno in zadovoljno brez tujcev, niso jih potrebovali ne jih vabili, ti so se jim usilili in niso donesli jim nobene sreče. Vsak razumnik dobro vé, kdo in na kak naćin jim je vsilil um in zdravje uničujoći opij, kako so ponižali tujci »nebeškega sina« in okradli njegovo palačo. Ni se tedaj ćuditi njih mržnji in njih sovraštvu do tujcev.

Okoli tega mesta sklene Cetinović poskusiti srečo svojo. Tudi Čin spravi v Pujangu — voda je čista in mirna — pobito svojo dušo v ravnotežje, celó radovéden je postal po znamenitostih, razvíja se v njem ćut važnosti njegove; uživa najprej začujenje tolmaća konzulatskega, ućenega moža, ko mu bo pripovedoval o ćudesih dolzega potovanja. Rad spremlja gospoda na sprehode v okolico in meni, da Pih-lu-tung, doline bele košute, najlepšega kraja v cesarstvu in (ob sebi razumno) na vsem svetu, ne bi smela izgrešiti. Tam je samotáril v dvanajstem stoletji Ču-fut'z, najslavnejši izlagatelj naukov Kon-fut'z-ovih. Dolina je v resnici lepa, ljubka. Senćnati logi visokih dreves, livadice, vodnjaki, kameniti mostovi ćez mali potok se vrsté, dolga vrsta visokih ćeder drží do večjega svetišča, obsezajoćega več dvorišč z lepimi galerijami in v dnu doline je veliko poslopje, jeden najvećjih dijaških zavodov, kjer so se pripravljali mladi ućenjaki na težavne izpite. Vsak kamen, vsaka skala v obližji nosi imena nekdanjih ućencev. Zdaj vlada tod tihota in mir, vsako leto jedenkrat se zbere sem mnogo ljudstva praznovat spomin modrijana.

Ćasih ima tak sprehod za Cetinovića tudi svojo neprijetnost. Množica obsuje potnika, Čin na radovédna vprašanja ne vé vselej toćnega odgovora, boriti se mora z narećjem.

Kdor zapazi kájd nenavadnega na kroji njegovega talarja ali da ima vozél na kiti drugaćen, nego je tod obićen, prićne se posmehovati tudi njemu, tujec je ob sebi razumno ćudno in sila smešno bitje; nekdo

izproži besedo »jan kvetz'«, drugi že bolj glasno, zbor pritrja, privablja še več gledalcev in vsa drhal spremlja potnika do broda. Dalje še ob bregu se vsuje kôpa; kadar je pa za dober lučaj vode med sitneži in brodom, začne jim Čin srčno odgovarjati in dražiti jih s »Penti kvetz'« (»domači hudič«), dokler daljina ne stori kričanja brezvspešnega.

Priplujejo v King-te-čn, in glej, tu res stoji mal, sivo pobarvan brodič. Toda potnika, za katerima je sledil Cetinovič tako daleč v stran, sta dva nedolžna francoska misijonarja, ki hočeta vcepiti kal sv. vere med kitajske lončarje. Daleč okoli namreč dela vse, kar giblje z rokami, porcelan; v malih tvornicah vrté ilo, v brezbrojnih pečicah žgó zdelke, drugi zopet slikajo, zlaté, vsako posamezno delo zvršujejo drugi. Taka podrobna razdelitev dela omogočuje nedosežno, glumaško spretnost in priročnost rokotvorcev in čuda nizko ceno izdelkov. Misijonarja stojita že več dnij tu, a lončarji ju nikakor nečejo médse, niti na kópno stopiti ne smeta, dasi imata vse pravice od oblastnikov v rédu. Ljudstvo ne véruje v nedolžnost tujcev, ampak je trdno prepričano, da imata jedino namen izvohati in ukrasti tajnost izdelovanja in slikanja imenitnega obrta. Cetinovičev prihod še povekša sumnjo ljudstva in zadrego Francozov — k prvima vohunoma mislijo Kitajci se je pridružil i tretji. Tolpa kraj vode pazi ostro na obadva broda; prislonjeno brv takoj odrinejo. Brez vspeha poskusi Čin svoje parlamentarne zmožnosti, tudi on in sploh živa duša ne sme stopiti iz broda, da bi kupil riža in kokošij, gospodu navadno hrano. Pač pa prinesó zahtevanih stvari k brodu in tudi porcelana na izbòr.

S potrjim upanjem in težkim srcem nadaljuje Cetinovič potovanje. Vidno ga je zapustila sreča; česar se je najbolj bal, kar mu je najbolj zoperno, kaže se neizogibno, prežati bo moral v Shangaji na vrnitev guvernante, udati se potrpnosti, Bog zna za koliko časa. Marsikaka kletev in psovka mu uide izmed zób na to vražjo žensko. Da bi jo našel niže na veletoku, nikakor ne upa več, vendar ne prestone iskati, vsaj si ne bo imel očitati kake popustljivosti, ko bi se moral napósled vrniti v Evropo s suhim pismom kneževim.

Dvakrat še se zožuje Jangtz' in poganja neizmerne mase skozi globeli, pri »skali male sirote« 100 m nad vodó v skipeče strmine, vrhu katere je vgnezdено svetišče Buddhe, in pri »stebrih«, obadva slikovita kraja, občudovanje vzbujajoča, vendar menj nevarna, ko Ma-tz-šan. Potem se izlija voda na široko in se valí brez ovér do oceana. Vetrič napenja jadro in požene potnike brzo v Nan-king-fu, sedež podkralja trem kronovinam, vladarja osemdeset milijonov kitarjev. Ta stolica je

res še obširnejša, nego je Sučav, obzidje še višje, násip širši; veliki železni topovi rjavé na njem. Toda še menj si je opomoglo mesto.

Sloveča porcelanasta pagoda pri mestu je le visok kùp groblje; porcelanaste ploče, s katerimi je bil pokrit ves zid, pobrali so, kar jih je ostalo po razrušenji, tujci in domači starinarji, katerih je v Kitaji še vse več, nego v Italiji. Od l. 1853. do 1864. je kraljevala v Nankingu »nebeška luč«, glavar tajpinški, ki je užival početkom tudi pri Evropecih simpatije zaradi naklonjenosti svoje do Kristove vére.

Da bi sijajno pokazal dobrohotnost kristjanom in utrdil ž njimi prijateljske odnošaje, pisal je britanskemu misijonarju, da ga je volja vzeti tisto žensko Marijo, katero kristjani posebno časté in je neki še devica, za ženo! On, ki jih je imel zaradi politike in iz drugih vzrokov več v svoji palači, nego je v letu dnij. Po nesrečnem pismu niso ga mogli več zagovarjati njegovji tuji privrženci; napósled je sežgál sebe in svojce s palačo, ko je major Gordon (karthumski Gordon žalostnega spomina) udušil zadnjo sapo upornikom.

V Činkiangu plača Cetinovič brodnika in razdeli med rodbino njegovo darove, ki sicer niso bili v pogodbi, a jih zahteva navada, korist in ponos tujčev. Čin je izbiral in tolmačil nakup. Tahí res ni lepa, niti kitajska lepota ni, glava njena je preobila k životu, nad ušesi je še posebe razrasla v širino, nos je neprilčno plitvo v širino potlačen, lice njeno, dasi zagorelo, priča, da je zdrava, toda njena neusahljiva, brezskrbna veselost in otročja najivnost, njeno veselo kretanje in njena priročnost je kratkočasila brodnike in gospoda; niti Čin, prve dni plah in čmeren, ni se ubranil dolgo urnemu jezičku, moral se je udati dekletu v pogovore, pritezati njenemu smehu. — Tahí tedaj dobí največ; vso novo obleko, vrhnjè krilo celó svilnato, velike srebrne uháne umetnega dela in sučavski dijamem. Pri slovesi se predstavlja že vsa nova, oči se ji svetijo od radosti, izmed debelih usten se bliščé beli drobní zobjé, neumorno stiska pesti pred prsi in kliče najglasneje izmed četvorice: »Čin čin, čin čin, tuj učitelj!« Brodnik bo čakal tu novega posla, po veletoku ali po cesarskem kanalu, kamor kdo zahteva in plača, ali bo morda kupil blagá in je prepeljal drugam; če ne dobi boljšega, kupi v Kva-čavu, nasproti Činkiangu, cesarske solí in bode tržil ž njo nazaj proti Hankavu. Povsod, koder plove njegov brodič, je domá, nikdo ga ne vprašuje od kod in kam, kita njegova je potni in domovinski list do skrajnih mej cesarstva. Na svojih potih najde gotovo tudi rojaka, ki čuti potrebo pomnožiti svojo rodbino in vzame Tahí za »malo ženo«. Za gospodinjo, za pravo ženo, nima révišče najpotrebnejšega svojstva, spačenih nog; a vendar bo dobil oče za čvrstejšega

deklíča več, kakor kmetič pri nas za jarem pitanih volóv. Gospod in sluga pa brzo priplovetá na parniku v Shangaj, sluga vesel, poln važnosti in nenavadnega ponosa, gospod z dolzim obrazom, poln tistega čuta, ki ga pozna le óni, komur je dolgotrajno podjetje čisto izpodletelo.

XII. Taj-hu.

Tropska vročina obvlada mesto in okolico, veter ne hladí, pač pa vzdiguje prah; kogar ne zadržuje važen posel, umeknil se je v Japan ali kam drugam, zlasti dame si štejejo v dolžnost v najbolj vročih mesecih biti odsotne; tudi klube obiskujejo malo, življenje je pusto in dolgočasno.

Brez upanja na vspéh, začne slikar zlasti zato, da bi si kratil dolge dneve, znova na prigovarjanje gospoda Bilinskega svoje preiskave. Povrnila se guvernanta še ni, tudi njen brodnik ne. Váruh njene hiše neče vedeti ničesar, vendar iztakne Čin v hiši nekaj važnega. Guvernantin Kitajec je polnil košáre in male zaboje z raznimi rečmí, kakršne jemljó s seboj Evropci, potujoči v kronovine. Moder je bil dovolj, ne izpraševati molčečega rojaka o tem, ker si lahko misli, komu je pošiljatev namenjena. Komaj zvésta gospoda Činovo poročilo, mora stari vratár takoj na stražo in paziti, kam bo váruh napotil košáre. Z najetim »kulijem« jih znosita zvečer na kitajski brodič. Váruh odide, »kulij« ostane.

Vratár ogovóri »kulija«, kakor bi ga poznal in ga vpraša brez ovinkov o svojem prijatelji, brodníku Tha Sze, kod hodi, kako se počuti itd. »Kulij« pové odkritosrčno vse, da so zdaj v Taj-hu, da so vozili prej mimo Sučava po cesarskem kanalu, po Jang-tz, do Nankinga, vrnili se v Sučav, da so trpeli veliko, predno so spravili brod po plitvem, po nekatera mesta suhem kanalu v jezero, kako so vzdigovali, podkladali brodu les, hoteli se vrniti, pa evropska žena je silila na vsak način in napósled so le predrli. »Kulij« je prišel že drugič po viktualije sem.

Ta novica spravi Cetinoviča nemudoma na noge. Čin se nekoliko obotavlja; toda vratárjeva pojasnila o jezeru, da bodo v dveh dnéh tam, da ni nikakeršne nevarnosti, in itak pest dolarjev ga prisili zopet na potovanje. Po globoki reki Hvang-pu, čez več manjših jezer, po katerem poti lahko vsak čas plovejo težki brodóvi, dospó v Taj-hu in jadrajo naravnost k sučavskemu kanalu. Na izhodu plitvih in dolgočasnih obal vzdiguje se proti zapadu vedno več holmov in gorá iz jezera, tihe vasice ali posamezne kmetíje ležé na vznožji holmov, jezero se odpira dalje med otoki, kakor bi ne imelo konca in zasluže v resnici ime »Vélikega jezera«. Na lepših otokih imajo sučavski in

shangajski bogataši svoja letovišča z lepimi vrtci, z umétnim skalovjem, mostiči in malimi svetišči; ljubezenskih spomenikov je obilo, povsod vlada blagostanje in sélski mir.

Na prijetnem otoku pod košatim drevjem stojita dva sélška dóma, nobena vrata niso zaprta, a nikogar ni domá, ki bi Činu odgovarjal na njegova vprašanja po tuji ženi, katere siv brodič ima biti v bližini. Akoravno solnce še ni za gorami, sklene Cetinovič tu prenočiti in gre na kópno. Ko prekorači mali hrbet, evo, tam le nagibajo visoka múrvina drevesa dolge veje med vodo in v senci pod njimi evropski siv brodič. Ob jezeru pelje pot in se vije kvišku do kitajske gosposke hiše, na konci otoka iztezajo stare cédre suhljate veje nad malim svetiščem, rdeče pobarvanim. O gospodična Schwerzer, če si res tukaj, v mičnem, ljubkem kraji izbrala si postanek!

Cetinovič se takoj vrne k svojemu brodu, ukaže Činu vzeti slikarsko pripravo, nastavi se blizu bróda in jame slikati. Solnce je zatonilo, slikar se zamisli resnično v délo in pozabi, da je hotel nastaviti le limanice óni, katero sluti v bródu, ko začuje za hrbtom mehke korake. Menéč, da je kak radovéden Kitajec, se niti ne obrne.

»Good evening, sir,« zazveni ženski glas za njim. Slikarju zastane sapa, speče ga v lica. »Dober večer, gospod«, ponovi ženski glas malo krepkeje pozdrav. Cetinovič obrne počasi glavo nazaj — ona je, imam jo, misli si, hitro vstane, pokloni in govori o prijetnem, nepričakovanem izenadejanji.

»Oprostite, gospod, radovednost in zanimanje za Vašo lepo umetnost me je zvbilo motiti Vas. O very nice, glej, glej, prav óni tempeljček,« reče uljudno, pregledujé ostro slikarja od nog do glave. »Dovolite, mrs. Seamens iz Shangaja«, pristavi in se lahko pokloni.

»Dei Lanzi, iz Sardinije, slikar, delam skice v tem premičnem kraji, Vam ves na uslugo«, odgovori Cetinovič in izraža znova veselje nad ugodnim slučajem, najti tu odlično damo in le prosi, da smé nadaljevati in končati delce, ker se že mrači. Vesel je, ves zadnje mesece nakopičeni srd je pozabljen, objel bi to žensko, za katero je kornel tako dolgo in vstrajno, kakor najiskrenejši ljubimec, dà, objel bi jo in stísnil k sebi, da bi ji kosti pokale, četudi ni lepa, ni mlada. Visoko čelo, malo pégasto, gladki lasje predivaste barve, oči sivkaste, jedino to značilo bi bilo mogoče zapisati ji v potni list, vse drugo je normalno, srednje, velikost, starost, oprava. Cetinovič bi pristavil še kot poseben znak: brez ženske mičnosti.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XVI.

Lz minulosti se je razvila sedanjost. Ta resnica se ponavlja pri vsaki stvári, pri posameznem ÷loveku in pri celih národih. Kar je kdo sejal, to žanje. Čimbolj ko si je kdo v svesti te večne resnice, tembolj se zanima za minulosť, da bi iz nje zajemal koristnih naukov za življenje svoje. Že stari Rimljani so trdili, da je zgodovina »učiteljica življenja« ter so mladini svoji za vzgled sestavljali životopise slavnih móž. Zakaj ne bi se tudi mi učili iz minulosti? Marsikaj bi sodili ÷edruge, menj bi bilo prepira med nami in ne bi tako po nepotrebnem drobili gmotnih in duševnih moçij svojih ter sami sebe slabili na korist in veselje sovražnikom svojim. Za najnovejši národni razvoj na Hrvaškem in Slovenskem preimenitna je »dóba ilirska«, kakor je »Zvon« že večkrat poudarjal; možje, ki so takrat »ledíno orali«, bili so pravi enciklopedisti, kajti morali so skrbeti ÷isto za vse, kar je vzbujeni národnosti moglo zagotoviti življenje in obstanek. Toda mnogo bolje nego mi dandanes, uvideli so »Ilirci« pred petdesetimi leti, da národu nobene stvari tolikanj ne treba, kolikor literature. Dobra knjiga je tako rekoç vsakdanji kruh, brez katerega si nobeden národ ne more razviti in ohraniti národne svoje posebnosti. Kaj je Nemce povzdignilo in jim dalo toliko moçi nad drugimi národi? Povzdignila jih je velika njih književnost. A kaj nam národni naši nasprotniki vedno in vedno očitajo, kadar se potezamo za národne pravice svoje? Očitajo nam, da nimamo knjig. Dobra, lepa knjiga budí v ÷itatelji plemenitih mislij, pa ga zajedno tudi uçi, kako se iste dadó povedati v oglajenem jeziku. Knjiga je torej prvi pogoj višje národne omike. Rodoljubni »Ilirci« niti v burnih politíčnih homatijah niso pozabljali knjige hrvaške in kakor novo pridobitev v bóji za národen obstanek so veselo pozdravljali vsak najmanjši plod, ki se je pokazal na literarnem polji.

Med mnogimi pisatelji mladostne tedanje dóbe pa je kmalu slúla ÷etvórica pesnikov, ki so se s prelepimi deli uma svojega popéli na prva mesta v novi hrvaški literaturi. Ti možje so Stanko Vraz, Peter Preradoviç, Ivan Mažuraniç ter Ivan Trnski. Prva dva krije že hladna zemlja, druga pa v krepki starosti zadovoljno gledata, kako epe plodove je pognalo seme, katero sta v mladih dnéh sejála z dru-

gimi vrstniki svojimi. Ivana Trnskega je doletela sreča, da je letos ućakal petdeset let knjiŹevnega delovanja svojega. Ź njimi se je te redke obletnice veselil ves národ hrvaški, pa tudi srbski in slovenski, in je dné 1. majnika t. l. dostojno praznoval njegov osem-inšestdeseti rojstveni dan, katerega so zastópnice vseh treh bratovskih rodóv še posebno poveliale s tem, da so pesniku prelepih »Kriesnic« podarile lovoríčin venec od čistega zlatá. Nebrojnim ćestilcem in spoštovalcem pesnikovim smo se pridruŹili tudi mi in mu Źelimo s tem vrvsticami med Slovenci postaviti oskromen spomenik.

Ivan Trnski se je porodil v Raći, v sedanji belovarski Źupaniji, dné 1. majnika l. 1819., od oćeta ućitelja. Izpolnil je komaj najst let, ko mu je umrl oće, a štiri leta potem umrje mu tudi mati. Strijc, ki ni imel otrók, Źelel je, da bi Ivan pustil šole ter se kmetovalec povrnil v zádrugo rodú svojega. UkaŹeljni mladenić se ni dal pregovoriti, sá j je za silo bil preskrbljen; škof Alagović ga je vsprejel v zagrebško sirotiščće in sorodniki njegovi po materi so mu kupili ćasih kaj obleke. V šoli se je Trnski tako nosil med drugimi ućenci, da so mu profesorji Źe tedaj prerokovali slavno prihodnost. Źe v prvem razredu je na sprehodu v Maksimiru škofu lepo po latinski odgovarjal na vsa njegova vprašanja. V sirotiščći je rodoljubni prefekt BlaŹ Švelić pazil nánj, kakor skrben oće. Trnski mu je pri maši stregel in hodil zánj po Gajevo »Danico«. Pri tej priliki se je seznanil najprej z Rakovcem, a potem z istim Gajem, ki ga je preljubzljivo vsprejel, budil mu rodoljubna ćustva in mu dajal hrvaških knjig, zlasti pesnike dubrovniške; Trnski pa je Gaju in Rakovcu pesniške prvence svoje donašal na ógled, slušajoć njiju sodbo. Kmalu se je seznanil Trnski tudi z mladim Ivanom MaŹuranićem, ki mu je marsikatero pesem popravil ali pa celó pre naredil. Leta 1837. je zapel Trnski pesem v slavo kralju Ferdinandu, katerega je prosil, naj brani Slovence. Mladega pesnika je silno ohrabilo, ko so Ćehi to lepo pesem preložili na jezik svoj; ali bilo je tudi domá dosti prilik in ćastnega priznanja, ki ga je vsodbujalo na delo.

Po Źelji pokojne matere svoje bi Trnski imel biti duhovnik, toda ker se ni ćutil poklicanega za ta prevzvišeni stan, vsprejel je rajši štípendij, da se je šel v Gradec pripravljat za upravnega uradnika v bivši vojaški Krajini; vendar da bi vsaj nekoliko ustregel poboŹnemu ćustvu matere svoje, preložil je mnogo latinskih cerkvenih pesem na hrvaški jezik, ki se v gladkem njegovem prevodu vedno znova tiskajo po vseh molitvenikih in pesmaricah. V Gradci se je seznanil in sprijaznil z mnogimi hrvaškimi »Ilirci«, pa tudi s slovenskimi, kakor s

Trstenjakom, Muršcem, Macunom, zlasti pa z dr. K. Lavričem, s čigar sestro, Slovenko, se je pozneje poročil, in z drugimi ter se pri profesorji Kvasu učil slovenskemu jeziku. Ko je nekega dné na stolpu graškega grada zapisal hrvaško pesem, seznanil se je ondu z duhovito rojakinjo svojo Dragojilo Jarnevičevó in jo pridobil za hrvaško knjigo. Akoprem siromašk dijak, bil je že tedaj toliko znan, da so ga pohajali imenitni možje drugih slovenskih národov, kakor poljski grof Ostrovski, Rus Bakunin in Sreznjevski, poznejši profesor petrograjskega vseučilišča. Leta 1839. je v Gradci prvokrat na hrvaški jezik preložil Schillerjevo »Pesem o zvónu«; in istega leta je potoval v Dalmacijo, kjer se je seznanil s slavnimi hrvaškimi pesniki Petranovičem, Kaznačičem in s črnogorskim vladiko Petrom Njegušem. V graški slovenski čitalnici je učil hrvaški jezik, a na sprehodih po bližnjih holmcih je s hrvaškimi in slovenskimi tovariši svojimi veselo prepeval národne pesmi. Iz Gradca je ves čas pridno dopisoval s Stankom Vrazom, ki mu je pesmi svoje pošiljal na ógled in mu poročal o národnem gibanji v Zagrebu.

Ko je na graškem vseučilišči leta 1841. dovršil pravne nauke, vrnil se je domóv ter stopil v državno službo, kjer je ostal, dokler ni doslužil svojih let. V službi nikdar ni pozabljal, da je Hrvat, a kar je kdaj imel svojega časa, vsega je posvetil národu svojemu; če ni pisal, nabiral je med národom neznanih besed, pregovorov in družega národnega blagá, ali pa je po drugih potih delal za národnostni razvoj in med rojaki svojimi v Krajini budil národno zavest. Najprej je upravni vajenec služil v Petrinji, a že leta 1842. poverili so mu samostalna opravila v Pounji, kjer je zložil mnogo junaških pesem. Še istega leta so ga preméstili k osrednji upravi I. banskega polka, kateremu je ravno takrat postal glavár poznejši ban Josip Jelačić. Njemu se je Trnski silno prikupil s pesmami svojimi, zlasti z znano »Ljubimo te, naša diko!« katero je njemu posvetil in ki se je kmalu prepevala po vsi banski Krajini. Trnski in domoljubni župnik Marič sta se tedaj na vso moč trudila, da bi ljubljenega polkovnika pridobila za »národno stvar«, in posrečilo se jima je. Ko so krajiški polki dobili nove zastave, govorila sta Jelačić in Marič pri posvečevanju domoljubne govore, Trnski pa je iste dal tiskati in o tej priliki zopet zložil več junaških pesem, izmed katerih se je najbolj prikupila »Oj banovci!« ki jo Hrvatje še dandanes radi prepevajo. Leta 1846. imenovan je bil Trnski upravnim poročnikom v Maji, od koder so ga še istega leta prestavili v Virginmost, zato ker je v nekem službenem poročilu brezobzirno razkril zanikrnost krajiških sodnikov.

Leta 1847. je Trnski Jelačića moral spremiti v Karlovec in prav on mu je leta 1848. prvi razodel, da ga Hrvati želé za bana ter ga pregovoril, naj gre v Zagreb na dogovor. Že med potjo je v Lekeniku Jelačiću došlo cesarsko pismo, ki ga je imenovalo bana. Trnski je zdaj ostal pri njem in je po njegovem naročilu za razne deputacije zlagal pesmi, katere je navadno končaval z národnim pregovorom: »Što Bog dade i sreća junaška!« Tako so te besede postale banovo gêslo. Ko je na to Jelačić sklical bansko konferencijo, zahteval je Trnski odločno, naj se v vojaški Krajini odpravi službeni jezik nemški in zamenja s hrvaškim; ali ni mu obveljalo, zato ker višji častniki največ niso bili vajeni pismenemu jeziku hrvaškemu. Trnski se je povrnil na službeno mesto svoje v Virginmost, kjer je kmalu postal nadporočnik. Tu je zložil mnogo oduševljenih pesem ter preložil »Kraljedvorski rokopis.« Zaradi pesmi »To bi lepo bilo« hotel ga je policijski minister preganjati, ali Jelačić ga je obranil ter ga premestil v Zagreb k osrednjemu oblastvu za Krajino. Premnoga službena opravila so ga zadržavala, da v Zagrebu ni mogel toliko delati na literarnem polji, kolikor bi rad. Preložil je nekoliko Puškinovih umotvorov, več pripovedek, pregledoval Preradovičeve pesmi in sodeloval pri velikem Šulekovem slovarji. Leta 1858. so ga zaradi preočitnega njegovega domoljuba poslali v Mitrovico. Tu je našel silno zaostalega dela, ali že v nekoliko mesecih je vse tako dobro zvršil, da so ga imenovali za kapetana, akoprem je imel osemdeset prednikov. Ob enem so ga preméstili na boljše mesto v Belo Crkev, kjer je dovršil prevod »Onjeginina« in zložil več pesem za srbske in hrvaške liste. Šel si je tudi pogledat Beligrad in se pri tej priliki seznanil z Daničićem. Iz Bele Crkve so ga pozvali na Dunaj, da je sodeloval pri zdelovanji novih zakonov za Krajino. Tu je marsikaj razjásnil in se brez strahú odločno potezal za pravice rojakov svojih.

Konec leta 1860. si je izprosil, da so ga preméstili v hrvaško Krajino v Slunj, kjer si je z neutrudnim delovanjem svojim zaboljšanje splošnega stanja tamošnjega prebivalstva pridobil tolikih zaslug, da mu je Njega Veličanstvo podelilo red Frana Josipa I. Novih zaslug si je pridobil kakor Filipovičev aktuvar na srbskem kongresu ter postal major in vitez železne krone. S Filipovičem je šel potem v Karlovec in tu je poleg drugih pesem spisal I. del »Kriesnic«, katerih drugi del je zložil v Zemunu in v sremskih Karlovcih. V Karlovcu je nekoliko mesecev čisto sam uréjal Lukšičevega »Glasonóšo«. Leta 1862. so ga v Belem gradu imenovali za dopisujočega uda tamošnjega učenega društva; leta 1864. so ga v Slunji jednoglasno izvolili za poslanca v

deželni zbor zagrebški, a leta 1867. je postal podpolkovnik in prišel v Zagreb h glavnemu vojnemu poveljništvu za poročevalca. Tu je med domoljubi prvi izprožil misel, da se osnuj nov leposlovni list »Vienac«, kateremu je znal pridobiti najboljše tedanje pisatelje, vendar tudi sam je neprenehoma delal in pisal zánj. Ob jednom je bil med prvimi začetniki »Društva sv. Jeronima«, kateremu je sam pridobil mnogo udov, pisal pesmi in pripovedke ter mu do denašnjega dné ostal veren in delaven odbornik. Ko je Njegovo Veličanstvo zadnjikrat potovalo po vojaški Krajini, bil je v cesarskem spremljevalstvu tudi Trnski, kateri je cesarju tolmačil želje raznih deputacij, razložil svoje mnenje in vsakemu prosilcu takoj odgovoril v cesarjevem imeni. Njegovo Veličanstvo je bilo ž njim povsem zadovoljno in ga je izredno imenovalo za polkovnika. Zdaj se je znova poganjal za to, da bi se nemški jezik odpravil iz vojaške Krajine, toda ko se je nekdanja varaždinska Krajina preustrojila v županijo belovarsko, postal je Trnski prvi véliki župan belovarski; ali kmalu se je na tej časti zahvalil in cesar mu je pri tej priliki podelil komturski red Frana Josipa in ga kmalu potem pridelil na službo zapovedujočemu generalu v Zagrebu, kjer ga je čakalo premnogo dela, kateremu je bil samó on kós. Pohrvalil je cele knjige o pomanjkanji vodé v górenji Krajini, o poravnaji Save in o drugih národno-gospodarskih stvaréh, za katere je večkrat moral dolgo iskati prave besede ter najti novih izrazov. Še jedenkrat je za pet let zapustil Zagreb, da je po vojaški Krajini razvlastil potrebna zemljišča za zidanje železnice; pred dvema letoma pa je po dolgoletnem neutrudnem in vzornem službovanji šel v stalni mir; toda kakor je v najtežavnejših službah svojih vedno dobil časa za književno delovanje, tako niti zdaj ni odložil spretnega peresa svojega.

Ivan Trnski nam je prelep vzgled, kako more človek ob jednom biti vésten in vzoren državni uradnik in dober rodoljub. Nikdar ni zanemarjal službenega opravila svojega, ampak celó več je delal, nego je bila njegova dolžnost, in vendar je podpiral vsako národno podjetje, budil národno zavest, naglašal in učil zlogo s Srbi in Slovenci, likal jezik ter skoraj neprenehoma delal na književnem polji hrvaškem. Bilo jih je sicer med krajiškimi uradniki tudi nevédnežev, ki za plemenite napóre Trnskega niso imeli ni srca ni razuma, pa so ga očrnilo za nevarnega rovářja; ali resnica je zmagala in po vsakem preganjanji je poštenega rodoljuba doletelo novo priznanje in odlikovanje od cesarja samega. Upravni uradnik je Trnski jednako skrbel za telesno in duševno blagostanje poverjenega mu ljudstva. Dasi knji-

ževno delovanje njegovo še ni kritično presojeno in ocenjeno, tega le nihče ne bode mogel tajiti, da so zasluge njegove za razvoj hrvaške knjige velike in preimenitne. Ni ga pri nas na slovenskem jugu pesnika, ki bi ob vsaki slovesni priliki znal takoj v lepi oduševljeni pesmi povedati, česar je polno bilo njegovo srce in kar je ob jednom ž njim čutil ves zavedni národ. Da je temu res tako, pričajo nam premnoge njegove pesmi, ki se še dandanes po vseh hrvaških krajih prepevajo z istimi oduševljenjem, kakor pred tridesetimi ali štiridesetimi leti. Najlepše so lirične njegove pesmi »Kriesnice«, od katerih je prvi šopek izdal spomladi leta 1863. ter jih posvetil »trojim sestram Hrvaticam, Srbkinjam in Slovenkam,« da bi ž njimi v ženskih srcih zanetil ogenj čistega domoljubja. Vzbujeno národno gibanje je primerjal vzbujeni pomladi, a te pesmi njegove naj bi kakor »kresnice« oznanjale novo lepšo dóbo. Trnski je silno ogladil pesemsko obliko in je najrazličnejše, prej še nikdar ne rabljene metre in vérze udomačil v hrvaškem pesništvu. Ravno tako je sploh jako opilil in ogladil književni jezik hrvaški in ga obogatil z novimi besedami in govoricami, ki jih je nabral med čistim nekvarjenim národom, med katerim je živel in služboval. Te vrline njegove sta mu priznala slavna njegova tovariša Stanko Vraz in Peter Preradovič, pošiljajoča mu že pred štiridesetimi leti pesmi svoje na ógled. Trudoljubivo je Trnski tudi nabiral najlepše cvetje po vsi svetovni literaturi in ga v dovršeni obliki presajal na domače književno polje. Mnogo tujih dramatičnih iger je priredil za hrvaško gledališče, a spisaval in prelagal je pesmi in pripovédke za vse beletristične časopise, pa tudi politične je zalagal z obilnimi svojimi plodóvi. Ko se je na posebno njegovo napíranje osnoval leta 1869. nov leposlovni list »Vienac«, posvetil je njemu najboljše pesniške moči. Razven pesem je spisal kakih petindvajset izvirnih pripovédek, a napisal je tudi mnogo poučnih člankov, katerih je najimenitnejša razprava »o našem stihotvorstvu«, kajti ž njo si je Trnski pridobil častno ime: »oče hrvaške metrike.« Tako je Trnski do denšnjega dne ostal zvest prvemu prepričanju svojemu, da národu našemu ničesar tolikanj ne treba, kolikor dobrih književnih plodóv. Zadovoljno se sme ozirati nazaj po minulih petdesetih letih in gledati obilni sad, ki ga je obródlilo marljivo njegovo peró. Bog nam ga poživi še mnogo let, da bi nam iz bogatega izkustva svojega dajal dobrih svétov in da bi nam časih tudi še zapel v povzdigo in razvnémo srdec naših.

Nehvaležno bi bilo, da bi se tako zaslužénega sinú svojega národ ne spominjal o redki petdesetletnici njegovi. Hrvaški národ zna ceniti vsako najmanjšo stvar, ki jo je kdo storil njemu na korist, pa tudi

vé, kaj je dolžan Ivanu Trnskemu. Priedil mu je torej svečanost, mirno in dostojno, kakor je védel, da bo ustregel móžu, ki nikdar ni bil želján velikega hrupa in prazne zunanje bliščobe. Na večer dné 30. aprila t. l. napravila sta mu pevska društva »Kolo« in »Sloga« serenado pod oknom, kjer se je zbrala nebrojna množica čestilcev njegovih, ki so mu »slavo« klicali želèè, da bi nam še »živil« mnogo let. Dné 1. majnika, na njegov rojstveni dan okoli desete ure predpóludne poklonilo se mu je najprej poslanstvo odličnih hrvaških, slovenskih in srbskih gospój ter mu podarilo lovoríčin venec od čistega zlatá z umetno izdelanim pismom, ki se končuje s temi besedami: »Me hčere jednega národa, a treh plemen, Hrvatice, Srbkinje in Slovenke, katerim ste posvetili svoje najdivnejše pesme ter Vas zato zmatramo zlasti našega pesnika, me Vas hvaležno venčamo z vencem neusahljive slave, katere ne bo nikdar minulo, kakor ne bo na svetu nikdar minulo ljubezni in navdušenih pesem o nji.« Pismu jednako bodo tudi v sam venec rézane besede poznim potomcem našim pričale o zlogi národnih séster vsch treh brátovskih plemen na slovenskem jugu.

Po tem slovesnem trenutku so se vrstila poslanstva raznih národnih društev, kulturnih zavódog in drugih čestilcev, ki so se do pozno čez póludne poklanjali ovenčanemu pesniku in mu z govori ter s prekrasnimi adresami izražali spoštovanje in udanost svojo. Prišlo je zastopstvo mestnega starejšinstva zagrebškega, ki je zaslužnega pesnika in rodoljuba imenovalo za častnega meščana svojega; a prišlo je tudi mnogoštevilno poslanstvo preprostih kmetov iz belovarske županije, ki ne morejo pozabiti prvega župana svojega. Vodil jih je sedanjí véliki župan, presvetlí gospod Budislav Budisavljevič, katerega še posebna čustva hvaležne udanosti vežó na slavljenega pesnika. Prebivalci županije belovarske pa nameravajo Ivanu Trnskemu postaviti še poseben časten spomenik. V malo tednih so položili v róke Budisavljevičeve dobrovoljno nabranih tisoč goldinarjev, kot podlago literarnemu štípendiju, ki bode nosilo slavno ime Trnskoga, dokler žije národ hrvaški. Zunanji čestilci so se spominjali slavljenca v primernih brzobjavnih pozdravílih, katerih je prišlo okoli sto, a med njimi jih je bilo petnajst iz slovenskih krajev. Posebno je veselil pesnika pozdrav ljubljanskih Slovenk, ki so srcu njegovemu ravno tako blizu, kakor Hrvatice in Srbkinje. Kakor je Trnski Slovence vsegdar štel za svoje, tako se bomo tudi mi Slovenci njega vsekdar spominjali kakor svojca ter mu iz vsega srca kličemo: »Slava Ti! Živio nam še mnogo let!«

Črtice o ljubljanski čitalnici.

Spisal **Evgen Lah.**

Kakor je obče znano, imamo Slovenci preveč društev: preveč, ker z ozirom na gmotni položaj slovenskega življa ne morejo vsled prevelikega števila vsa vspevati; nekatera celo le životarijo, druga imajo pa slabše vspehe, nego bi jih morala imeti. Ljubljana sama ima 76 društev, izmed njih seveda veliko več slovenskih, ali vsaj nevtralnih, kakor pa nemških. Pravijo, da so Hrvatje veliko živahnejši ljudje kot Slovenci, da se radi po društvi gibljejo in razveseljujejo; vendar ima njih prestolnica 25 društev menj kot naša Ljubljana. Slovenci imamo vsakovrstna društva: znanstvena in leposlovna, humanitarna in podporna, poučna in zabavna, strokovna in glasbena itd. itd.

Preveč bi že bilo jih naštevati, ali vsaj mučno poslušati vsa različna njih imena. Namen moj je danes le, podati vam nekoliko, morebiti zanimljivih črtic o društvu, katero pripada najstarejšim slovenskim društvom, govoriti nekoliko o ljubljanski čitalnici. Društveni tajnik sem si bil izbral nalogo, sestaviti povodom društvene petindvajsetletnice nekoliko obširnejšo društveno zgodovino. Brskal sem v ta namen po zaprašenih društvenih listinah, kolikor se jih ni v teku časa pogubilo; prišel pa sem kmalu do prepričanja, da mi ne bo mogoče stavljenec si naloge zvršiti. Zatekel sem se še k »Novicam«, ki so jako vestno poročale o važnejših čitalniških dogodkih. Dobil sem sicer nekoliko pregleda, toda tega, kar bi mi bili podali skrbno in dosledno sestavljeni društveni zapisniki, mi »Novice« niso mogle podati. Hočeš nočeš moral sem opustiti prvotni načrt in sestavil sem si le površni obris o društvenem delovanji, iz katerega vam podajem tukaj nekoliko črtic.

Jesen 1861. leta je izšel v št. 39. »Novic« poziv provizoričnega odbora do slovenskega občinstva. Podpisani so bili gg.: V. C. Zupan, dr. Janez Bleiweis, Fr. Ks. Souvan st., dr. E. H. Costa, M. Ambrož, J. Macun, J. Horak, J. Pleiweiss, dr. J. Orel, dr. A. Vojska in V. Krisper. Društvena pravila so bila potrjena z vladnim odlokom z dné 30. avgusta 1861. l. št. 723. Zanimanje je bilo ogromno; oglasbe za pristop sta sprejemala J. Blasnik in Fr. Ks. Souvan st. Po deželi so snovali pododbore. Število pristopivših članov je bilo od dné do dné večje. Že dobre tri tedne pozneje je bilo možno sklicati I. občni

izredni zbor »k Mocarju« (Hôtel Elephant) na dan 20. oktobra. Predsedoval mu je dr. J. Bleiweis. Sprejeta sta bila njegova dva nasveta, da provizorni v tem zboru voljeni odbor deluje le dva meseca in da ima mestu 11 odbornikov 15 članov mimo predsednika in blagajnika. Slovesen začetek čitalnice naj bi bil pa storjen s slovesno besedo, ki se je vršila »pri Mocarji« ali »pri Slonu« dne 24. novembra istega leta. Otvoril je besedo predsednik Ambrož s primernim nagovorom, za njim je prebral dr. J. Bleiweis došle pozdrave, med njimi onega mariborske čitalnice, koje pravila so bila potrjena le pet dnij za pravili ljubljanske čitalnice. Podpisali so ga: dr. J. Sernec, J. Šuman in dr. V. Pavlič. Vspored, ki se je zatem jako gladko vršil, bil je z burno pohvalo vsprejet in je obsejal: Alegorijo patrijotičnega zadržaja, deklamacijo, samospelve, čveterospelve, zборе. produkcije na klavirji itd. Z velikanskim navdušenjem so peli kot zadnjo točko Jenkov: »Naprej«. — Po dovršenem programu ples. Tako »Novice«. A ni misliti, da bom popisoval vsako besedo, veselico, sejo itd. Storil sem to le pri prvi, ker je bila, kakor omenjeno, slovesni začetek čitalnici.

Ako le nekoliko natančneje opazujemo čitalniško delovanje v različnih letih, vriva se nam nehoté veliki dejanski razloček med čitalnico v prvih in poznejših, oziroma sedanjih letih. Svoje dni je imela čitalnica veliko hvaležnejšo nalogo, kakor jo ima dandanes. Svoje dni, ko je bila skoro jedino društvo, ni bila nikoli v nevarnosti, da bi bila jednakomerna in dolgočasna, dandanes se to lahko zgodi, ker je v jednom in istem delokrogu težko v jednomer podajati novih stvari. Svoje dni so bili v čitalnici združeni vsi slovenski elementi, vse stroke. Dandanes je slovenski živelj na vse strani razcepljen; vsaka slovenska težnja mora biti že izražena v svojem društvu. Razvajeni smo, tekmujeemo. Zakaj, tega sami ne vemo, če natančneje preudarjamo. Menj društev, le koristna in zares potrebna društva, vspehi bi bili ugodnejši, namene bi bilo lože in bolje dosežati. Odtod vzrok, da je bilo prvo desetletje za čitalnico veliko sijajnejše, kakor ostala novejša doba. Kar se je hotelo mikati in likati, kar se je hotelo zabavati in zavédati, vse se je shajalo v čitalnici. Politično nasprotje takrat tudi ni bilo toliko in marsikdo, ki nam je dandanes nasproten ali celó sovražen, razveseljeval se je takrat v čitalnici.

Razven že omenjenega izrednega občnega zboru je imelo društvo vsako leto po jeden občni zbor in sicer vedno decembra meseca in večinoma na Sv. Štefana dan. Bilo je tedaj 26 rednih občnih zborov. Le IX. redni občni zbor se je nekoliko zapoznil in bil mestu o Božiči 1869. leta še le Sv. Treh Kraljev dan 1870. leta. Razven ravno ome-

njenega tudi niso bili na dan Sv. Štefana: I., II., III., V., XIV. in XX.; vendar so bili vsi o božičnem času, le XIV. je bil že 13. decembra.

V izrednem občnem zboru razglašena pravila so veljala neizpremenjena do leta 1880. Tega leta so bila nekoliko izpremenjena. Ako mi je govoriti ob odbornikih, omeniti moram, da jih je bilo po prvotnih pravilih 17, po novejših pa 15. Čitalnica voli odbornike za dobo jednega leta, in sicer vselej v občnem zboru. Le-ti izmed sebe volijo predsednika, podpredsednika, tajnika, blagajnika in po potrebi tudi knjižničarja.

Čitalnica je imela tri predsednike. Prvi predsednik z dobo treh let ji je bil Mihael Ambrož; za njim osemnajst let dr. Janez vitez Bleiweis; sedaj šesto leto dr. Karol vitez Bleiweis. — Podpredsednikov je bilo šest: Prvi in le prvo leto je bil trgovec Karol Holzer; za njim dve leti semeniški ravnatelj dr. Leo Vončina; potem štiri leta dr. Josip Orel, potem sedem let dr. E. H. Costa; za njim devet let društveni častni član dr. Jarnej Zupanec; sedaj četrto leto Mihael Pakič. — Tajnikov je imela čitalnica osem: Prvi tajnik ji je bil, kakor tudi že tajnik provizoričnega odbora, umrli prof. J. Macun; drugi pet let ravnatelj Andrej Praprotnik, tretji šest let dr. Josip Poklukar; četrtri leta Franc Ravnihar; peti šest let Josip Pfeifer, šesti za dobo jednega leta Matej Kreč, istotako sedmi Franc Drenik; konečno poročevalec četrto leto. — Blagajnikov je bilo sedem: Prvi dve leti Ivan Več; za njim jedno leto Ivan Fabian; potem dve leti Franc Kadilnik; za njim jedno leto Ivan Vilhar; potem dve leti F. P. Videc; za njim jedno leto Karol Cvajer; potem pet let Andrej Kremžar; za njim sedaj trinajsto leto Franc Kadilnik.

Ako se pomisli, da ima odbor po 15, oziroma 17 članov in da je bil že petindvajsetkrat ponovljen, ne bode se nam zdelo veliko število 88 različnih odbornikov, ki jih je čitalnica štela doslej. Nihče vendar ni bil v vsi dobi čitalniškega obstanka odbornik. Jeden bi bil izvestno društvu v čast in ponos vstrajal, ako bi ga ne bila na veliko škodo Slovenstvu prehitro vzela smrt. V mislih mi je dr. Janez vitez Bleiweis, ki je bil 21 let društveni odbornik in pravi oče društvu. Vreden vrstnik mu še živeči častni član čitalnice, ki je bil tudi 21 let društveni odbornik, je dr. Jarnej Zupanec, ki vedno rodoljubno misli na naše društvo. Jeden član odbora je sedaj devetnajsto leto odbornik, jeden osemnajsto leto, jeden je bil 17, jeden 16, jeden 14 let, dva po 13, dva po 12, dva po 11, dva po 8 let, pet po 7, sedem po 6, trije po 5 let, štirje po 4, štirinajst po 3 leta, petnajst

po 2 leti, 25 jih je bilo odbornikov po jedno leto. Na vsacega odbornika pride tedaj doba treh in pol let. — Zastopani so bili v odboru zelo mnogovrstni stanovi. Največ, 24, pripadalo jih je trgovskemu stanu, 17 uradniškemu, 11 odvetniškemu, 7 je bilo posestnikov, jednako toliko profesorjev in učiteljev na drugi strani; 6 je bilo zdravnikov, 4 so bili notarskega stanu, po 3 duhovniki, graščaki in obrtniki, 2 zastopnika zavarovalnic, jeden pisatelj in žurnalist.

Sej so imeli odbori krog 250; v prvem času bolj pogostokrat kot pozneje: v prvih mesecih vsak teden, v prvi polovici družega leta vsacih 14 dnij, potem pa ves čas vsak mesec po jedno; sedaj nekaj let sem v zimski sezoni vsak mesec, v poletni vsaka dva meseca. Sploh pa ni bila doba od jedne do druge seje nikoli tako natanko določena. Kadar je nanesa potreba, bila je seja sklicana, brez ozira na dobo, ki je že pretekla od zadnje seje.

Odbor se je po navadi delil v dva odseka: veseliški in gospodarski. Naloga odsekoma je izražena že v njiju naslovih. Kar se tiče delovanja veseliškega odseka in njegove naloge: skrbeti za prirejanje besed, iger, koncertov, plesnih zabav, deklamacij itd. — bila je tudi seveda v prvih letih njegova naloga veliko obširnejša in hvaležnejša, kakor v poznejšem času, ko sta jeden del društvenih namenov prevzeli društvi: »Sokol« in »Dramatično društvo«. Mimo sedaj običnih besed, koncertov in plesnih zabav, bile so v čitalnici prva leta zelo pogoste: berila, deklamacije in gledališke predstave. Prvih je prirejala čitalnica po štiri na leto; gledaliških predstav je bilo po čitalnici prirejenih do novembra 1867, ko jih je v roke vzelo »Dramatično društvo«, triindvajset. Pač je čitalnica tudi pozneje prirejala in prireja še dandanes dramatične proizvode, toda le krajše in kot posamezne točke besedam.

Besed, koncertov, plesnih zabav itd., kombiniranih ali pa samih záse je bilo v čitalnici do novega 1887. leta 231. Prvo leto je priredila čitalnica še v svojih prvotnih tesnejših prostorih 11 besed, deloma z deklamacijami, berili, deloma tudi s plesom. Oktobra 1862. leta se je preselila v svoje sedanje prostore in priredila tu prvo besedo 22. novembra. Drugo leto je prineslo čitalnici 12 raznovrstnih besed, tretje 10, četrto 9, peto 11, šesto 7, sedmo 9, osmo in deveto po 11, deseto 9, jednajsto 11, dvanajsto 7, trinajsto in štirinajsto po 8, petnajsto 10, šestnajsto 7, sedemnajsto 6, osemnajsto 9, devetnajsto 6, dvajseto 9, jedenindvajseto 11, dva-, tri- in štiriindvajseto po 10, petiindvajseto 9.

Dosti izmed čitalniških besed je imelo dobrodelne namene. Velikansk uspeh je imela beseda na korist ubogim Notranjcem, prirejena

po čitalnici in družih narodnih društvih na velikonočni ponedeljek l. 1865. Še vedno sijajen vspeh je imela beseda na korist ubogim Dolenjcem, prirejena na velikonočni ponedeljek l. 1866. Dne 15. aprila 1871. l. priredila je čitalnica besedo na korist razdrškim pogorelcem; 26. avgusta istega leta besedo na korist vižmarskim pogorelcem; 11. julija 1872. l. besedo na korist ponesrečenim Čehom; 10. avgusta istega leta je bila beseda na korist cesar Fran-Josipovi zalogi za oficirske vdove. Dne 16. avgusta 1873. l. je bila v čitalnici beseda na korist po toči poškodovanim Dolenjcem; 7. septembra istega leta na korist zaklada za Mandelčev spomenik. Oktober 1874. l. je prinesel besedo v pomoč po nevihtah prizadetim Dolenjcem in vrhniškim pogorelcem; novembra istega leta je bila beseda v pomoč ponesrečenemu slovanskemu skladatelju. 30. decembra 1875. l. je bila v čitalnici beseda na korist v Avstro-Ogrsko pribeglim hercegovskim in bosniškim siromakom; 28. maja 1876. l. beseda na korist siromakom na mahu; 26. avgusta istega leta beseda na korist logaškimi pogorelcem. Dne 28. julija 1878. l. je priredila čitalnica besedo v podporo po odhodu rezervistov v Bosno in Hercegovino zapuščenim sirotam. Dne 23. marcija 1879. l. napravilo je dramatično društvo v čitalnici besedo na korist čitalnici. Dne 2. julija 1882. l. je bila v čitalnici beseda na korist »Narodnemu domu«. Dne 12. julija 1885. l. končno je bila v isti namen tu v čitalnici prirejena beseda.

Veliko besed je imelo slavnosten in spominski značaj. Omeniti mi je pred vsem vsakoletnih Vodnikovih besed, prvotno besed s plesom, v novejšem času le plesov v prvih dneh februarja. Neomenjene ne smejo ostati iz začetka decembra ali konca novembra pogoste besede na čast Preširnovemu spominu. L. 1862. vršila se je beseda na čast Vipavskim gostom. Beseda 8. marcija l. 1863. rodila je »Matico Slovensko«. Posebno sijajna je bila beseda dne 20. oktobra 1865. l. v spomin rojstvenega dne čitalniškega in Sokolovega, pa tudi oktoberske diplome. Dne 9. junija 1867. l. je bila beseda na čast hrvaškimi gostom. Dne 22. aprila 1876. l. priredila je čitalnica besedo na čast dr. Františku Palackemu. Dne 19. novembra 1878. l. praznovala je čitalnica na slavnostni način sedemdeseti god svojega nepozabljivega predsednika dr. J. vit. Bleiweisa. Dne 20. aprila 1879. l. bila je slovesna beseda v proslavljenje srebrne poroke Njiju Veličanstev. Dne 27. junija 1880. l. je bila v čitalnici beseda na čast došlim hrvaškimi gostom. Dne 16. julija 1881. l. je bila osnovana svečanost na slavo slovanskih apostolov ss. Cirila in Metoda. Dne 19. avgusta 1883. l. je priredila čitalnica slavnostno besedo na čast rojstvenega dne Nj. Veličanstva. Dne 25. novembra istega leta slavnostno

besedo na čast spominu društvenega ustanovitelja dr. J. vit. Bleiweisa-Trsteniškega. Dne 12. julija 1885. je bila v čitalnici beseda v spomin sijajnih dnij l. 1883. o navzočnosti Nj. Veličanstva.

Za izborno reševanje glasbenih delov društvenih besed skrbeli so zlasti krepki, navdušeni pevski zbori pod spretnimi vodji. Prvi čitalniški pevovodja je bil profesor Anton Nedved; naslednik mu od družega leta počeni dalje več let Fabjan. Za njim je vodil nekoliko časa provizorno čitalniško petje Vojteh Valenta, potem V. Prohaska. Po V. Prohaski je prevzel vodstvo petja za nekoliko več ko dve leti iz Prage došli Anton Foerster, dokler je ni preobložen zastalno izročil Vojtehu Valenti, kateri je častno in sijajno vstrajal kot društveni pevovodja več kot petnajst let. Od septembra sem vodi tudi čitalniško petje profesor Fran Gerbić. Vsem gospodom gre čast, da so marljivo in vestno reševali svojo nalogo. Da ni bil njih trud zaman, kažejo sadovi in vspehi, kaže velika navdušenost, ki jo ima Slovenstvo vseskozi za ubrano, preprosto in umetno petje. Pete pesmi so bile pri raznih besedah toli mnogovrstne, da tu ni prostora jih posebej naštevati. V čitalnici je bilo slišati zborov, moških, ženskih, mešanih, osmo-spevov, čveterospevov, trospevov, dvospbevov, samospbevov itd.; romanca in kavatin, arij in pesem, šaljevih spevov in operet itd. itd. Mimo obilih, Slovenstvu slavnoznanih solistov in solistin iz društvenega pevskega zbora, katerim gre v tej stvari vsa čast in hvala, omeniti bi bilo tudi cele vrste tujih in odličnih gostov od blizu in daleč, ki so bili vsi z navdušenostjo sprejeti ter so za svoje izborno petje želi zasluženno pohvalo.

(Konec prih.)

„Trojno gorjé“.

Bógar tláči dán za dnévom
Trdega zlá móra gláda,
Da teró ga mráčne misli,
Da morda svoj um zastráda —
Bóg se ga usmíli!

Kómur, da počíl bi truden,
Ni prisójeno nočíšče,
Kómur stáu je mrzla césta,
Trda zemlja mu ležíšče —
Bóg se ga usmíli!

Kómur trga nezadržno
Zastaréla se opráva,
Da ga radi siromaštva
Národ jávno zasmeháva —
Bóg se ga usmíli!

Fr. Prevec.

„Siróta Jerica.“

Spisal Velimir.

Tebe neče svet uméti,
Ti ne moreš pa svetá!

S. Gregorčič.

Poleg dveh písancev je stopala po požeti njivi. Bôsa je bila, in kolikorkrat je stopila na bodóče bilje, zbodlo jo je, da je zašvepala. Solnce se je pomikalo vedno više na nébni svod ter trosilo žgóče trakove na zemeljska tla, da sta pomáljala písanca dolge jezike tja v zeleni svet. Mahála sta po muhah in obádih z repoma in glavama, da ju šibka vodníca ni mogla brzdati. Zdajci pa se usuje kopica nebrzdanih besedij izza pluga kakor toča ob hudi uri:

— Ti preklicano deklè tí, klada lena! Ná-sem, o-ó, ná-a-sem, káj nimaš povodca v roci? Tako ti zaženem ótiko tja v leni tvoj hrbet, da se ti skriví pri tej pričí . . .

Deklè pa švepa dalje po bodóčem trnji in vleče z vso silo vola k sebi. Iz motno-modrih očij se ji usipajo solze kakor vodene kaplje po zagorelih licih. S kratkim rokavcem si obriše blede, zamorjeno in od solnca ožgano obličje, hotèč zakriti solze trpljenja.

A zopet se začuje zmerjanje in kletev izza lesenega pluga.

— No, še jokaj mi zdaj! Lepa je ta! Kaj misliš, da te bodem še péstoval? Káj ne, rada bi, da te vzamem v naróčaj in malo poujčkam in pobožam: ,revica mala, Jerica moja, le ne jokaj, saj bode kmalu bolje.' Jaz ti že izbijem iz glave tvojo jezico, le počakaj! . . . Ná-sem, kod pa imaš ušesa? Ali si od zlodeja ali kaj? . . . Ná, tukaj jo imaš, da vsaj veš, čemú jokaš?

In oráč je zalučil ótiko v mlado deklíno. Dobro je meril. Kri se ji polije po ogoreli goleni in zgrudi se na tla. Samó dva »oj-oj« sta izletela drug za drugim iz globine njenega srca.

Po njivi pa stopa oráčeva žena, nesoč kosilo. Že od daleč vpije:

— Le jo, le, Tone, saj drugega ne zasluži. Samó jedla bi, ko bi ji kdo dajal, drugega pa nič. Tako jo namláti, da se bode kar luščila, ta rokomávsarica lena! Le še jo, da vé, zakaj?

Mlada žena postavi kosilo na tla, pristopi k zgrudlemu se dekletu, sune jo z nogo in kričí: —

Ali se mi ne pobereš po konci? Kar takoj mi vstani, sicer te ubrišem, da mi skoperniš na mestu!

In deklè vstaja počasi ter ječí milo kakor bolnik, ki mu potekajo ure življenja. . . .

Odšla je žena. Ona-dva pa sta zopet orala in zopet so se usipale hude besede izza lesenega pluga. Samó ótike ni že metal oráč v dekletce. Šepalo je še huje nego prej in oráč se je bal, da mu napó-sled ne omaga popolnoma.

Solnce pa so obstrli za trenutek sivi obláčki, kakor bi hoteli zakriti solze v dekletovih očéh.

Takih prizorov je bila vajena Bréskvarjeva Jerica.

— Boš že videla, ko mene ne boš imela!

Te besede je govorila večkrat mati Bréskvarica, ko se ji je trgala nit življenja.

In hčerka Jerica jih je čula vselej, a umeti jih ni mogla.

Ko pa je Bréskvarico malo menj dušila naduha, takrat je pristavila še to-le:

— Ti še ne veš, Jerica, kaj je písana mati. Pravijo, da so bile tri mačhe na svetu dobre: prvo so muhe snedle o Božiči; druga si je nogo zlomila na ledu o Kresi; tretja pa je pri vodi od žeje umrla. Ako dobiš ti četrto dobro mačeho, srečna bodeš!

A žena je zakašljala pri zadnjih besedah, kakor kašljajo ljudje, kadar se jim zdi kaj neverjetno.

Ko so pa zapeli zvonovi zadnjo žalostno pesem materi Bréskvarici, bila je to ob jednom prva žalostinka hčerki Jerici. Takrat je že bolj umela máterine besede.

Bréskvar se je oženil šele prvikrat, ko je imel že štirideset let. Prej se ni mogel. Oče njegov je bil trd mož, ki je védel, kaj znajo »mladi«.

Tisto bitje torej, ki podpira hiši »tri ogle«, pobrala je Bréskvarju pusta zima z listjem vred, ki ga ni utegnil pograbiti jeseni v hrastí-čevji. Jedinka Jerica je bila še premláda za gospodínjo. Vdovec je mislil zaradi tega na drugo ženitev.

V nedeljo popóldne je bilo. Bréskvar hodi praznično oblečen po hiši in večkrat pomolí debelo svojo glavo skozi véžina vrata, če že gredó. Danes pridejo na ógled. Hči njegova pa sedi pri beli mizi ter riše krčevito z nóhti po črnih luknjicah, koder so se vgnezdili nepoklicani črviči. Tam krog srca pa se ji nabera nekaj takega, čemur ne vemo imena. Ni čuda, da se mora naslanjati na mizo. Krstna knjiga govori, da se veselí že trinajst let luči življenja. Postava njena pa pravi: ne morem verjeti. Prisodil bi jih ji največ deset, a še te le takrat, ko sedi pri mizi. Dve ročici ima prilepljeni na suho teló kakor

bi vteknil dve trski v truplo sneženega možá. A obraz, ta nekaj hoče rěči. Ko bi ga videl nasajenega na telesce kake modne dame, čutili bi se vsi tej dami — temu obrazu. Kdor je že videl kako sliko, na kateri zrè koketno-melanholično iz pisanega cvetja in zelenja sam profil kakega lepega ženskega obraza, ta si ustvari že lahko nekak površen pojem o našem dekletu. Narave elementi so poskušali nove modele na njem. Kolikor pa je zaostalo teló za duhom časa, toliko je je nadkrilovala nežna duša. V malih prsih dekletovih je bilo veliko srce, ki se je topilo v tesnih čutilih. . . .

— Še jih ni, izpregovorí oče, sedši na drugi ogel mize.

— Oče, rajši ne, deje deklè in uprè svoje motne oči nánj tako milo, kakor je mogoče le ženski.

A kamen in srce — kako se to strinja!

— E, kaj ti veš, ki se te še mleko drží krog zóbl!

— Oče, saj lahko samí opravimo. Mica je že tako domača in lahko gospodinji za silo. Jaz pa že tudi nekaj naredim. . . .

— E, kaj boš! Saj vem, ti se bojiš mačehc: ti je pa že Mica zopet natvezila kake čenče. V hiši sem jaz gospodar — pa mir besedij!

Bréskvar udari ob mizo in vstane. Hči se mu približa. Drobni ročici sklene in ji dvigne proti očetu. Črni robec ji zdrkne raz glavo in obtiči na plečih. Po čelu in sencih pa se ji usujejo kostanjevi lasje, kakor bi hiteli sušit posamične solze, ki so zdrsnile po bledih licih.

— Oče, vsaj toliko počakajmo, da obžalujemo po materi.

Stroge črte na njegovem obrazu so se poblašile. Mileje pristavi:

— I, bo že kakó!

In bilo je takó. Prišli so na ógled. Bréskvar se je oženil drugič še tisti predpust. Žalovati pa ni utegnil, kakor je pri nas navada. Bolj na tihem so naredili, pa je bilo.

Nevesta je bila bajtarska hči. Bálo je imela, veliko bálo, kajpada, ali dote ji niso mogli šteti. A dobra gospodinja je bila — Bréskvar je že moral to védeti — in, no, mlada je bila tudi. Saj še ni davno, kar je hodila krog župnika za prvo sv. obhajilo. Da je bila postavna in lepa, še praviti ni treba.

Pri Bréskvarji so imeli torej zopet dobro gospodinjo. Toda če si poslušal časih sosédi, ki sta stali na vrtu ob pregraji in prerešeta-vali vaše novosti in starosti, preslišal si težko besede: Pravi ptici je prišel v roke.

Bore deklè!

No, pa ženske so pač le ženske!

A moralo je priti še drugače. Bréskvarja je poslala zakonska »triogelnica« še tisto leto za njegovo prvo ženo. Bil je že prej med tistimi, ki so bolj težko na zemlji, a jeseni se je skregal popolnoma s svétom zaradi nekega vremena ali kaj! Pa saj jeseni se umrje tako lahko, ko je žito požeto, trava pokošena, repa poruvana, listje po-grabljeno in rilci debeli!

Žalostna je bila tista koračnica, ki so jo peli zvonovi, ko je šla Jerica za črno pobarvanim lesom, v katerem je ležala njena ródna mati.

»Milo zvon po dolu poje,
Se razlega čez vrhé;
Mlado mamico zakopat
Štirje nesejo možjé.«

Ko pa je stopala čez leto dnij za pogrebom svojega očeta, pala je trikrat teti Mici v naróčaj. Pač ne navlašč. In ko je letela rjava prst v globino, kjer je ležala črna krsta z belim križem, takrat so jo ostavile moči v šibkih nožicah. Na prst, nakopičeno nad grobom rajne matere je pala in ihtela kakor vragométnica, ki jo preganjajo hudobni duhovi. V morji solzá se je topilo njeno sésušeno obličje in še zmerom so sulí novi toki novih bolestij po razdrapanih licih. Rane njenega srca so malone izkrvavele in niti nebeški balzam ni mogel ustaviti za tisti trenutek tokov krvi. Po prstenem kupci je premetavala svoje teló kakor obstreljena zver in s krčevitimi rokami je grabila po mehki prsti in po mrtvaških kostéh. . . .

Tako toguje malo ljubezni!

Pogrebci so odmolili in odhajali s počasnimi koraki.

— Jerica, vstani vendar, saj bode bolje, tolaži teta neutješljivo deklé. A deklé ne čuje danes.

— Le pustimo jo! Ko se izjoka, bo pa dobra; Mica, ti jo pa počakaj! reče še mati Bréskvarica in odide za pogrebci. Mudilo se ji je k pogrébščini, ki je imela biti v bližnji gostilni.

Na pokopališči pa so motili mrtvaško tišino tožni vzdihí in tešeče besede, ki so prehajali in prehajali polagoma v kipečo molitev in po-božne vzdihljaje. . . .

Napósled vtihne tudi kipeča molitev. Tam iz bližnje gostilne pa so prihajali vedno glasnejši zvokovi. Rožljanje žlic in žvenketanje kupic so spremljevali veseli glasovi, ki lepo ugajajo na svatovščini. Tam v kotu za mizo pa je čepelo človeče, ki je dajalo od sebe celó nekako take glasove, ki bi bili podobni četverokitni poskočnici. . . .

Bila pa je pogrébščina. Moški so pili žganje, ženskam je bilo dano na voljo. Tam na oglu mize pri péči je sedela mati Bréskvarica.

Črno krilo in robec sta napovedovala, da žaluje po moži. Tudi je potegnila večkrat z zastorom, z voskom okapanim, po licih in očeh, kakor je to že navada, če je komú hudó po kom. Kaplje so ji tekle po licih — pri pēči je vroče, če kurijo in pekó v nji tisti dan. Poleg nje na desno je sédel mlad pogrebec in na levo priletna ženica, ki sta pridno točila vino. Žganja nista pila, kakor tudi ne Bréskvarjeva mati.

— Pij no, pij, oná, kaj boš žalostna, saj veš, da moramo vsi umreti, deje priletna ženica.

— To prav pravite, mati, odgovorí óna in potegne z zastorom po licih, takisto, kakor se to mora.

— Samé ženske pri hiši — to ne gre, poprime zopet besedo fantova mati.

— To prav pravite, mati, odgovorí zopet óna in potegne z zastorom po licih. Oči pa so ji obvisle na mladem človeku ob desnici.

— Kaj pa deklè, kàj je še ni raz grob?

— Ne vem kakó, da je še ni, te revče, deje Bréskvarica in potegne z zastorom po licih.

— Bore deklè!

Malo so pomolčali, kakor je to že navada, če se usiljujejo bridki spomini, potlej pa so nadaljevali o ženskih brez moškega pri hiši.

Napósled pride Mica z dekletom.

— Ná, Jerica, štruce vzemi in pojdi z Mico domóv, da opravita živino. Jaz se imam še nekaj pogovoriti tukaj-le s to-le materjo.

To je bilo tisti teden pred Božičem.

Pol leta po Božiči pa sta stala v župnikovi sobi pri izpraševanji dva človeka, ki bi se rada vzela.

In vzela sta se!

Prvo prihodnjo nedeljo so ja klicali vse trikrat.

Jerica pa je dobila poleg mačehe tudi óčima.

Leta prinesó starost. Teta Mica že ni bila za véliko delo. Kàj malega je še opravila, ali trud in bolešt sta ji ukrívila popolnoma trdi hrbet in trpljenje dela sive lasé. Šestdesetkrat že ni mogla videti v svojem življenji, »kako se o Kresi dan obesi«. Prej je šla za bratom svojim. Jerici pa je odnesla tétina smrt zadnjo desko, na katero se je mogla še nekoliko naslanjati. Takrat ji že ni bilo móči jokati, samó ihtela je. In to je še huje. . . .

Leta prinesó starost. Tudi Jerica je nanizala na brojanice svojega življenja še pet jagod, kar ji je umrl rodni oče. Takrat pa ji je bilo

dvanajst let. A drobne so bile te jagode na brojanicah, še drobnejše od drugih dvanajstih, in še te so se zdele nenavadno obrabljene ter usušene. . . .

Pač je morala mnogo moliti.

Pri Bréskvarji so dobili teh pet let že več dróbnice moškega in ženskega spóla. Jedno dete se je še premetávalo v plenicah in zibeli, drugi trije otroci pa so bili že kar junaci. Ako si pogledal najstarejšega, vrnila se ti je lahko misel, da mu je še Jerica težko kos.

A ni mu bila, še ónima dvema ne. Bréskvarja sta že za to skrbela.

Velik pašnik so imeli pri Bréskvarjevih. Najstarejša otroka sta pasla goved na njem; kadar pa je Jerica utegnila, pomagala jima je zavračati. Pašnik so obkroževale njive, in krave so trgale rade prepovedan sad raz njo. Otroci pa se radi igrajo. In igrala sta se nekega dné tudi Bréskvarjeva otroka, v tem ko je belka pohrustala kakih deset glav na sosedovem zelniku.

Zvečer pa je prišel povedat sosed, kaj je naredila belka. Bréskvar pokliče otroka prédse.

— Oče, saj nisva midva; Jera je gledala v tiste svoje bukve, pa nalašč ni hotela krave zavriniti. . . .

— A tako!? Že zopet ta nagajivka! Le pojdiva. . . .

In opravičila sta se. Jerica pa je še molzla krave v hlevu.

Napósled pride. Niti precediti ni utegnila.

Hude besede pa skelenje hrbta ji je bilo plačilo tistega dneva. Ko pa začne ihtèč se praviti v kuhinji hudujoči se mačehi, kako je bilo: da je šla plét, kakor ji je bilo naročeno . . . priletelo je še nekaj nepoklicanih duhov na Jeričin hrbet.

— Ležnjivka! Zdaj mi boš še legala?! Kar tiho, če ne. . . . In zrak se je zgostil okoli Bréskvaričine roke.

Jerica je morala molčati. Bila mu ni kós, najstarejšemu polubratcu, kakor smo dejali. Bréskvarja sta že skrbela za to.

O vélikem delu so pasli navadno le otroci. Samó ob nedeljah je pasla Jerica sama. Ob delavnikih je opravljala druga težja dela, ob nedeljah pa je že utegnila tudi pasti. Otroci so morali počivati ob nedeljah — reveži, ki so trpeli ves teden kakor črna živina!

Jerici je bilo sedemnajst let, a vendar je rada pasla. Ob nedeljah je gonila v les, kodar je rada sédala na debel štor ob kolovózu. Tam pod milim nebom v zelenem hrastíčevji je razlivala jade in nade svoje v tožne melodije, tam so se usipale raz njene sésušene ustnice mile

prošnje in vzdihni proti nébnemu svodu, tam je odpirala svoj ljubljeni molitvenik, kodar je jemala dušne paše, kadar so se posušili v njenem strtem srci studeni toki studene ljubezni. In ko je tako sedévala na črnem štoru ali v mehkiem mahovji, prizibalo se je solnce izza meglenih gorâ in zlato je padalo razenj v podobah dolzih nitij, trgajočih se na košatih vrhovih silnega hrastičevja. Daleč tam iz juga pa je priletel božajoči vetrič na lahnih krilih in poljubljajl mimogredé tresoč se liste in jim pravil javne tajnosti iz južnih deželâ, da so se vtapljali v ljubezni jutranje rôse. Tudi lasci tožne Vile v mehkiem mahovji so se zamajali pod robčevo streho in božali temno čelo, v prsih pa je zopet zatripalo močnejše strto srce potrtega bitja. Novi viri nove ljubezni so vreli iz njega in puhteli na dan. A izpuhteti niso mogli v prijateljsko srce, izpuhteli so v širni svet. Ustnice, te mrtve ustnice, so oživele, modre oči so zablesketale, čez lice je vzletel rdeč žarek in mračno čelo se je zategnilo v gladko kožico. Mala usta so se odprla in iz njih je sul izvórník národne pesmi:

»Vstani, vstani, Jerica,
Vstani, žéni vole past,
Tjakaj v réber zéleno.« — — —

In zvonci na vratovih živine so žvenketali, ptičje petje se je gubilo v bližini, stopinje govéd so šuméle po suhem résji, od daleč pa je zvenelo v uho pritrkávanje na zvonove iz farnega zvonika. V nedeljo zjutraj je bilo.

Samó o takih trenutkih se je tajalo Jeričino srce in spuščalo skozi vrzéli v svojo turobno notranjost tudi nekatere žarke neizprijene radosti. A redki so bili taki trenutki, Jerica sama jih ni umela — tudi jih ni mogla umeti, toda čutila jih je pač, predobro čutila, ali sama ni znala za to. Bila je umétalnica prirode, ali kakor bi mi rekli: národna pesnica.

In vendar so ti trenutki, ko se je povrnila na staro svoje mesto, še podvojili rane njenih bolestij.

Samó jeden žarek neizkaljene radosti je šinil nekoč v njeno srce. Vsaj nji se je zdelo tako. A bila je še mlajša takrat. Jednega je imela rajša nego druge, toda sama ni vedela, čemu? In kadar ga je videla ali se zamislila nánj, takrat se ji je povrnila za hip iskrnost življenja. Vendar prešel je ta žarek ljubezni kakor pomladni zvonček, ki je prezgodaj pogledal v ta neusmiljeni svet. Težki dnevi težke vsakdanjosti so ga zatrli, da ni mogel predreti, ta vodéni žarek. . . .

A zdaj je konec njenega trpljenja.

To je bilo še tam po zimi. Otroci so se greti za pečjó in pri pēči, Bréskvar je cepil trské, ona je mesila kruh. Jerica pa je stala dan na dan zunaj na mrazu in kléstila od snega polomljeni les ter sekala hójo za steljo. Mraz je človeku po zimi na jasnem in v roke te rado zebe, če jih ne držiš v žepu. Če stojiš dlje časa, začnè te tudi v noge zebsti, in če je človek slabo napravljen in še slabeje upravljen, takrat se že celó težko ubrani bolezní. Kaj pa šele taka šibka stvarča kakor Jerica?

Sredi dneva je morala leči, četudi jo je mačeha zmerjala, češ, da se je potuhnila.

In res se je, kar vstala ni več. Za farno cerkev so jo ponесли štírje fantje s šopki na prsih. Potem pa so pogrebci zopet jéli in pili kakor vselej, kadar koga spremijo do jame.

Bréskvarica pa se je hitela še bolj z zastorom brisati kakor pri moževem pogrebu. Celó mati njenega možá je brisala takisto po licih, kakor je njo videla. Morda jo je vince storilo tako sočutno. Pa ženski jok in otročji — to je menda zeló vse jedno!

— Saj sem večkrat dejala, da se varuj, pa ni vse nič pomagalo; svojeglavna je bila kakor vselej. Bog se je usmili!

Tako je govorila mati Bréskvarica in se prekrizala — zakaj, Bog védi! Menda je vsa zmedena danes od sáme žalosti. A ženske tako rade tolažijo. Précej se jih je nekaj pomeknilo bliže, da tudi kako povedó.

— Ti, oná, pa za to ne smeš zameriti, če ti povem to-le:

In položila je jedna svoja usta na Bréskvaričino uhó in govorila tako glasno po tihem, da so jo vse slišale:

— Jaz prav dobro vem, da je bila copernica. Saj rajna Mica — Bog se je usmili! tudi izza mladih let ni bila kar tako. . . .

In pomežikala je zvedenka, takisto, kakor znajo stare ženske.

In zopet se oglasi druga. Tej se pa že ni zdelo vredno na uhó pritikati svojih ust.

— Jaz sem jo videla na svoje oči, kako je držala na paši »Kolumánov žegen« v roci. . .

— Kaj praviš!? O tem dekletí? Bog se usmili njene duše!
Bore deklè!

Bog se usmili njihovih duš! —

Plemstvo in národní razvoj.

Spisal Jos. Apih.

III.

Zgodovina nam kaže, da je bilo mnogim ali morebiti večini národov plemstvo, dokler národu zvesto in v zdravem gospodarskem razmerji, krepák steber in vstrajna podstava národnega obstanka in národne veljave, podobno trdni skali, katera stojêč ob bregu, odbija ljute napade penečih se valóv in varuje mehko, rahlo prst, da je ne pogóltne mórsko dnò. Dokler národno plemstvo zvršuje v národnem duhu, ne hrepenêč po prejednostranskih stanovskih dobičkih, to vážno nalogo, dotlej je imeniten političen in kulturni činitelj in kolovodja na polji národne duševne in gmotne prosvete. Nekaterim národom je bila iste pomenljivosti véra za obrambo národnega obstanka; Židom n. pr. je véra postala bistven dél národnega tipa in brez nje bi židovstvo ne bilo učakalo devetnajstega veka; zgodovina Srbov, Bulgarov in Grkov tudi svedoči, kaj je pomagalo oteti národ pogina.

Da se o váznosti plemstva za národní obstanek in národno moč bolje poučimo, treba je ozreti se v zgodovino vsaj nekaterih velikih národov.

Grkom so najstarejše države ustanovili plemenitaši, tisti «pastirji národov», za katere je veljal izraz »aristoi«, t. j. najboljši ljudje, ne v moraličnem, nego v stanovsko-političnem zmislu. Čimdalje hujše pa se je kazalo nasprotje med plemstvom in prostim národom, dokler ljudstvo ni priborilo sebi ravnopravnosti. To je bil posledek temu dolgotrajnemu stanovskemu bóju; državljanske pravice so se podelile čimdalje širšim krogom. Navzlic temu pa so v večini grških ljudovlad še dalje ohranili plemiči prvo veljavo in celó krmilo države. Kar so prej imeli kot podédovano predpravico, to so izgubili po ustavnih prevratih, a obdržali iz drugih, sila veljavnih razlogov. Čisto naravno je, da je za veljavo v javnem življenji neobhodno potrebna široka in trdna gmotna podstava, bogastvo; grški plemiči pa so bili večinoma veleposestniki. Zajedno so bili plemiči tudi najizobraženejši možje, zanimajoči se živo za duševni napredek. To je najsijajnejša stran slavne zgodovine atenske, v kateri se bój plemstva z nižjimi stanovi dostikrat smé imenovati bój tesnosrčnega, sebičnega stanovskega predsodka in na-

puha zoper maso národovo, zahtevajočo človeških in državljanskih svojih pravic — ali baš tolikrat je ta bój tudi bój za omiko zoper surove napóre divjih demagogov.

Tudi rimska zgodovina nam podaja mnogo slik hudih bójev med stanovi in opisuje lepo število značajev, tako krasnih in krepkih, da so naši dóbi skoraj nedoumni, še bolj pa nedosežni. Poleg urojene in tipične plemenitaške oholosti in preširnosti se bliščó na tem nebu najkrasnejše zvezde čistega domoljubja, občudovanja vredne požrtvovalnosti. Braneči svoje predpravice so zastopali plemiči krepko in brezozirno svoje zgodovinsko pravo, odločevati izključno v vseh vprašanih národnega življenja. V tem bóji jih je vodilo pa tudi uverjenje, da so bogovi samí odmenili plemstvu odlično, merodajno mesto, gospodstvo v državi, in da se ta »osnovni zakon« ne sme omajati, če ne, podere se država. Celó sovražno mu nižje ljudstvo je naudajalo neko tradicionalno spoštovanje do plemstva, katero se je izgubilo le polagoma v zvezi z menjavo vérskih nazorov rimskih. To izvirno veljavo je omajala in konečno pokončala šele preosnova vsega národnega razmerja, sosebno gmotnega, gospodarsko propadanje plemstva in razširjajoča se omika národova. Ko je pa národ dospel do te stopinje, kmalu se je začela rušiti moč njegova.

O germanskih národih velja bistveno to, kar smo rekli ó Grkih in Rimljanih. Dasi je bilo javno življenje starih Germanov osnovano na podlagi občne osebne svobode, ki jim je bila pravi paladij, čislan nad vse zaklade zemlje, imeli so vendar tudi že mogočno plemstvo. Plemiči so imeli največja posestva, v zboru najtehtovitejšo besedo in v bóji nadpoveljništvo — vse to navzlic občni svobodi. Baš plemstvo je s svojim spremstvom nekaterim národom najizdatneje razširilo meje in osvajalo lepe pokrajine rimske države. Polagoma je fevdstvo uničilo občno svobodo in ravnopravnost; odločilo je plemstvo od mase národne in povzdignilo v jedino upravičeno národno zastopništvo, v národ v ožjem, političnem pomenu. Odslej je plemstvo odločevalo národovo usodo do najnovejšega časa. Izvzemši zadnja stoletja, dóbo po tridesetletni vojski, bilo si je na Nemškem plemstvo v svesti svoje velike odgovornosti, naložene mu po odlični ulogi, katero mu je bilo zvrševati. Neprenehoma je širilo svojo moč in národnost svojo daleč preko prvotnih mej, uničevalo in spajalo si je tujih národov plemstvo in sebi prisvajalo tisto pravico in tisto veljavo, katero je, onó imelo doslej. Podjarmljenim národom niso priznavali ti novi gospodje druge pravice, nego mirno in pokorno vtekniti glavo v jarem, ki je bil dostikrat tako tesán, da je zadavil ubogemu živinčetu — národno živ-

ljenje. Temu plemstvu je rasla moč, čimbolj so pritiskali ob zid kralja. Kraljeva ali cesarjeva volja ni odločevala usode Nemčiji, temveč beseda in meč knezov in plemičev do najnižjih vrst. Znano je, da je nemška reformacija poglavitno političen čin, ki se je iz raznih razlogov zavel v vérski plašč; znano je tudi, da je reformacija ondu dosegla zmago največ s pomočjo plemstva vseh vrst. Plemstvo je sklenilo z Luthrom takoj od početka tesno zvezo in po nji v isti meri pomnožilo svojo moč, v kateri se je storilo neodvisnejše od cesarja. A baš na to zmago reformacije so pa še dandanes Nemci in drugi Germani sila ponosni: odpad od katoliške cerkve jim je velikansk národní napredek; kar so takrat in pozneje dosegli na duševnem, gmotnem in političnem polji — vse to menda izvira iz cerkvene samostalnosti. Tukaj nam ni namen pričrpati se z Nemci o tej stvári; nam zadoščuje, da iz te črtice razvidamo merodajno vlogo plemstva nemškega za óne usodepolne dóbe.

Izmed romanskih národov nam je, kar se tiče našega predmeta, vzgled národ francoski, tisti národ, ki je toliko pripomogel do silnega preosnovanja evropske družbe v osemnajstem in devetnajstem veku. Na Francoskem je plemstvo zavzemalo politično prvo mesto, dokler ga ni podrla premogočna monarhija in čisto okužil strupeni vzduh burbonskega kraljevstva, morála gnilega »ancien regima«. Da krepka monarhija, sezidana na razvalinah stanovskih pravic, ni hotela iti dalje in plemstvu odvzeti tudi tistih svoboščin in predpravíc, ki so je poviševale nad preprostim národom in strašno žulile delavni ljud; da monarhija ni imela dosti volje, postaviti sáma novo poslopje državne osnove in se je marveč obotavljala, dokler se staro, gnilo poslopje ni zrušilo in vlado pokopalo samó — to je bil jeden tistih virov, iz katerih se je porodila revolucija; drugi glavni vir pa je bila nova filozofija, ki je podirala vse, kar se ji je zdelo slabega. Znano je, da so bili ti filozofi najhujši násprotniki privilegovanih stanov, duhovščine in plemstva; ali glej! uprav med duhovniki in plemiči so nahajali najgorečnejše pripadnike. Duševna hrana, ki so jim jo podajali filozofi v krasno blesteči obleki duhovitih spisov, očarala jih je tako, da niso videli ali ne hoteli videti, koliko strupa tiči v njih. Menili so najbrž, da vse to ostane gola teorija; toda bili so med njimi tudi odločni možjé prakse, ki so krepko podpirali še poznejše somišljenike jim — brezhláčnike. Plemstvo sámo je torej pomagalo podirati stari red in pokopavati stanovske predpravice v tisti grób, v kateri je revolucija vrgla toliko težkih verig, ki so jih nosili národi. Kajti mnogo dobrega zrna se je zasejalo v viharji revolucije: saj je tudi zlatega zrnja malo v peščéni planóti in biseri so redki v blatu — a kdor jih išče, najde jih vendar.

Nova dóba je velik napredek človeštva, in francoskemu plemstvu gre častno priznanje, da je nekoliko hoté, nekoliko nehoté spešilo svobodni razvoj národa svojega in torej zvrševalo lepo, res rodoljubno nalogo. Da se je prelilo toliko krvi v dosego tega zmotra, to je seveda plemstva in sploh privilegovanih stanóv s kraljem vred po jedni stráni negativna zasluga.

Neposredni sosedje na vzhodu so nam Madjarji. Bětvica mongolskega plemena si je osvojila prej slovensko nižavo ogrsko, ne s plugom, kakor nekđaj Slovenci, nego z golim mečem. Neizmerno oddaljeni od bratovskih rodóv so si Madjarji ustanovili na razmejšči poglavitnih národnih skupin evropskih samostalno državo, ki stojí dandanes že dolgih tisoč let. V tem času so se sila predruđali in vsprejeli omiko zapadne Evrope; a tudi okrepčali so se z asimilovanjem ogromnega števila sosebno slovanskih živiljev, ki so jih sicer presezali kar se tiče omike, ali ne kar se dostaje števila in krepkega tipa. Dandanes je država madjarska odločevalna in po pravici na svojo veljavo ponosna polovica habsburške države, in kopica Madjarjev v zunanjih stvareh mnogo več velja, nego štirikrat toliko Slovanov avstrijskih. Čuditi se moramo, da jih še niso uvrstili med znane vele-vlasti. Tako mogočen je národ, katerega najbolj madjarska statistika nabroji največ šest milijonov, t. j. pravih in ponarejenih Madjarjev. Do take veljave se je vspel národ navzlic silnim bojem, neprestanemu tujemu pritisku in groznim katastrofam, ki nam jih pripoveduje povestnica njegova. Svojo denašnja veljavo je ustvaril národ največ po čudoviti svoji energiji, ki je brezozirno zatirala nemadjarske, sosebno slovenske, ob periferiji naseljene národe. Postopanje Madjarjev proti Slovanom se pa v jednom oziru strinja s postopanjem Nemcev: nekoliko so uničili, nekoliko pomadjárilí nemadjarsko veleposestvo, oziroma veleposestnike, plemenitaže. Sebi pa so prisvojili združeni z visoko duhovščino, polnomoč državljansko, postali so národ v političnem zmyslu. Malo moči so pustili kralju in še menj veljave nižjim stanóvom. Tega plemstva sebičnost in samopašnost je često pritirala državo na kraj propada; vendar v národno-političnem oziru je bilo plemstvo najčistejši izraz madjarstva in njega najkrepkejši steber: otelo je národnost madjarsko, ž njo pa pogój madjarski državi — dasi se je to plemstvo popolnoma navzelo zapadne omike. Ne moremo se prečuditi, kako tenkó so čutili že od daleč vsako, tudi najneznatnejšo nevarnost, ki je pretila ali pretiti utegnila madjarstvu; niti vérski razpor ni napravil razdóra, ako so se pri najmanjši prilíki z divjo azijsko energijo postavili v bran notranjim ali zunanjim sovražnikom. Za národne dinastije so višji stanovi branili stanovsko-politično samo-

voljo svojo proti kraljem; ko je bila Ogrska združena s habsburškimi deželami, branili so razven stanovskih svoboščin in predpravíc tudi državno samostalnost proti dinastiji, ki so jo zmatrali vedno za tujo in vladajočo samó po milosti madjarski. Za vsak najmanjši kós državo-pravne posebnosti so se bojevali z vedno jednakim oduševljenjem in sosebno pobijali sleherni poskus nadomestiti madjarsko državno samostalnost s provincijalno podložnostjo. Národu na čelu je stalo vedno plemstvo; mnogi velikaši so imeli velikanska posestva; imeli so pa tudi pomoč cerkvenih dostojanstvenikov, ki so bili večinoma vse drugačni neodvisni in neodvisno misleči možjé, kakor naši vládike, med katerimi so menda tisti še najvrlejši, ki niso »ni kuhani, niti ne pečeni«.

Tudi slovanskim národom je bilo plemstvo sila velike važnosti. Žalostne razmere na Poljskem so le predobro vsem v spominu; ljudje jih zmatrajo za vrhunec nezmisla in zaslepljenosti v javnem življenji. Vendar v dobrem kakor v žalostnem pomenu je zgodovina Poljske tesno spojena z zgodovino plemstva poljskega. Poljsko je pokopalo v istini plemstvo svoje, ker si ni znalo brzdati neomejene samopašnosti in se ni brigalo za národne interese. V gospodarskem oziru je izdalo národ Židom, v političnem pa mu odvzelo svobodo. Ali z národno svobodo ni poginila tudi veljava plemstva, kjer si je to ohranilo posestva svoja. Na tej podlagi, s to podporo si bode zatirani národ spet opomogel, ako plemstvo žrtvuje interese svoje za národno blaginjo. Ako se zavé te vzvišene naloge, dá, te dolžnosti, svoje in resno in nesebično sodeluje pri velikem poslu prerojevanja poljskega, potem bode plemstvo izbrisalo tisti velikanski in strahoviti dolg, ki si ga je nakopalo v dóbi národne, oziroma plemenitaške samostalnosti. Da se je Poljska ozbiljno podvrgla tej nalogi, za to imamo mnogo lepih dokazov, ki nas navdajajo z veselo nado v boljšo bodočnost.

Kakor zgodovina Slovanov sploh, tožna je tudi zgodovina Čehov; a je tudi slavna, sosebno kar se tiče vstrajnosti, katero je pokazal ves národ, odkar ga je na obeh stranéh jelo napadati nemško pleme. Častno se je v tem bóji védlo i plemstvo češko. Stoletja in stoletja se je nemški živelj vsiljeval in naseljeval na Češkem in sredi gostoljubnih, mehkih Čehov si prisvojil drugo domovino. Samí vladarji, potomci Přemislóvi, odlikovali so se po preobilni prijaznosti proti tujim prišlecem; vzgled kraljev so posnemali mogočni plemenitaži. S pomočjo Nemcev so hoteli izboljšati gmotni stan svoj, sosebno kralji; ali imeli so za to i politične razloge. Vendar nada, da se bodo novi stanovniki, katerim so podarili mnogo svoboščin, národno združili z domačini in da se bode obvaroval národni značaj slovanske države, ni

se hotela izpolniti. Prirodno bogastvo dežele je vabilo čimdalje več tujcev, da so prihajali za rojaki v češko deželo; domačinom pa so jemali kós za kósom baš najrodovitnejših krajev. Ta krepka, brezozirna akcija nemška, žaleča národne in gmotne interese Čehov, porodila je po naravnih zakonih dolgo časa potem krepko, ljuto reakcijo: husovstvo. V ljutih bojih husitskih so branili Čehi najsvetejši svoji národní svetinji: národní jezik in novo, mlado veroizpovedanje Husovo. V Husu so nekako poseobljene vse težnje, pa tudi vsa usoda národova. (Ali je bilo njega vérsko stališče opravičeno ali ne, o tem nam tù ni govoriti). Celó plemstvo, dotlej sila potujčeno, stalo je na stráni národovi. Češka je bila. spet češka po jeziku in po duhu; plemstvo je ostalo odslej odločno národno, odlikujoče se po gorečnosti svoji za prosveto in svobodo národno-državno. Národní značaj se je izražal tudi v vérski posebnosti še potem, ko se je husovstvo v nekaterih, menj važnih točkah bilo približalo luteranstvu. Nemško-španjskim politikom avstrijskim je bila torej češka samouprava trn v péti v dvojnem oziru: v vérskem in v národno-političnem oziru. Oboje uničiti je bila želja mnogovrstnim sovražnikom češkim. Po bitvi na Beli Góri so dosegli zmoter svoj: zatrli so najprej domače, národno plemstvo, ž njim vred politično svobodo in ustavo, in napósled vérsko zasebnost Češke. Plemstvo češko je stalo kakor grčav hrast, ki s svojimi koreninami zadržuje rodovitno zemljo, na kateri varno in veselo rasto šibkejše rastline; posekaj ga z njegovimi drugovi vred in ploha pa vihar uničita ves zárod, ki je dotlej varno živel v zavetji; otrešla se ga bo s prstjó vred brezčutna skala. Uprav zato, ker je bilo češko plemstvo prvi nositelj národnih tradicij, reprezentant národne in državne samostalnosti, baš zato ga je podrla nemško-španjsko-katoliška reakcija in ustavo zamenila z absolutizmom. Zadelala je jeza sovražnikov plemstvo mnogo huje nego li meščanstvo; meščánje so si mógli s prestopom h katoliški véri oteti vsaj gmotni obstanek. Za uničenje plemstva so pa izumili nalašč posebne pomočke: vzeli so mu kar naravnost vsa posestva in samó z malimi vsotami odškodovali tiste, ki so bili menj zakrívili. Ne kaznovati, temveč uničiti se je moralo národno plemstvo in ž njim vred ves národ. Domače plemstvo je prišlo na nič, njegova posestva so podarili ali cenéno prodali částnikom, špekulantom, dvornikom itd., ljudem, katere je bil nanesel bójni vihar ónih dnij od vseh vetróv: z Nemške, Laške, Španjske, Francoske itd. Ti so se naselili na gradóvih prejšnjih gospodov in gojili v srci samó gnév in zasramovanje domačinov. O slavni minulosti češki, o zgodovinskih tradicijah so imeli prav tako malo pojma, kakor o národnih, političnih

in kulturnih težnjah Čehov. Zaničevali so jih, ako so se dobrovoljno podvrgli in pohlevno nosili neizprosni jarem gospodov; zatirali so jih, ako se je v pohlevnih jim srcih vzbudil kdaj národní čút, zavest človeške vrednosti in hude krivice, pa moški ponos. Naravno, da je tako postopalo to plemstvo, dokler se je moralo po svoji krivdi boriti za svoj obstanek; ako je hotelo varno gospodovati, moral mu je národ hlapčevati.

A to novo plemstvo ni podedovalo po prejšnjem niti národne vzajemnosti, niti ne tistega ponosa, ki sta označevala národno plemstvo Madjarjev in Čehov, dokler so oduševljeno branili svojo ustavno pravo. Novo plemstvo je bilo navzgor orodje absolutizma in mu ostalo véрно kakor svojemu stvaritelju. V tem, ko je ponosni Madjar junaški branil svobodo národa svojega in države svoje proti kraljem, stopali so češki plemenitaši kar trumoma v dvorno službo, ki jim je bila vrhunec željá. Brez koristi tega niso delali: kajti ministri itd. širili so vpliv svoj daleč čez meje domovine svoje in vzdignili so se do pravega vladajočega stanú v Avstriji.

Domá na Češkem pa je spal národ v národní omóti; preko severne in zapadne meje so se vedno drvili v deželo valovi nemštvá. A navzlic temu spanju Čehov si ni moglo nemštvo osvojiti lepih dežel čeških. Močna je bila nekdaj aktivna sila Čehov; jednako vstrajna je bila zdaj njih pasivitêta, trpnost. Prebili so najšujše čase in učakali tiste lepe zore, ki je oznanjala zatiranim národom nov, lepši dan, dan svobode národne. Ona zora je vzbudila tudi Čehe na čvrsto delo. In glej: tisto plemstvo, ki je prišlo v deželo, da uduší národ, jelo se je zavedati, da ima morebiti drugo, lepšo nalogo: stopíti se z národom! Znamenit del plemstva se je krepko postavil na národno češko stališče, drugi plemiči pa so se kazali vsaj zvesti in odločni politični zavezniki Čehom. Da to ne velja ob vsem stánu, tega je krivo veliko število nemškega prebivalstva, katero šteje dandanes na samem Češkem okoli dva milijona dúš. A češki národ, kolikor ga je ostalo po tolikih viharjih in pritiskih, dandanes je združen, ker je potegnil k sebi plemstvo in meščanstvo. Prvaki so se mu rodili iz vseh stanóv; polagoma si je národ tudi v gmotnem oziru opomogel in duševna omika se je razširila tako, da so kós Nemcem samim. Češki národ torej je dosegel toliko moč, da more býti zmagoviti býž za obstanek svoj in za obstanek vseh drugih Slovanov avstrijskih in moč svojo zajema iz treh virov: iz národne jedinosti, iz vstrajnega, plodonosnega dela na gospodarskem polji in iz marljivega gojenja duševne omike, znanosti in umetnosti. Iz vsega pa se posnemlje, kako vážno mesto zavzema v národu tam zdaj plemstvo.

(Konec prih.)

Rondéli.

I.

Zasméh i srd i žalost mi budíš,
Ce zrêm te, mladež naša omrtvéla:

Nemógo misliš, málo se učíš,
Ne priš resno se za resna déla,
Ne véš ni sama, česa bi hotéla,
Nalóge svoje slábo se držíš.

Zasméh i srd i žalost mi budíš,
Ce zrêm te, mladež naša omrtvéla:

Zanaša náte se očína céla,
A ti le puhlim ničnostim živíš,
Za vzóre vzvišene več ne goríš:
Mrzlà si kakor zima vzledenéla!

Zasméh i srd i žalost mi budíš,
Ce zrêm te, mladež naša omrtvéla!

II.

Če v zlò i gréh zabrèl ti je sobràt,
Prenagel z óstro sódbò mu ne híti:

Ce treba izkušnjáv se ni braniti,
Lehkó je o moráli modrovát'.
A téze je nekrivemu ostát',
Če krog in krog živjenja vrišè hrumí ti:

Če v zlò i gréh zabrèl ti je sobràt,
Prenagel z óstro sódbò mu ne híti:

Pregrózno se ti vidi mnogokrát,
Kar se opróstno, vse li premisliš, zlí ti:
V razmerji istem ti se morebíti
Še v hujše dal bi čine zalaskát':

Če v zlò i gréh zabrèl ti je sobràt,
Prenagel z óstro sódbò mu ne híti!

Krog luči véšèe vró, krog slave mí,
Doklèr se do srcá ne osmodímo:

Težave vsákeršne voljnó trpímo,
Ni znój, ni mráz, ni glád nas ne straší,
Z nemóžnimi se péhamo stvarmí,
Le da imé si malo osvetlímo.

Krog luči véšèe vró, krog slave mí,
Doklèr se do srcá ne osmodímo.

III.

Če zlò se ti zagnalo je v obráz,
Hrumèč i vročekreven se ne srdi:

Svetéjša bodi stvár ti, nego »já«!
Mordà samó ušèl je vzràz mu trdí,
Zató z napadi zlimi ga ne smrdi:
Le krivca buren stresaj žár i mráz!

Če zlò se ti zagnalo je v obráz,
Hrumèč i vročekreven se ne srdi:

Z razlogi hlabro mnenje svoje trdí,
A le v olškan je oprávi vzràz:
Več nego gréav kòl velja dokáz,
Kdor druge blati, sam se rad ogrdí.

Če zlò se ti zagnalo je v obráz,
Hrumèč i vročekreven se ne srdi:

IV.

Komúr takój robati cepec rabi,
V razumnikih on pravi ni junák:

Sè cépcem bój ne bil bi kaj težák:
Za vsakim óglom kòl lehkó se zgrábi,
Suróvega le trébalò srcá bi —
A preuči le, komur um je ják.

Komúr takój robati cepec rabi,
V razumnikih on pravi ni junák:

Če so dokazi jalovi i slábi,
Če v stvári nisi li dovòlj krepák,
Priskóči ti v zadrégi náčin ták,
A mšlecem se šega ova gábi:

Komúr takój robati cepec rabi,
V razumnikih on pravi ni junák.

V.

Krog luči véšèe vró, krog slave mí,
Doklèr se do srcá ne osmodímo.

Da níčeva je, smélo se trdí,
Da ni nam v čísljih, radi govorímo,
Vendár se nóč in dán za njó potímo —
Le »kíso grozdje« je, če ne díš.

Jos. Kržišnik.

Rastlinske bolezni.

Spisal Ivan Šubic.

III.

Bolezni, izvirajoče iz škodljivega vpliva neorganske nature.

akor živali, tako bivajo tudi rastline po nekoliko v zemlji in v zraku, po nekoliko v vodi. Sestavina medija, v katerem razvija cvetka ude svoje, vpliva usodepolno na razvoj rastlinskega trupla. V atmosferskem zraku mora biti dovolj kisika. Kadar primanjkuje tega, za vse organsko življenje na zemlji tólikanj važnega plina, začne cvetlica pešati. Godí se ji kakor živalskemu bitju: sopsti ne more in prej ali slej se zaduší v neugodnem zraku. Ravno tako živo potrebuje rastlina zračne ogljikove kisline. Iz nje si prireja ves ogljik, ki je jedna glavnih tvarin njenega organizma. Oba imenovana plina plavata navadno v normalni, tedaj dobršni množini po naši atmosferi. Zato redkokdaj naletimo na bolezni, ki bi imele početek svoj samó v opisanih dveh vzrokih. Bolj pogostoma hirajo rastline zaradi škodljivih vzduhovih primešanih. V obližji továren leží na okolici in ljudéh slaba, nezdrava sapa. Po naši domovini imamo, hvala Bogú, za to malo vzgledov; a tovarniška mesta vélikih industrijskih deželá bridko občutijo ta nedostatek, ki je v zvezi z razvojem modernega blagostanja in modernega uboštva. Ogromni dimniki in velikanske pečí sopejo dokaj škodljivih tvarin v zrak. Krog plavžev in dimnikov se polega strupena zmes — v prvi vrsti žveplena sokislina — ter zatira in morí bližnjo cvetáno.

Poleg normalne kakovosti atmosferskega zraka je zdravje zelenih rastlin tudi zavisno od svetlobe in temperature. Kjer ni solnčnih žarkov, ne morejo zeleni deli opravljati svojega dela. Rastlina tedaj ne sprejema váse ogljikove kisline in je ne razkrája: v temi ne asimiluje. A tudi v ónem slučaju potrebuje oživljajočega solnca, ko je že ozelenela in ji daje njen klorofil vse pogoje za vspešno rast. Ako je nikdar ne zadene solnčna svetloba, ne razvija se normalno in prej ali slej pogine. Steblo ji sicer za prvi čas požene jako hitro in bujno, a listi ji ostanejo majhni in slabotni, rastlina se vsa pormeni in pobéli, konečno pa umre za — lakoto. — Za vsako funkcijo cvetličnega telesa je nadalje potrebna neka toplota, katere na nobeno stran ne smemo prekoračiti brez nevarnosti za rastlinsko zdravje. Kadar stopi temperatura v obližji zélišča čez neko največjino (Maksimum), ali kadar se zniža

pod najmanjšino (Minimum), ponehajo pojavi življenja in rastlina je izgubljena. Prevelika vročina umori tedaj cvetlico ravno tako, kakor presilni mraz. V prosti prirodi se prvi slučaj pač malokdaj pripetí, pač pa v zakurjeni zimski sobi. Poletna vročina sama záse ne konča rastline; vzrok bolezni je v takem slučaju le pomanjkanje vodé, ki ga navadno opazujemo, ko prehudo pripekajo solnčni žarki. — Za mraz so nekatere rastline skoraj neobčutne; a te stojé brez izjeme na najnižji stopinji. One cvetlice, s katerimi je naša blaginja v tesnejši zvezi, počutijo se brez izjeme zeló slabo v premali toploti. Časih tako obolí, da poginejo — pozebejo. Tedaj je zmrznila njih voda, ki jim napaja vse dele. Izstopila je iz stanic, napolnila vmesne prostore in se tu strdila v ledene iglice. Čim menj vóde ima torej dotični organ, tem manjša je nevarnost, da zmrzne in pogine. Sočnati deli, gomólje, čebulje, plodovi in mesnátí listi, le-ti so najprej na vrsti; delj časa ostanejo lesnati organi, debla, veje in zimski pópki. Po teh delih se pretaka po zimi jako malo vodenega soka in zato malokdaj pozebejo. Ko vinski trs olesení, ne boji se vinógradnik več, da bi mu jo vzela zima in mraz. Rastline, ki šele na pozno jesen dosežejo vrhunec letne svoje rasti in sočnosti, prinesó v hladni letni čas vse pogoje s seboj, da hitro pozebejo. Tako se godí večini rastlin, katere so prinesli iz gorkih krajev k nam. Vajene so večje vsote gorkote in zato dozore pozneje, nego naše domače cvetke. Tujka ima še polno soka v sebi, a domača je že prekoračila óno dóbo, ko prihajajo mrzli dnevi. Pripravila se je na zimsko stanje in ustavila premočne tokove vodénih sokóv, ko je njena vrstníca iz tuje zemlje še polna móče. Zato poslednja pozebe, domačinka pa ostane nepoškodovana.

Ako hočemo pozeblo rastlino rešiti, moramo jo počasi in pridno segreti; drugače nam pogine. Najbolje je, da jo postavimo v prostor, ki ima približno 1 do 3° toplote. Tu naj stojí toliko časa, da se polagoma otaja in poživí. Zmrzlo sadje, krompir, repo in druge plodove dene umna gospodinja v vódo, ki ima temperaturo blizu ničle. Na planem stoječe zmrzle rastline poliva vrtnik z vodó ter napravi ledeno skorijo krog cvetlice; utajeno svojo toploto mora voda oddati zmrzlim organom. Natora pokrije po zimi milijone in milijone rastlin s sneženo odejo, ki je najboljši varuh proti mrazu. Človek posnema prirodo, in pokriva na vrtu svojem cvetlice z deskámi, mahom, listjem, slamo, vejami itd., da zabrani zmrzávi pot do gojencev svojih. Ko se prično mrzle noči, treba je tudi posebno paziti na prilivanje. Suhe rastline pozebejo pozneje, nego sočnate. Zato takrat previdno in zmerno zalivamo z vodó; če je mogoče, rajši zjutraj nego popóldne, da se

ne more rastlina preveč vodé navzeti. Na ta način odvrnemo marsikatero nezgodo. Časih pa nam vendar rastlina obolí. Mraz ji vseka bolj ali menj hude spomine, ki ne izgingejo več z njenega telesa, in nam ogrené veselje o lépi cvetki. Mladike in listni konci se posušé in porjavé, na ploskvah se prikažejo umazane lise in deblo rado podolgotoma póči. Iz nastale razpoke jamejo teči sokovi, guma in smola, ki prej ali pozneje uničijo pojedinko, ako nismo odstranili bolnega organa ali ga v pravem času ovili, zamazali in zacelili. —

Podnébne krajnosti so sploh važen faktor v življenji rastlinskem. Poleg neposrednega vpliva škoduje previsoka temperatura tudi zato, ker pospešuje oddajo vodé. Cvetlica zahteva tedaj mokrote iz svojih tal, a če je tam manjka, začne bolehati. Mehki njeni deli omahujejo, peresa in stebila se obesijo navzdol in rastlina nam podaje jako žalostno podobo. Konečno se jamejo posamezne staníce hirajočega trupla krčiti, njihova zveza se trga in tedaj pravimo, da se je rastlina posušila. V takem skrajnem slučaju ni več rešitve. Ako pa smo za časa prišli z vodó na pomoč, moramo bolníka vnovič poživíti. V par urah, je zopet svež in zdrav. Prilivati pa v takem slučaju ne smemo na pekočem solnci. Lahko bi se nam pripetilo, da gojencu več škodujemo nego koristimo. Škropiti in polivati je treba, če ni hude sile in tehtnih vzrokov, na večer; potem utegne po nóči rastlina posrkati dano ji mokroto. — Proti suši si pomaga poljedelec in vrtník sploh na razne načine. Natora sama varuje z gozdi svojimi okolico pred prevelikim izsušenjem. Tam, kjer so po nespametnem gospodarstvu izginili gozdovi, prišla je suša, ali pa je vsaj podnebbe postalo nepravilno. Sénčnato drevje je vselej najboljši pomoček proti nevarni temperaturi. Tla pod njim ne morejo tako naglo izhlapévati móče svoje; naseľijo se na ugodnem prostoru gosti mahóvi in druge rastline, ki še bolj branijo izgubo vodé. Iz tega vira pa pije in zelení vsa okolica! —

Vetróvi tudi bolj vplivajo na zdravje rastlinsko, nego se obče verjame. V nekaterih krajih poljedelci zavarujejo polja svoja z visokimi, obsajenimi nasipi, da ne more sapa do zélišč. Vrtník postavi plotóve proti vetru, časih zasadí živo ograjo ali pa zgradí nasipe krog občutljivih cvetic. Pihajoča sapa v prvi vrsti zato tólikanj škoduje, ker v nenaravni meri pospešuje izhlapevanje mokrote. Po hudi vihri se časih pripetí, da se počrné vsa zélišča. Tedaj so se v pravem pomenu besede posušila in osmóčila. Te prikazni opazujejo čestokrat na velikih poljanah, posebno ob morji, kjer vihar z vso silo divjá éznje. Na otoku Helgoland tam pa tam mórski orkan popolnoma uničuje žito

in druge pridelke; tako jih posuši, da poginejo kakor naše rastline ob hudi vročini in ob pomanjkanji dežja.

Rastline obolé tudi zaradi kakovosti tál. Vsaka rastlina potrebuje vsaj nekoliko luknjičavo zemljo, da more zrak do korenin. Ako so tla pregosta, poginejo v njih podzemeljski organi, ž njimi pa seveda tudi površni, zeleni deli. Svet, na katerem živi zélišče, mora imeti ugodno léžo in nagnenost. Nekatere rastline bolje izhajajo na južni, druge na osójni stráni. Plod obrájajo najlepše proti solncu; kadar pogrésajo gorkih žarkov, dajejo nam revne, medle in kisle sadóve. Zato ne bode nihče gojil vinskega trsa na osójah in sadnega drevja sadil v krajih, imajočih malo solnca. Zélišča, ki rabijo v zápravo (Würze) našim jedilom ali pa v domača zdravila, potrebujejo tudi dovolj solnčnih trakov. Kadar pa ne gledamo na plod ali na značajne notranje sokóve, lahko vzgajamo lepe, zdrave rastline tudi na osójni stráni. Razne kuhenjske zéli, na pr. kapus, špinača, krebuljica, petersilj itd. vspévajo prav dobro na osójah. Ravno takó postavi vrtník nekatere tuje rastline po zimi na osójna ókna, n. pr. mirto in njene soródnice Eucalyptus, Metrosidéros, Callistémon itd., ker jim senca bolje ugaja, nego solnčna stran.

(Dalje prihodnjič.)

Testament

Povest. Spisal Janko Kersnik.

VII.

Omahnè se je oglasil istega dopóludne zopet pri Topolščaku ter nosil stari svoj obraz, pospravljaj po dvorišči, pomagal pri tujcih in delal, kakor je bila tam že večletna navada. Tudi Miklavž ni izpremenil vedenja svojega; bil je osoren in prijazen, zbadljiv in dobrovoljen, kakor sta baš nanašala povelje in opravek.

Popóludne pa se je jedenkrat naglo obrnil k Tomažu, ko je ta ravno pométal dvor ter mu velel:

»Jutri pa moraš v Ljubljano, Tomaž! Nekaj vina posébnega boš pripeljal; črnega, tržaškega; naročeno je in svatom bo povšeči, če pridejo na odhodnjo. Kobiló vzemi — domóv pa počasi vózi, da se ji kàj ne pripetí.«

Omahnè je prikimal; zavzel se je sprvega o tem ukazu, kajti redki so bili slučaji, da ga je Topolščak kam pošiljal s konjem; a

dejal si je, da imajo drugi tudi domá posla dovolj. Prekanjen pa je bil toliko, da je v tem poveljji slutil tudi posebno skrivno naméro gospodarjevo, zato se je namuznil na tihem, ko mu je bil Topolščak obrnil hrbet.

Drugega dné je Tomaž kmalu opravil svoj posel v Ljubljani in se je opóludne krepčal v staroznani, sedaj Drúškovičevi krčmi na Dunajski cesti, kjer še dandanes radi ostajajo kmetje in vozniki iz dolzega Črnega Grabna. Malo osúpel je pogledal, ko zdajci priséde še drug gost k njemu, kateri na prijazni vsklik Tomažev: »I, kaj pa ti delaš tukaj?« ni imel veselega odgovora.

Bil je švepavi Gotard, ki je bil šele ob Tomaževem pozdravu zapazil, da je sédel poleg strijčevega hlapca. Vstal bi bil zopet rad, kajti vse, kar je prihajalo od strijca, ali mu je bilo vsaj v obližji, zdelo se mu je sovražno. Napósled je nekaj zamrmral, česar Tomaž ni mogel umeti.

»Morda že bálo voziš?« vprašal je le-tá, ne da bi se mnogo zmenil za osorni obraz sosedov.

»Vrágu rajši, ko Topolščaku!« zaróhnel je Gotard. »Če hočeš, pa mu povej; če pa nečeš, pa drugim pravi, da bo zvédel!«

Omahnéta je obšlo skrivno veselje. Molčal je nekoliko časa in zbiral svoje misli, kako bi se najbolje sporazumel s fantom, s katerim sta, to je sedaj védel, v jedni točki jednih mislij, namreč v tej, da Topolščaku ne privoščita kaj dobrega — saj ženitev, katero je Miklavž tako spešil, morala je biti dobra zánj. Tomažu pa ni trebalo tudi posebnega dušeslovnega izkustva, da ne bi bil takoj znal, da je tisto »dobro«, katerega Gotard strijcu ne privošči, jedino le — Metka. Hotel pa se je prepričati tudi še od druge strani.

»So ji li obljubili mnogo dote? Konečno jo boš plačeval ti — kdo pa?«

»Vse naj vzame, vse posestvo — kaj meni mari za to!«

»Ej — Gotard! Ženska je ženska — opravi jo v svilo ali hodnik, ali pa v cunje! — Saj boš drugo dobil!«

Oni je klel potihoma, in Tomaž je znal, da je ugenil pravo.

»Káj ti ne dadé Metke — domá?« vprašal je potem naravnost.

»Saj bi jo bili — pa sedaj je prišel ta —!« Gotard ni izustil robate besede, ki mu je bila na ustnih.

Možá sta se v kratkem popolnoma umela; oba je vezalo sovraštvo do jedne in iste osebe. Zdajci vpraša Omahnè:

»Ali znaš brati?«

«Ne!«

»Ej — škoda!«

Dalje Tomaž opomnje svoje ni opravičeval, in tudi Gotard ni več povpraševal o nji.

Drug znanec iz Št. Ožbolta je bil prisédel k njima, imovit kmet, ki je jel na široko razkladati, da je bil pri izvrstnem doktorji zarad velike pravde, in kako dobro je opravil. Tomaž je pazno poslušal in vprašal, kje biva ta pravdni doktor. Zvédel je kmalu in ko so bili drugi vtopljeni zopet v čisto druge pogovore, prosil je Gotarda, naj ga počaka, da se popeljeta drug za drugim domóv. On se bo vrnil takoj.

Napotil se je k doktorju, znanemu ljubljanskemu advokatu. Tam je izvlekel iz zašitka v telovniku zavitek s testamentom, katerega je nosil vedno s seboj, in prosil odvétnika, naj mu prebere pisanje.

Isto je bilo kratko.

Tujec — podpisanega imena si Omahnè ni mogel zapómniti — imenoval je tržaško najdenko, rejenko Metko pri Brnótovih svojim dedičem. Rekel je, da je to njegova nezakonska hči. O materi njeni ni bilo govora; povédal je le, da so dotične listine in pisma, ki pričajo o nji, shranjene na njegovemu dómu v Sežani.

Odvétnik ni našel posebnega v vsem pisanji, in ko mu je Omahnè rekel, da ga je znanec prosil pozvédeti, je li vse prav zapisano v tem testamentu, da bi ne bilo kake pravde, potrdil je odvétnik to ter izročil list zopet Omahnétu.

»Dobro je, če se take reči prepíšejo« — omenil je še končno doktor Tomažu.

Temu se je zdelo to tudi prav. Bil je silno razburjen, ali čakal je vendar, da je odvétnik napraviti dal prepis testamenta in mu izročil oboje.

Kri mu je silila v glavo, ko je korakal zopet proti krčmi.

»Torej zato se žéniš, Miklavž! O, ti —!«

Samó te besede je izustil poluglasno.

Malo potem sta odrinila z Gotardom drug za drugim po prašni véliki cesti proti dómu.

Pri Peregrinu na Prevójih sta malo odpočila in dela konje v hlev. Gotard je vozil s parom in bil težko naložil. Tu jima govor ni tekell več o prejšnjem predmetu; bilo je, kakor bi se ga vsak izmed njiju ogibal. Stoprav, ko sta znova zapregla — trd mrak je že légal na brda nad cesto — stopil je Omahnè k tovarišu in mu pomóllil zavitek popirja:

»To spravi, Gotard — dobro spravi! Jaz imam tudi jednó; pa varuj, da ne izgubiš; za Metko bo dobro, pa le varuj, da ti kdo ne vzame!«

»I, kaj pa je?« hitel je óni ves iznenaden.

»Le mólči, govorila bova še; sedaj še ni prepozno in ta popir končá Topolščaka!«

Gotardu je šinilo nekaj v glavo iz ónega starega pripovedovanja ob Omahnétovem Tomaži in Topolščakovem očetu, kako sta morila ubežne Francoze — in nekako neprijetno mu je lézlo po hrbtu pri slovesnem Tomaževem govoru.

Pa verjel je starcu, ki je tudi Metki dobro hotel, in je varno spravlil zavitek. Pognala sta in trda tema ja je že objela, ko sta zavila v Črni Graben.

Ostajala nista nikjer več; stoprav pod klancem pred Topolščakovim dómom se je oglasil Gotard, ki je vozil za Tomažem:

»Stoj, da poženem naprej!«

Omahné je umel, da óni ne mara počakati gori ter se je umeknil s tira. Gotard je pognal in naglo vozil mimo strijčevega dóma.

Miklavž je bil prvi, ki se je oglasil pred vežó, ko je Tomaž pripeljal vozič na dvorišče.

»Si li vse opravil?«

»Kaj bi ne? Saj ni bilo toliko!« godrnjal je óni izprezajoč kobílo. Zvalili so sodček vina z voza v klet in potem je vabil Topolščak Tomaža k večerji; tudi polič vina mu je velel prinesiti, kar je bila redka navada. Lokavemu Omahnétu se je zdelo to posebno sumnjivo in pil je počasi; gospodar pa je hodil semtertja po sobi, tiščal roki za hlačni rób ter govoril ob vsakdanjih rečéh.

»Brnótov je vozil z menoj,« zinil je Tomaž med drugim.

»Zakaj ni ustavil tu?«

»Ne vem; menda se mu je mudílo! Pa — saj bo že okoli polunočí.«

»Dà, dà, pólunoč je; čakali smo te dolgo! Nocoj boš menda tu spal?«

Topolščak je stavil zadnje vprašanje kakor prigovarjajoč, ako-pram je védel, da Tomaž ne ostane; hodil je najrajši domóv, dasi je bilo še tako pozno. Odrekel je tudi sedaj in po Miklavževem lici je šinila skrivna zadovoljnost, česar pa óni ni zapazil.

Malo potem je odšel, Topolščak pa je zaprl za njim; toda zaklenil ni, nego le pazno vlekel na uho, ali óni odhaja. Ko ni bilo več čuti stopinje, odprl je zopet tiho vrata in šel po prstih do mize pod

lipama. Tam je sédel na klop in čakal. Težko je sodel, a vendar še vsak trenutek pridržaval sapo, da bi prej čul, se li kdo ne bliža. Temno je bilo, da ni razložil bele ceste pred saboj od brega; pri hlevu pa je zagodrnjal časih pes, akopram je poznal gospodarja.

Tomaž je v tem dospel do svoje kočé. Iskal je pod tnalom čávlja, s katerim je odpiral primitivno zapórico v vratih, ali ni ga mogel najti.

»Kam sem ga porinil — vraga?« zamrmral je poluglasno in iztikal po žepih za kreslom in góbo.

V tem trénutku pa je začutil silen udarec po glavi, zvrtilo se mu je in nezavesten se je zgrudil pod káp. Velik, širokopléč mož se je pripognil k njemu in mu pretipal žepe. V telovniku je zadel ob zavitek in ga hitro izvlekel. Nekoliko drobiža je bilo tudi v stranskem žepu, toda istega se ni doteknil; potem je nezavestnega Tomaža potegnil pod visok prag pred kočó, in ga tako položil, češ, mislili bodo ljudje, da se je sam zvrnil s praga navzdol — stisnil mu čávelj, s katerim so se odpirala vrata, v róko in odšel brzo proti Topolščakovini.

Miklavž se je tam pod lipama že tresel od sáme nestrpnosti. Začul je sedaj korake in zazvižgal tanko med zobmi. Prišlec je odgovoril isto tako.

»Si li ti — Klander?«

»Sem — sem!«

»Ali si dobil?«

»Mislim, da imam!«

»Tiho stopaj, tiho, za mano!«

V tem ga je Miklavž odvél v hišo, trdno zaklenil vrata in se splazil z mešétarjem v najvarnejši prostor — v klet. Tam njiju ni mogel čuti nihče, niti ne videti, ker klet ni imela óken. Krčmar je vžgal svetilko in hitel: »Daj sem, daj, pokaži, kaj si dobil!«

Mešétar je pomólil zavitek ónemu; na zunanjem popirji so bile sveže krvave proge.

Miklavž se sprvega ni hotel pisma ni dotekniti. Prestrašeno je viknil:

»Ali si ga? Ali si ga moral?«

»Kaj pa? Ves dan sem brskal po bajti, vsak kót sem preteknil, vse deské odkril, vse skrinje in omare preiskal, vse cunjé premétal, pod streho za slamo sezal — pa nič, nikjer nič! Dejal sem, da dedec to pri sebi nosi, in nisem se zmotil. Jedno sem mu dal čez klobuk, pa je bilo! Jutri, mislim, da bo dober — védel itak ne bo, kdo ga je tako trdo potipal. Tebe bo imel posebno v čislih, Miklavž,

he, he, náme pa niti misliti ne more. Pa — daj mi malo pijače; ves dan sem se pôstil; kaj misliš li, da ima kak požirek ali kako drob-tíno v koči, ta duša beráška?»

Topolščak je strmel prédse.

»Si ga li ubil?» vprašal je zamolklo.

»Menda ne! Jaz mislim, da ima trdo bučo.«

»Tega ti nisem velel — ubijati!«

»I, kaj se boš izgovarjal! Če naju zalotijo, bodo naju skupno, brate moj! Sedaj pa daj vina in potem bova brala, kaj je tam notri! Kaj stojiš tu, kakor kamen?»

Miklavžu je temna in zlobna misel rojila po glavi. Jedno hudo-delstvo je bilo za njim — kaj, ko bi se ga iznebil z drugim? Pogled, s katerim je nanagloma premeril široko postavo Klandrovo, bil je tako čuden, da je mešétar osupnil.

A dejal je takoj porogljivo:

»Kaj me meriš, prijatelj? Večji sem in krepkejši od tebe, in če to ni dovolj — je pa to!«

Rekši je izvlekel vélik nož iz stranskega žepa in ga zasukal pred Topolščakom, da je gladko jeklo zalesketalo v odsvitu svetilkinem. Oni je srdito stisnil ustni in molčé natočil vina v majóliko, katero je Klander skoro na dušek izpraznil.

»Boš li še?» vpraša krčmar.

»He, he, da bi bil pijan — kaj ne? Ej, Topolščak, Klandra ne boš prevaril! Ko bi se jaz napil, bilo bi pač zadnjikrat; in potem bi me ti zakópál tja v zadnji kot pod tisto véliko kad — tam, kamor je stari tvoj Francoze zakopával. Saj menda še ležé tamkaj. He, he, Klander ni za takšno družbo! Pa sedaj pogledi, če sem li pravo prinesel — škoda bi bilo —«

V tem je bil Topolščak, ki je jezno gledal prekanjenega pote-puha, toda niti črhnil besedice, razgenil krvavi zavitek in vzel iz njega pismo. Bral je le náslov: 'testament', in je potem vteknil v žep. Zavitek pa je držal nad svetilko, da je zgorel.

»Pokaži, pokaži!« silil je Klander zlobno.

»Kaj ti mari?»

»Toliko ne, ko tebi, he, he! Toda, brate, sedaj pa daj, da bom imel malo drobíža za prihodnji teden — ker pogosto ne bom hodil k tebi — to se pravi, po vsak krajcar raj me tudi ne boš videl, in zató, da bo delj mir — daj, daj!«

Miklavž je molčé izvlekel nekoliko tolarjev iz žepa in jih vrgel na sod pred mešétarja.

»No, bo že, bo že!« kimal je ta zadovoljno. »Sedaj pa pojdiva lepo venkaj, ti naprej, kakor se spodobi, he, he — in jaz za taboj!«

Storila sta tako in Topolščak je izpustil meščetarja brez slovesa skozi vrata. Le tiho, ali srdito kletev je vrgel za njim. — —

Miklavž ni mogel zaspati; premctaval se je po postelji semtertja in nestrpno čakal jutra. Vendar, ko se je danilo in ko so že prvi žarki jutranjega solnca posegli v dolino, ni hotel vstati: čakal je nečesa drugega, o čemer je védel, da ne bo dolgo izostalo, novost ob ubitem ali ranjenem Tomaži. Je li ubit ali samo ranjen? Poslednje si je nehoté želel, a vendar — ko bi Tomaž znal za to, kar stoji v tem testamentu? Pa — saj ne zna brati in drugega tudi ni povprašal; če je ranjen, okréva in pri Miklavži bo imel zopet dela in jela dovolj. S tem si je samopridnež tolažil vest, ali zamán; mirú ni našel, ni spanja. Napósled pa mu tudi ni trebalo dolgo čakati. Kmalu potem, ko so bila zahréščala hlevna vrata in zacvilil škripec ob vodnjáku, oznanjujoč, da je hlapec že pri svojih opravkih, čul se je tudi nenavaden hrum po cesti navzgor, kakor bi teklo nekoliko ljudij z vriščem proti hiši.

Topolščak je bil brzo s postelje in opravljen. Na dvorišči so ga že klicali.

»Miklavž, Omahnétov Tomaž se je ubil,« kričal je jeden izmed cestnih delavcev, ki so bili prihiteli naproti krčmarju, stopivšemu iz hiše.

»Ubil se je?« vskliknil je leta osupel — ali takoj bi se bil najrajši v jezik vgriznil.

»I — drugi ga vendar niso! S praga je pál vznak, ko je odpiral vrata, menda je bil pijan, ali kaj?«

Topolščak, hlapec, dekla, celó teta Urša in došli dninarji, vse je hitelo navzdol proti Omahnétovi koči. Tam je bilo zbranih že več ljudij, ki so vsi bolj radovedno nego pomilujé gledali na tléh ležečega starca. Tam, kjer je slonela glava, slučajno ob robotem stranskem kamenu, bila je mala luža krvi, na pol strjene, in vsi so bili zložni v tem, da se je Tomaž udaril ob ta kamen. Sópel je še, a ni se zavedal.

»Padel je — zdrsnilo mu je na pragu,« pritrjeval je Topolščak javnemu mnenju. »Po gospóda pojdi kdo in v hišo ga správimó. Vode bo treba, vode!«

Vse je ubogalo njegovim ukazom in kmalu je ležal Omahné na svoji postelji, Urša pa mu je izpirala rano na glavi.

Miklavž je stal pred kočo.

»Čudno, tu je tudi nekoliko krvi!« oglesi se jeden delavcev, ki so še vedno ugibali o nesreči. Kazal je na rušnjo poleg tnala.

»Ta je menda škropnila sém!« deje Miklavž malomarno.

Drugim gledalcem se je vzrok Tomaževe rane zdel tako jasen, da se niti brigali niso za to opomnjo, in Miklavž je mimogredé dregnil s čevljem v krvavo travo; rosa in prah s steze sta zagrnila rdečo liso.

Kmalu potem je dospel domači gospod župnik. Topolščak ga pa ni čakal, nego se vrnil prej domov. Okoli póludne je prišla tudi Urša in pripovedovala, da se Tomaž zaveda, a da govoriti ne more; jezik mu je bil omamljen. Pravila je dalje, da je hotel gospod župnik dogodek takoj naznaniti sodišču, a ker so vsi veleli, da je tu le nesreča, opustil je tudi to. Po Vranjskega padarja pa so vendar poslali.

VIII.

Pri Brnótovih je bilo zadnje dni pred napovedano poroko mnogo posla. Tudi Metka je morala od zore do mraka pomagati pri zdelovanji in pripravljanji raznih stvari, katerih je bilo treba za bálo. Oče in mati sta ukazovala, drugi so pa ubogali in nihče se ni pobrinil za blede lice in objokane oči mlade neveste, nego vse je bilo nekako veselo; jedini Gotard je švepal okoli, jezen in nedostopen ter nejevoljno opravljal, kar je moral. Mati ga je povprašala jeden pot, je li bolan, ali on niti odgovoril ni. Stari Brnót pa se za take muhe ni brigal.

Tisti list, kateri je bil Tomaž izročil Gotardu, nosil je ta vedno s seboj; toda brati ni znal in drugim kazati ga tudi ni hotel. Ugibal je le v jednomer, kaj bi. O Tomaževi nezgodi so kmalu zvedeli, pa še Gotard ni slutil za njo kaj družega, nego da je Omahnč v pijanosti pál vznak s praga in se pobil tako hudó. Ta pa je ležal še vedno v svoji koči — zavedal se je sicer, toda jezik mu je popolnoma odrekel; Klandrov udarec mu je bil prehudo pretresel možgane.

Poroka se je imela vršiti v ponedeljek. Poslednjo noč, katero je prebila Metka na domu rediteljev svojih, potrkal je zopet Gotard na njeno okno.

Pomolčla mu je obe roki skozi omrčéžje.

»Kaj boš — Gotard?« hitela je — »Drugače ne more biti — oh, pa mi je vendar tako hudó!«

»Metka!«

»Kaj?«

»Odpri mi duri!«

Izpustila je obe roki njegovi in stopila od okna:

»Ne, ne, Gotard!«

»Metka, poslednja noč je nocoj — in ti si moja, ali nisi moja še danes? Jutri ne več!«

»Dà, jutri ne več! Pa danes — ne, Gotard, pojdi, pojdi —«
 Pes je zalajal glasno na dvorišči.
 »Stopi sem k oknu, Metka!« šepetal je fant.
 »Če pojdeš stráni potem!«
 »Pojdem!«
 Stopila je bliže k omrèzji.
 »Jaz imam tu nekov list, neko pismo, katero mi je dal Omahnètov
 Tomaž, in ki se tiče tebe, kakor mi je rekel.«
 »Mene?« zavzame se dèklica.
 »Kaj hočem ž njim? Midva ne znava brati. Jutri pojdem na
 Vranjsko vprašat k sodišču — najbliže je; tukaj ni nikomur zaupati.«
 »Jutri?«
 »Vrnem se o pravem času! Da bi Tomaž mogel govoriti — on
 zna, kaj je tu notri, a sedaj ta nesreča!«
 »In kaj je rekel Tomaž?«
 »Da bo list končal Topolščaka.«
 »Oh, pojdi, pojdi takoj na Vranjsko!«
 Zazdelo se je obema, da jima sije že zvezda vesele nadeje.
 Ločila sta se kmalu in danes brez solzà, brez joka.
 Ko so v jutru naprezali pri Brnótu vozóve in sèdali svatje ná-
 nje — kajti glavni shod je bil pri Topolščaku in poroka je bila na-
 povedana v Št. Ožboltu, ker v Št. Gotardu duhovnika niso imeli —
 ni bilo nikjer Brnótovega Gotarda. Stari se je hudoval dolgo, a napó-
 sled je ukazal pognati. (Konec prihodnjič.)

Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilir?

Samo slogom može naša literatura uzcvètati.

St. Vr. V. 189.

(Konec.)

III.

To so torej razlogi, kako in zakaj je trdi Slovenec Jakob Frass postal tako odločen Ilir Stanko Vraz. Akopram je že iz navadnega razvidno, da našega pisatelja k istemu koraku ni vleklo nikakšno slavoljubje in blagohlepje, vendar še naj izpregovorim besedico tudi o tej stvári malo v pojasnitev.

Kdor le nekoliko bolje pozna z jedne strani duševna dela Vrazova, a na drugi strani pogleda na tedanje stanje pismenosti slovenske, ta bode gotovo priznal, da se Stanku na domačem polji literarnem

pač ni bilo bati tekmecev ter mu zato nikakor ni trebalo pisateljske slave iskati drugod, rekše v »ilirstvu«. Pesniški veleum Vraz, kateri si je pridobil dično mesto poleg Preradoviča, Iv. Mažuraniča, Trnskega, in drugih istodobnih književnih velikanov jugoslavjanskih, sigurno tudi med tedanjimi pisatelji slovenskimi ne bi bil ostal baš v zadnji vrsti, pa da je i dalje živel in deloval, nego li je. Vrazov visoki duh je znan tako Rusu kakor Srbu, tako Čehu kakor Poljaku; dà, kakor veli dr. V. Jagić, v njegovih umotvorih ima »zadosten izbor pesnij, s katerimi bi se zares ponašala tudi marsikatera iztočno in zapadno-evropska književnost« (»Vienac« 1872. 13). A ker je Stanko toliko vrednost dosegel v jeziku »tujem«, katerega mu se je bilo šele učiti, pač izvestno njegovo peró ne bi bilo utičalo ni pri tedaj sicer res še težavnem oranji književnega polja domačega (kakor to misli J. Pajk v »Zori« 1874. 414). Vraz je pač dobro čutil v sebi močij dovolj, da deluje med tedanjimi še živimi pisatelji slovenskimi, o katerih je sam bil rekel, da »so zvun Ravnikarja, Jarnika in Prešerna, vsi ne spomenja vredni.« In da bi bil on tudi v resnici mogel v materinščini proizvesti plodov dovršenih, kažejo nam dosta jasno njegove ohranjene pesmi slovenske, posebno njegova oda »Hvala Nj. c. visosti nadvajvodi Ivanu«, kateri pravi tudi Macun v »Knjiž. zgodov. slov. Štaj. :« »Takih ôd nimajo Slovenci nič in le malo sploh Slovani«. — Vraza torej od slovenščine ni bila odklonila »lakota sláve«.

Še menj pa je Vraza h književni ilirščini vlekla »lakota blagá«.

Že pred dobro desetimi leti bil sem nekje izrekel, da ako bi to res bilo, onda bi Vraz bil neplemenit, neblag človek, ki bi kot piščanec bil hodil za drobtinico kruha. Pa Stanko Vraz ni hodil tako s trebuhom za kruhom. Še ko je bival v Gradci studujoč ter se že tedaj mnogo zanimal in tudi delal za »ilirstvo«, trpel je Vraz (po svedočanstvu duševnega tovariša svojega D. Trstenjaka), mnogokrat glad, po vse tedne moral živeti o komisu in presnem maslu, a pičli denar svoj je izdaval za knjige in časopise; pa je bil (z istim vred) od svojih profesorjev preganjan, ker je bil slavist (prim. »Zoro« 1876. str. 339). No, da je učeni človek, kakeršen je Vraz bil že tedaj, v takih materialnih okolnostih še ostal idealičen literat, a ni postal kakov plačan pisar, to je gotovo znamenje, da našega pisatelja pri njega dejanjih ni vodilo dobičkarstvo. In pogledamo li za Vrazom v Hrvaško, v kakšni službi, pri koliki plači nahajamo tam Stanka svojega? Blizu osem let je pesnik »probujene Ilirije« bil, naravnost povedano, 'nemanič, literat siromak, ki je živel prav ob tuji milosti, objajoč se od praga do praga, »danes tukaj, jutri tam«, kakor n. pr. dijak prosjak! Šele zadnjih polpet let

svojega življenja je kot tajnik »Matice ilirske« in ob enem urednik časopisa »Kola« imel letno nagrado 200 gld. A ta je bila tudi jedini stalni zaslužek, kateri si je Vraz i kdaj domogel — pač »kruto« malo, kar so mu bili dali hrvaški Iliri.

No, da me kdo ne obdolži morebiti pristranosti za svojega ljubljenca, zato naj navajam, kako o Vrazu kar se tiče te stvari sodi vrstnik njegov in sam ilirski književnik Boguslav Šulek v »Vienci« 1880. br. 36. Pravi med ostalim: »So ljudje, kateri vsako svoje dobro delo nosijo sami na svetlo, in ne morejo dočakati, da jim se, kakor koli že, nagradi. Drugače naš Stanko: on se je zadovoljil s tiho pa uspešno delavnostjo; nikdar njega niste videli kazati se v javnosti, nikdar pipati se za službo, za pohvalo: on je peval rodoljubne pesmi, ker mu se na drugo ni dalo, kakor sam veli: »Slušao neslušao slavulja grm gusti, u vilinski način slaže drobne usti; tako ni ja slave netražim, necénim, što propěvam danke duhom uznešenim« (»Djulabije« II. 115). In opisavši Vrazovo delovanje za Hrvaško, nadaljuje isti: »Morebiti bode vprašal kateri današnji patrijot: kako je bilo Stanku Vrazu njegovo požrtvovalno delovanje pri nas (Hrvatih) priznано in nagrajeno? — Niti priznано, niti nagrajeno. Mladež je, res, do Vraza mnogo držala; ali starejši domorodci, z malo izjemo, slabo so ga cenili: on jim je bil lenuh, ker so bili vajeni meriti književno delo na vatlje, a naš Stanko je počasno pisal, pa napisano ni takoj v tiskarno nosil, nego popravljal je in dovrševal baš po Horacijevo »nonum prematur in annum«. Temu dodaj, da je Vraz bil nekako človek rezerviran, resnoben, niti se je znal uklanjati, niti prilizovati, temveč je šel mirno po odbrani stezi. O kakšni materijalni nagradi pri njem tudi ni govora: Že sem zgoraj omenil njegov dohodek (imel je namreč vinógrad in nekaj poljá, kar mu je po otcu ostalo; sicer pa je bil malone kakor óni grški modrijan Bias, kateri je vse s seboj nosil); da ni bilo ónih nekoliko goldinarjev za razprodane knjižice in kje katerega prijatelja, posebno dra. Kočevarja, težko bi se bil i preživil. Šele nekoliko let pred smrtjo postal je tajnik »Matice« naše (ilirske) s plačo od 200 gld., po priliki kolikor je imel tudi služabnik.« — Tako Šulek.

Kar se napósled tiče zdevka: »Slovenec uskòk« in »Naróbe Katón«, o tem pa ni treba mnogo razpravljati. Naziv kratko znači: »Kakor se je namreč Katón trdo držal máterinega jezika — latinščine nasproti med olikanimi priljubljeni grščini; tako je zlahkoma Vraz — pustivši materinščino slovensko — poprijel se književne ilirščine«, — ter uskočil v tuj tabor. — Ne gledé na res čudno jednačbo, da bi dva povse različna jezika bila v istem razmerji, v katerem sta si dve naj-

bližji narečji (latinščina: grščina = slovenščina: ilirščina)! rečem le: Ako slavjanska uzajemnost ni sredstvo sebičnosti, nego izliv plemenitega srca bratskega, tò bi vsaj pri naobraženjakih naših moral baš zarad tóga biti uvažavan jeden najumnejših pristašev uzajemnosti slavjanske, Stanko Vraz, zares »ponos Slovencev in dika Hrvatov.« Pa to je že tako na svetu, da se samopridni, neblagi nameni očitajo plemenitim možem, kateri čast in srečo vsega národa više cenijo od kakšnih osebnih koristij ter često, ne misleč ni o svoji bodočnosti, za občno dobro žrtvujejo i pogoje svojemu obstanku, kakor je uprav bil učinil najplemenitejši našinec Stanko Vraz. Po geslu: »Samo složno! Samo slogom može naša literatura uzcvétati,« objel je rojak naš z vročim domoljubja in rodoljubja žarom unet oberoč sveto slogo jugoslavjansko ter je stareše predaje malega svojega zavičaja rad podčinil bodočnosti širje domovine. Stanko je bil trdno prepričan, da je Slovincem, maloštevilnim in slabim, treba duševno se pridružiti močnejšim in mnogobrojnejšim bližnjorodnim bratom Hrvatom in Srbom, ako hočemo v književnosti svoji ustvariti kaj znatnejšega. In uprav zato je Vraz namerjaval, da bode svojim soplemenikom isto, kar je iztočnim Kajkavcem bil Gaj.

»Slověnacah« — da še vse óno na kratko ponovim baš z njegovimi besedami, kakor je pisal Macunu »Zagreb g. 1843 m. srpnja d. 10«, — »Slověnacah neima mnogo překo 1 miliona. I gdje ste vidili u dogodovštini narode tako slabe, koji bi književno bili procvati? Danah, Holandezah i Portugezah ima svakoga do i překo 3 miliona a što su učinili u književnom světu, i sve što su vladajući narodi? Malo ili, bolje rekuć, ni št a. A šta ćemo mi kukavice Slověnci slabii i po broju i uplivu? Tu neima drugoga izbora, nego li se složiti duševno, književno, sa jaćimi bližnjimi granami, ili propasti u tudjem elementu kao vlastit i znaćajan narod. A gdje imamo opet bližnjega i srodniega elementa, nego li što su južno-slavenske ostale grane osobito št o k a v s k a, koja je po broju, po dogodovštvenih uspomenah i književnih dragocěnostih stariih i noviih jaka. Nas dakle dostoji, da se složimo š njimi duševno, književno, da ih podpomažemo, i tom pomoćju i sami sebe izbavimo od propasti duševne i materialne, koja slědi duševnu. Ilirska idea naš je dakle temelj, na kojega treba da donosimo naše gradivo — kamenje — narodne ostanke, da si sazidemo obći hram, u kojem će naš duh proživiti u jakosti -- sve bure vrěmena. A zašto ne bi mi pristali na taj posao, kad temelj stoji na našem zemljištu, te vidimo da se stanje srětno diže. Znajte Zagreb stoji na slověnskom zemljištu. Oko Zagreba govori prost puk čisto

slovčnski. Samo višnja izobražena vrsta naroda govori ilirski, premda i prosti človek razumi svoga gospodina i susēda varošana. Zemljište je dakle naše, neka bude i ta slava naša, da smo i zidari bili večinom mi.«

Tako Vraz. Ali: »v svoje je prišel, in svoji ga niso vsprejeli.« A kaj! Saj nekaterim našim ljudem še dandenašnji v národnem in po tem i v nabožnem obziru ni več zadosta čist in pravoveren nikdo, kdor se drzne samó ozreti se preko jedne pokrajine slovenske ali le stopiti izven kakšnega kota neke »dežele« naše. Kdor z umom zdravo misli in s srcem pravo čuti, temu je dosta! In zato baš v slavo slavnega Slavjana Stanka Vraza kličem s pozivacem v »kolo ilirsko«, dičnim pesnikom Pav. Stoósom:

»Naša sloga jest od Boga:
Jer nit' časti niti dari
Izmedj nas k njoj vuku koga,
Samo čisti srca žari.

Njoj se samo on protivi,
Koi bi sve rad sam dobiti,
Il' kog' plaši um svoj krivi,
Da č' u slozi sve 'zgubiti.«

III.

Imenitna knjiga.

(Dalje.)

Od devetega veka sem so se pogubila stara imena in pokazalo se je ime „Slovan“ (stsl. Slověninъ), ime Veneti je ostalo Nemcem za nekatere slovanske rodove, ki se pa sami niso imenovali nikdar tako. Daljno razširjevanje, kako so se rodile prve države i. t. d. rešeno je tako lepo, da je dogotovljenih po Krekovi knjigi mnogo vprašanj, o katerih so pisali že mnogi zgodovinarji, o katerih pa tu ne bomo govorili natančneje, ker se nam zdi veliko zanimivejša ona stran te knjige, ki nam opisuje kulturno zgodovino našega naroda. In ravno tu nahajamo temeljni kamen za zgodovino naobremenja slovanskega, katere bi nam bilo toliko potrebno, ker je največjega pomena za določevanje mesta, katero gre Slovanom v obči kulturi. Zato priporočamo ta del najsrčneje vsem našim omikancem in posebno mladini da se bo učila, kakšna je bila družinska uprava, kakšna državna ustava naših prednikov, kakove so bile temeljne misli, na katerih se je osnovalo njihovo bajeslovje. Da črhemo le o zadnji stroki, omenjamo samo: Slovani so častili vrhovnega boga Svaroga, boga oblačnega neba. Gromu je vladal Perun. Svarogova sina sta bila solnce in ogenj. Solnce se pa imenuje tudi Daždьbogъ, kot dajatelj dobrega in bogastva, in Svarožič kot bog nebeškega in zemeljskega ognja. Světovitъ je bog jasnega vedrega

ozračja, katerega so častili Polabani tudi kot proroka in so ga slikali s štiri glavi. Čredam je zapovedoval Veles ali Volos. Tega bi razložili nekateri radi za potomca svetega Blazija, kakor tudi Svetovita za sv. Vida. Da to nikakor ne gre, dokazal je prof. Krek natanko, in pritrđiti mu mora vsak, ker se ne dá dokazati in se ne bode dokazalo, da bi bili kedaj jemali narodi tuje bogove v svoje bajeslovje od narodov ali od ver, s katerimi so bili v nasprotji in boji. Ravno tu se kaže zopet očitno, da glasovno soglasje samo ne dokazuje tudi soglasja pojmov. O Svetovitu se glasi poročilo Hel-moldovo in Saksonovo tako: Pobožni menihi iz samostana Corvejskega pridejo za Ludovika II. k Rujanom in postavijo v Arkoni hišo božjo na čast Kristu in patronu Corvejskemu, sv. Vidu. Kesnje se odpovedó Rujani krščanstvu, spodé duhovnike in kristijane, izvolijo si sv. Vida za svojega boga, postavijo mu krasno svetišče in njegovo soho. Ko si pa osvoji Valdemar, kralj danski, rujansko deželo, dá poiskati podobo Zvantevithovo, katero so častili, kakor pravi zgodovinar, Slovani že od starodavnih časov in jo ukaže razsekati. — Ali je to mogoče, bode vprašal vsak, da bi narod, ki nove vere ni spoznal od najboljše strani, ki je spodil njene oznanovalce in si za bogá izbral svetnika, o katerem so mu bili pridigovali pregnani duhovniki? Dá, ali bi bilo mogoče, da bi bili pošiljali tudi sosedni rodovi, ki se še začasno niso bili pokristijanili, vsako leto darove in davek. Da je torej trditev, Svetovit naj bi bil nastal iz sv. Vida, neosnovana, kaže še tudi to, da ni nikakor dognano, da bi bili menihi iz Corneja res kedaj oznanjevali Kristovo vero pri Rujanih. Jednako je tudi z Velesom. Nestorjeva kronika ga omenja dvakrat, vsakokrat s Perunom, in pravi med drugim, da so prisegli Rusi leta 907., ko so se pogajali o miru z Grki, „pri Perunu bogu svojem in pri Volosu, pri bogu čred, ker so bili še pogani“. Tudi tu je torej celó neverjetno, da bi bil Volos (Veles) izumljen po krščanskem sv. Blaziju, posebno ker je gotovó, da so se Rusi pokristijanili šele pod Vladimirom (980—1015), ker so poročila o prejšnjih oznanovalcih svete vere jako nedostatna.

Poleg raznih drugih bogov in boginj so častili Slovani tudi božanstva nižje vrste: Vile, Rusalke (to ime je stopilo menda na mesto starejšega) Rojenice, Sojenice in podobne moči: Jago babo, Besa in Veda, kateremu so pripisovali mrčanje solca in lune. Častili so pa rodovi in plemena tudi duhove umrlih svojih očakov in posebne hišne duhove. Darovali so jim po gorah in gajih, kjer so se nahajale njihove podobe, posebno kmečkih pridelkov. Posebnih svečnikov niso poznali, ker so opravljali te opravke staroste. Tudi tempeljnov niso poznali vsi, ampak le nekateri rodovi, kateri so našli jednake stvari pri svojih sosedih.

Posebne praznike so praznovali o letnih časih, katere je ohranilo tudi krščanstvo. Glavna praznika sta bila pozimi, ko premaga svetloba zimsko

temo, in poleti ko se kaže solnce v polni krasoti in môči. Onkraj groba živel je duša v raji ali naviji. Svoje mrtvece so sežigali ali pa pokopavali. Pokojnikom na čast so praznovali ,trizno' z raznimi bojnimi igrami in so napravljali pojedino ,stravo' na mogli, kakor Slovenci še sedaj sedmimo.

Pisava bila je znana že pred cirilico. Sv. Ciril je reformator starih rún, on je uvel prvi slovansko glasovno pisavo. (Dalje prih.)

V zaščičenje.

Pisal sestavitelj sodnih obrazcev, vtlačeniñ Viktorjem Dolencem.

(Konec.)

17. Blagoglasno besedo: »ob to« za deshalb, daher, darob, derohalben presnel sem iz klasičnega g. Fran Levčevega spisa: »die Sprache in Trubers »Matthäus«, — in mislim, da zasluži, da se z nova oživi.

18. »Naprčno« jaz nisem pisal, pač pa sem pisal: »Naprčna prisega« od glagola »naprtiti« auftragen, aufladen, aufbürden in prepričan sem, da je ta beseda pri glavnej nezavračnej prisegi na svojem mestu. Naj tedaj g. kritik bolje bere, da ne napravi novega prča (Ziegenbock).

19. Glagol »dokončati« nisem rabil za: »zu Recht erkennen« nego za: »Endbescheid erlassen«. Presnel sem ga iz »varaždinskih narodnih pripovedek« skupljenih slovečim našim rojakom Matijem Valjavcem. V teh pripovedkah je dokaj i dokaj jezikovnega našega bogastva, katero imamo do jezgre izčrpati.

20. Prašam za svojo »dengubo«. Nedolžni ta srbizem naj vas g. kritik nikakor ne plaši, kajti jaz mislim, da je boljše reči: prašam (ali zahtevam) za svojo »dengubo«, nego za svojo »zamudo«, ker »zamuda« znači na slovenskem zapadu: »die Verspätung« in ne gre mi v glavo, da bi se človeka, ki je kaj zamudil, za to še nagradilo. Pri sodiščih biva taka osoba navadno kontumacirana.

O glagolu »predložiti« nečem ničesar omeniti, ker ve itak tudi g. kritik, da »predlagati« je nedovršen glagol od dovršnega glagola »predložiti«; in ob to je marsikdo lahko varuhom »predložen«, namreč enkrat, ali pa »predlagan«, namreč večkrat.

21. G. kritik posmehuje se tudi izrazoma: a) vtlačiti in b) pisec (najbrže okrajšano iz pis(av)ec, ali pis(al)ec, kakor prosec iz prosivec, soddec iz sodivec, venec iz venivec, Vršac iz Vršatec i. t. n.), a preverjen sem, da se je prerano zasmijal.

Slavnemu hrvaškemu jezikoslovcu, prvemu jugoslovanskemu proročku Franu Kurelcu rabi beseda: »tlačiti« na više mestih in on piše o njej v prekrasnej svojej knjižici: »Fluminensia« na 214. strani: »Město tudje rěči štamparija ili zlokovnice česke tiskarna, koja od istâ uho i rakou

jezika vrédja, nu koju Zagrebčani obgrliše, priličnija mi se vidi utlaka; ta i Česi govore: knihu tlačit. Komu ta beséda ne bi ugodila, može po ruski reč: pečatnja; a mésto utlačiti, čto je odista sgodna reč, može reč i pečatat. Nu prodjimo se toli nesnosnih tiskati, tiskar, tiskarna i čto li je te petla, nije večé. I tako moglo bi podnesti tésak = die Presse. Nejma stvari čto večma od čitanja odbija i čto večma jezik nagodjuje nego beséde nove kad su nespretne, t. j. kad niti im koren onomu odgovara čemu su naménjene, niti su izvedene i rarubljene kako se hoće. Morgaj sinu roda, morgaj!

Nikadar nisem še bil tako predrzen, da bi se imenoval pisateljem, kajti po mojem mnenji prištevajo se pisateljem samo literarni mogočnici, dostojanstvenici, doglavnici, odličnici, kakor so n. pr. pri nas: Prešeren, Miklošič, Levstik i. t. n., drugi prizemljuharji pa, kakeršna sva jaz in g. kritik so le prosti pisci, nedostojni odverati Franu Kurelcu ni tinjkov (stogljjev) na zapogah, in mi, da se ne služimo besed, katere je dobrimi spoznal ta jezikoslavni gorostaš? — Predrzen smeh!

Da, gospodi kritiče! na stran čemer, prijatelja bodiva. Časi kličejo na delo i vas i mene. Narod slovenski, dolgo teptan tujim kopitom, dvíže se. Vsak slovenski stan ima svoja javna glasila, le mi pravoslavci, ki zasecamo svojim delovanjem najglobokejše v gmotne interese našega naroda, nimamo prav nobenega lista. Tožna nam mati!

Vi omenjate sicer, da bi nam imelo prirediti potrebne sodne obrazce c. kr. visoko justično ministerstvo. O up sladak, o nežne želje! Da so naši pisatelji pričakovli pomoči od praviteljstva, naša literatura bila bi še dan denes tamo, gder je bila pred Primožem Trubarjem. Ne na praviteljstvo, uprimo se na svoje moči. Slovenski jezik krči si po dolgej borbi naravni svoj pot v sodna svetišča. Da nas nepripravnih ne najde! Osnujmo si pravoslovni svoj list; v njem bodemo reševali in prereševali pravne razprave, v njem bodemo pilili sodne obrazce in podajali sploh tako tečne hrane svojemu narodu, kakeršno on v resnici zasluži. V to ime Bože pomozí!

L I S T E K.

Stritarjevi zbrani spisi. Denašnjemu listu je knjigarna Kleinmayr & Bamberg priložila vabilo na naročbo Stritarjevih zbranih spisov. Na to vabilo posebno opozarjamo danes čitatelje svoje. Jeden prvih in največjih pisateljev naših, glavni zastopnik leposlovne književnosti slovenske, podaja našemu razumnstvu zbrane spise svoje. V izbornih teh spisih so zastopane vse vrste pesništva; najlepši in najdovršenejši proizvodi, katere je porodila lirika, epika in dramatika naša zadnjih dvajset let, združeni so v njih v leposkladno celoto. Poleg tega obsezajo ti spisi cvet literarne kritike slovenske. Narod naš ima zdaj priliko pokazati, da je vreden vélikega pesnika in pisatelja, kakeršnega so mu poslala nebesa z Jos. Stritarjem, kateri se je ves čas pisateljavanja svojega s samostvor-

nimi deli, s iskreno besedo in plamtečim srcem boril za človeštva in slovanstva najsvetejše vzore ter bil prorok učitelj in duhovnik voditelj književnosti naši.

Vsem prijateljem leposlovja slovenskega priporočamo iskreno, naj vsak v svojem kraju in vsak po svojih močéh skrbi za to, da vabilo na naročbo Stritarjevih zbranih spisov najde primeren, časten odziv!

Edmondo de Amicis, slavni pisatelj italijanski, ki zdaj živi v Torinu, pooblastil je gospoda prof. *Jos. Borghija* v Ljubljani, da sme na slovenski jezik preložiti njegovo knjigo „*Cuore*“ — »Srce« —, katera je v italijanskem izvirniku doslej doživela že sedemstirideset izdav.

Zabavišče slovenskim otrokom Spisal *Anton Funtek*. Izdala in založila »Narodna Šola« natisnila Klein in Kovač v Ljubljani 1887, m. 8, 55 str. Cena 25 kr. — Knjižica obseza jutranje in uvodne pesmi, koračne pesmi, igre s hojo, skačkanjem, tekanjem in skakanjem, igre v krogu, nazorne igre, igre s prsti in rokami, igre z žogo, igre s kroglo, pesmi za stavljenje, sklepne pesmi, raznotere pesmi — vse z navodom kako se izvršujejo razne otrokom priljubljene igre pri telovadbi, pri šolskih izletih in veselicah. — Knjižica je kaj spretno in pregledno sestavljena; g. pisatelj se je pri sestavi oziral na boljše dotične strokovne knjige nemške, nekoliko pesmij je pa zložil tudi sam. Takšne knjižice smo potrebovali, kakor riba vode; ž njo je še le možno uspešno ustanavljati pri nas zavetišča in otroške vrte. Želimo, da bi kakšen skladatelj naš nekaterim teh pesemc kmalu zložil prikladnih napevov.

Anton Hribar †. Dne 8. maja 1887. umrl je v Gorici jako zaslužni skladatelj slovenski *Anton Hribar*, vodja in učitelj na ondoti c. kr. vadišci. Pokojnik je bil porojen leta 1839. v Gorenjem Tuhinju nad Kamnikom, zvršil je malo gimnazijo in preporandijo v Ljubljani l. 1858., učiteljval je v Loki, v Vipavi in od l. 1864. nadalje v Gorici, kjer je bil duša pevskemu zboru goriške čitalnice in pevskemu društvu »Slavec«. Hribar je bil veščak v godbi, zlasti cerkveni, izvrsten učitelj, iskren domoljub in poštenjak v vsakem oziru. Čast njegovemu spominu! (Njegov životopis priobčimo prihodnjič.)

Zvončki Zbirka pesnij za slovensko mladino. Nabrał *Anton Brezovnik*, učitelj. Tiskala in založila Kleinmayr & Bamberg v Ljubljani 1887, 8, 356 str. Cena trdo vezani knjigi 1 gld. 30 kr. — Kar naravnost moramo reči, da že dolgo časa nobene knjige slovenske nismo vzeli v roke s takšnim veseljem in s takšno zadovoljnostjo, kakor Brezovnikove »Zvončke«. Živo smo potrebovali knjige, kakeršno nam je poklonil gospod Brezovnik; potrebovali smo knjige, v kateri bi bile zbrane samo take pesmi, ki ugajajo šolski mladini. In tej potrebi v književnosti naši je popolnoma zadostil gosp. izdavitelj s svojimi »Zvončki«. Kar je v slovenskem pesništvu našel pesmij, ki v nobenem oziru niso spotakljive, da jih daš brez skrbi lahko v roke mladini, vse so v lepo, harmonično celoto zbrane v lepi tej knjigi; vsi pesniki slovenski od Volufka do današnjih časov so zastopani v nji. Prvi oddelek obseza patrijotične pesmi, v drugem oddelku berno pesmi, ki opevajo prirolo in razne čase in praznike v letu; tretji in četrty oddelek nam podaja zlasti šolarske pesmi; v petem oddelku se nahaja klasične Levstikove »Otročje igrače v pesemcah« in šesti oddelek obseza najlepše otrokom prikladne narodne in umetne epične pesmi. Vseh pesmij je 270, in zložilo jih je 70 pesnikov slovenskih. Ker si mladina s tem, da prebira, prepeva in deklamuje dovršene pesniške proizvode, duh vedri in srcé blaži ter se navdušuje za Boga in lepo prirodo njegovo, za domovino in vzvišene vzore človeške; ker je knjiga tudi po zunanji obliki lepo opravljena, po vsebini svoji pa urejena in sestavljena z zdravim ukusom in finim taktom izkušenege šolnika, priporočamo jo kar najiskreneje vsem šolam in rodbinam slovenskim.

Trubarica-Celjanka. *Iz. Orožen* v svoji knjigi: »Das Bisthum und die Diözese Lavant. V. Theil. Das Dekanat Schallthal« 1884 v dodatku na str. 557. govoreč o Pri-

moži *Trubarji* kot župniku (?) Laške nulfare okoli 1541. l., a pozncje luterskem pridigarji, javlja nam po viru: Schmuđi. Archiv für Heimatkunde, I. B., S. 24 tudi 16-le črtico o Trubarjevi zakonski *tovarišici*: »Njegova žena je bila rodom *Klavsova*, sestra v Celji rojenega Mihaela Klavsca, cesarjevega dvornega lekarničarja.« (V »Ljub. Zvon« VI. 233). Zanimivo bi bilo gotovo, da se zna: ni li morebiti, kakor ta Mihael Klavs, tudi njegova sestra s krstnim imenom sicer neimenovana, soproga Trubarjeva bila domá iz *Celja*?

Primož *Trubar* je bil, kakor znano, kapelan ali beneficiját pri sv. Maksimilijanu v *Celji* okoli leta 1530. Oženil se je sicer pozneje v Rottenburgu v Württembergu po 1548. letu, in to, kakor vsaj pravita S. Ljubić: »Ogled. knjiž. poviesti jugoslav. II. 549« in J. Starč: »Občna zgodov. IV. 186« — *prvikrat*. Iz tega pa se more naravno sklepati, da je Trubar imel več *žen*, vsaj dve — dakakor po smrti (ali ločitvi?) prve, akopram se nikjer ne omenja, kdaj in kje bi se isti bil oženil v drugo. — No, katera bi po tem takem našemu pisatelju soproga bila omenjena Klavsova, sestra celjskega rojaka, ali prva ali druga? — ako je inače Trubar res bil dvakrat oženjen. — Nemogoče pač ni, a tudi ni baš tako neverjetno, da ne bi uprav *Celjanka* bila šla za nekđaj v Celji bivajočim in že takrat k protestanstvu nagibajočim se *Trubarjem* — ali sama rada ali primorana — v prognanstvo, in je tam v Nemcih postala žena utemeljitelju slovenske književnosti, Primožu, in mati njegovemu, tudi za naše slovstvo delujočemu sinu Felicijanu.

Da bi kateri naših zgodovinarjev stvar preiskal natančneje ter nam vspeh svoj objavil! Morebiti bi tudi Dr. Elze, temeljiti poznavalec one »reformacijske dóbe«, znal povedati kaj določnejšega: ali je Trubarica res bila *Celjanka*? —

Povestnica, »oznanjevalka davnosti«, bodi nam tudi v malem »luč resnice!«

A. F.

Nekaj za zgodovino Škofje Loke in njenega okraja. — Pred jednim mesecem me je opozoril g. H. Majonica, c. k. profesor na goriški gimnaziji, da je goriški trgovec Nardini kupil pred mnogimi leti več starih sodnih aktov, ki so prišli na nekak način iz Škofje Loke v njegove roké. Radovednost in ljubezen do domačega kraja sta me gnali, da sem ta popir natančneje pregledal ter rešil, kar se mi je zdelo najvažnejšega. Kupil sem od imenovanega trgovca nad 60 kg popirja in našel med njim okoli dve tisoč bolj ali menj važnih dokumentov za zgodovino Škofje Loke in vsega njenega okraja. Dokumenti so iz 16., 17. in 18. stoletja; nahaja se med njimi mnogo pisem in ukazov brižinskih škofov do loških oskrbnikov in podložnikov, več listin avstrijskih vladarjev, kranjskih deželnih glavárjev in njih namestnikov, razglasi loških sodnikov (županov) in graščinskih oskrbnikov. Med dokumenti je več privatnih dolžnih pisem, darilnic in pobotnic, med njimi darilno pismo od dné 31. marcija l. 1529., s katerim je loški meščan Kos daroval ženi svoji Heleni desetino od devetih kmetij na Suhu. Razven listin, katere so skoraj vse izvirne, kupil sem od rečenega trgovca mnogo urbarjev, tako urbarje od l. 1577., 1578., 1579. itd., v katerih so zabeležena imena davkopláčevalcev vsega loškega okraja. Med nakupljenim popirjem je več cerkvenih računov iz 16., 17. in 18. stoletja tistih cerkvá, ki spadajo pod loški okraj; potem raznovrstni inventari, računi o dohodkih in troških loškega oskrbnika, itd. Toliko sem za sedaj rešil. Koliko se je že uničilo, lahko sklepa vsakdo, če pomisli, da Nardini v take akte že *štirinajst* let zavija slanino, saláme in jednake jestvine. Sicer sem pa kupil le majhen, akoravno najvažnejši del tega, kar ima Nardini pod svojo streho. Nahaja se še pri njem mnogo urbarjev iz 16. in 17. stoletja, dalje veliko, pest debelih sodnih knjig iz 17. in 18. stoletja. Število vseh teh knjig je okoli tisoč. Dobro bi bilo, ko bi se rešilo še nekoliko tega gradiva; morebiti bi se lahko nakupilo nekoliko tega blagá za kranjski deželni muzej. Kar se tiče moje

osebe, pripravljen sem po svojih močéh podpirati tiste gospode, ki bi hoteli kaj kupiti. G. Majonica pa, ki me je opozoril na te dokumente in me zajedno tudi podpiral, sprejme naj mojo zahvalo in zahvalo vseh tistih, ki se zanimajo za domačo zgodovino.

V Gorici, dné 1. maja 1887.

Dr. Fr. Kos.

Nov znamenit rimski grob je zopet izkopal g. Pečnik dné 31. marcija t. l. med vaséma Drново in Gorico, $\frac{3}{4}$ ure hodá od Krškega mesta. Grob je obrnen proti jugovshodu, zidan od lomljenega kamena in je bil zgoraj obokan, toda obok je že davno razrušen. Zunanji zid ima na notranji stráni 0'05 m debel in 0'33 m od dna visok napuš (Socket). Grob je 1'70 m dolg, 1'50 m širok in 1'20 m globok. Vhod skoraj v sredi stene ima 0'18 m visok prag od cele, 0'55 m dolge in 0'35 m široke kamenite plošče. Vhodu nasproti je 0'35 m nad dnem 0'38 m široka, 0'35 m globoko v zid in do vrha sezajoča štirioglasta dolbina (neške, podobne omarici). Na vseh stranéh, razven vhodne, je pri stenah 0'18 do 0'22 m široko obzidano korito, kamor so najbrž postavljali žarice (urne), od katerih se je našlo mnogo čepinj v grobu. Zid ki nareja korito, je 0'33 m visok, na desni stráni in spredaj 0'12 m debel, na levi stráni pa 0'15 m. Tlak v koritu je od malte in nepobarvan. Prostor na sredi je 0'75 m širok in 1'35 m dolg ter ima rdeče pobarvan tlak. Na stenah so slabo ohranjene freske. Le na desni stráni od vhoda se še poznajo natančneje 0'065 m široki rdeči robovi v kotih in nad napušem. Nad zadnjim robom so se ohranili tudi kosi 0'48 m širokih pravokotnikov in sicer je prvi rmen, potem zelen, vmes pa rdeč rob; nadalje se ne more več razločevati, ker je popolnoma odpadel omét. Dolbina ima v vseh kotih rdeče robove in na zadnji steni, ki je drugače zeleno obarvana, ostale so še od okrasja štiri rdeče proge brez vsake simetrije in zveze, vse drugo je oluščeno.

Najznamenitejši pri tem grobu je pa kamen z latinskim napisom, ki je ležal na pragu pred vhodom. Sicer je na več koscev razbit, vendar so érke dobro ohranjene. Napis v naglici posnet na posamičnih koscih slóve:

		C L H O
	I X	O R I S A
V I	I C O	V S I E C H S I
V I E	L T B	C A S V
	I D	A G

Grobni értež se je poslal c. k. centralni komisiji za ohranitev starih stavbinskih spomenikov na Dunaj.

S kopanjem na Krškem polji se je pričelo letos radi dolge zime in neugodnega vremena žele zadnje dni meseca marcija. V tem kratkem času je izkopal g. Pečnik v obližini Neviodunuma več grobov, toda razven opisanega brez posebne veljave; našel je ondu le razne posode (žarnice). Na mestnem prostoru pa so zasledili podzemeljski hod (morebiti vodovod?) ki je tako širok, da človek sključen lahko notri zleze; kako daleč li seza, sedaj še ne vemo. Našli so takisto nóranji ogel neke hiše; zid je rdečkasto obarvan. Razdrli so tudi véliko zidovje, ki je bilo najbrž podstava kaki tovarni (morebiti zdelovalnici opeke?). Tu so našli razno opeko. Posebno veliko štirioglatih cevij, 17 cm dolgih, 14 širokih in 10 visokih (otlína v sredi znaša 7 cm); potem jednakih 31 cm dolgih, 16 cm širokih in 10 cm visokih, ki so tudi v sredi ótle, na stráni pa imajo luknjo. Plošče od opeke so: a) 65 cm dolge, 42 široke, 2 debele, imajo ob straneh 6 cm visok in 4 cm debel rob, b) 56 cm dolge, 40 cm široke in 3 cm debele. Potem opeka za tlak: a) 55 cm dolga, 55 cm široka, 8 cm debela, b) 44 cm debela, 28 cm široka, 5 cm debela, c) 43 — 30 — 7 cm, d) 43 — 30 — 6 cm, e) 33 — 22 — 5 cm, f) 29 —

29 — 6 cm, g) 28 — 28 — 7 $\frac{1}{2}$ cm, h) 28 — 28 — 5 cm, i) 20 — 20 — 7 cm, k) 28 — 12 — 3 cm, l) 18 — 18 — 4 cm. Strešna opeka je po vrhu črtana, spodaj ravna in gladka, drugače je polobna sedanji, le močnejša in trdnješa je. Našli so tudi na več krajih manjšo, lepo pisano opeko za tlak (mozaik).

Prihodnjic morebiti kaj več! (Ustrežete nam! Uredn.).

J. B.

Književnost hrvaška. Prva hrvaška hranilnica v Zagrebu je podelila o novem letu častna darila trem najboljšim beletrističnim spisom, ki jih je v teku leta 1886. priobčil »Vienac«. Prvo darilo od 300 gl. dobil je Šandor Gjalski za roman »U noći«, drugo od 50 gl. je dobil pesnik Harambašić za elegijo »Sanjarije«, tretje od 50 gl. pa Fran Mažuranić za črtice svoje »Lišće«. Gjalski spada med najnovejše in najboljše sedanje romanopisce hrvaške. V nadarjenem romanu »U noći« je opisal obširno in prav po resnici sedanje društveno in politično stanje na Hrvaškem; plemenitno gospódo, meščane, uradnike in dijake je orisal, da jih ni mogel bolje, a če količkaj poznaš zagrebško »društvo«, spoznaš takoj tudi posamezne osebe kakor v svetlem zrcalu. Ne morem pa tajiti, da je nekatere situacije pregoło odkril čitajočemu občinstvu. — Mladi pisatelj Mažuranić si je s svojim »Lišćem« v prvi mah pridobil vse hrvaško čitateljstvo; vsebina in oblika (v prozi) sta tako lepi, da si moremo želeti, naj bi nam pisatelj v podobi »listja« kmalu zopet podal novih črtic. — Pesnika Harambašića smo že večkrat pohvalno omenjali, pa ni treba, da znova poudarjamo lepe njegove pesniške darove in vrline. Povedati pa moramo, da je ravnokar v jako lični obliki prišel na svetlo njegov hrvaški prevod Shakespearovega »Hamleta«, v tem ko nam je malo prej VII. in VIII. zvezek »Univerzalne biblioteke« prinesel Schillerjeve »Razbojnik« v hrvaškem prevodu od Berlekovića. Druga zbirka »Narodna biblioteka« v Dubrovniku je prinesla »Narodne pripovedke« od slavnoznanega dalmatinskega pisatelja V. Vrčevića; v Zagrebu pa je prišlo na svetlo zopet novo izdanje tolikanj obljubljenega Kačićeve pesniške knjige »Razgovor ugodni«. — Hrvaška omladina na Dunaji je izdala nov zvezek almanaha »Zvonimira« za leto 1886. — »Matica hrvaška« je izdala zvezek »Ciceronovih govorov« v prevodu od A. Veberja; a razposlala je tudi poročilo za društveno leto 1885., v katerem pa ni ničesar, kar ne bi bili že prej priobčili »Zvonovim« čitateljem. — O. Anton Knežević je napisal »Pad Bosne« (1463) za bosensko mladino. — Gall Josip v Zagrebu je izdal prelepo knjižico »Poputnina«, vodilo mladeniču, kako se mu je vesti v društvu in v življenji. »Matica hrvaška« je dosodila knjižici nagrado iz zaklade grofa Draškovića. — Od Zoch-Mencinove »Enciklopedije« v Oseku sta prišla na svetlo 12. in 13. snopič. — Hrvaška deželna vlada je priobčila obširno in natančno »izvješće o stanju školstva« na Hrvaškem leta 1884/5; J. Kirin pa je napisal posebno knjižico o »Razvitku hrvatskoga pučkoga školstva«. Političnega pomena so na novo tiskani »Njekoji spisi barona Metela Ožegovića. — Biankini v Dubrovniku je napisal nov zvezek »o uzgoji cvieća, uresnog grmlja i drveća«. Prof. dr. Dočkal je spisal zanimivo knjigo »Geologija i Mojsijev hexameron«, v kateri dokazuje, da si znanost in sv. pismo ne nasprotujeta. —

Med časopisi, ki od novega leta na novo izhajajo, omenjati nam je na prvem mestu književnega mesečnika »Smotra«, ki ga izdaja znani hrvaški pisatelj in novinar Grlović. Prvi zvezki so nam prinesli prav dobrih in zanimivih člankov razne vsebine od glasovitejših hrvaških pisateljev. Želimo takisto v bodoče dobre sreče ter list najtopleje priporočamo tudi Slovencem. Vendar pa se bojimo, da se naš duševni kapital preveč drobi, in da bo »Smotra« vzela mnogo dobrih sil drugim prejšnjim listom, katerih imamo itak preveč. Drugi nov časopis je »Glasnik jugoslovenskih franjevac«, ki ga ureja bosenski frančiškan o. Jeronim Vladić — Za delavski stan izhaja letos v Zagrebu »Radnički glasnik«.

† **Mihovil Pavlinović**, národní prvák dalmatinski ter imeniten pisatelj, govornik in pesnik hrvaški, umrl je dne 18. majnika t. l. Sedanji národní preporod v Dalmaciji je največ njegovo delo in njegova zasluga. Pavlinović se je porodil leta 1831. v Podgori blizu Makarske v Dalmaciji. Dasi buden in bistroumen deček, učil se je sprva v malih šolah težko talijanskega jezika in pretrpel zarad tega marsikatero sramotno kazen. V latinskih šolah pa se je kmalu navduševal za prelepe plodove latinske in italijanske književnosti, in po vse noči je prebiral vzorne pesnike teh národov. V višjih razredih se je pridno lotil zgodovine, govorništva in filozofije, a da bi mogel čitati tudi slavne francoske govornike, naučil se je v nekoliko tednih po nóči francoskega jezika. V zadnjem letu gimnazije se je celih osem mesecev po sedem ur na dan učil grškega jezika, da je brez slovarja čital Homerja in Herodota. Že na gimnaziji se je seznanil in sprijaznil z mnogimi tovariši svojimi, ki so potem moške skupaj z njim delali za národ svoj. Bogoslovec v Zadru se je Pavlinović učil hrvaški in staroslovenski, prebiral národne pesmi ter se tudi poprijel nemškega jezika, da je mogel razumeti Schillerja in Kanta. Leta 1849. zbiral je v družbo mlade ljudi in jih vspodbujal, naj se učé in delajo na to, da bi se preporodil zanemarjeni hrvaški národ v Dalmaciji. Reakcijska dóba (1850—1860) je razdrta to družbo, ali ni pretrgala prijateljskih vezij, niti zadušila národnih kalij v mladih srcih. Tedanja ponemčevalna napiranjá so Pavlinoviča bolela tako, da je leta 1852. mislil zapustiti domovino svojo in se preseliti v Srbijo; toda máterine solze in želja, da bi bil duhovnik, odvrnile so ga od tega naklepa. Leta 1855. nastopil je duhovno pastirstvo ter je službo božjo vsegdar opravljal v staroslovenskem jeziku. Kadar je šel od dóma, vzel je vselej slovenske mašne bukve s seboj, da je tudi drugod mogel slovenski maševati. V Podgori, v njegovem rojstvenem kraji, izprosili so si ga za župnika in tu je ostal petnajst let.

Ko je cesarsko pismo leta 1860. napovedalo novo dóbo, začela se je tudi za Pavlinoviča nova dóba národnega delovanja. Leta 1861. izvolili so ga za poslanca v deželni zbor dalmatinski, in zopet znova so ga izvolili pri vseh prihodnjih volitvah navzlic neopisnemu nasprotnemu napiranjú njegovih sovražnikov. V Dalmaciji je bilo takrat precéj tako, kakor pri nas na Slovenskem; le kmet je govoril národní svoj jezik, za gospódo pa je bil jezik talijanski, in isti domoljubi so med seboj govorili talijanski. Pavlinović se je temu odločno uprl ter v deželnem zboru prvi začel govoriti hrvaški, a samo hrvaški je govoril tudi po gosposkih hišah, po kavarnah in gostilnah, z uradniki in z istimi talijanskim nasprotniki svojimi. Ko je pozneje prišel v državni zbor na Dunaj, tudi tu ni hotel drugače govoriti, nego hrvaški. Kakor z živo besedo, tako je tudi s peresom po časopisih in knjigah razpravjal »dnevna vprašanja« ter zagovarjal národne pravice. Potovanje po Hrvaškem, Srbskem in Črni Gori mu je razširilo politično in književno obzorje in začel se je potezati za celokupno hrvaštvo. To misel je odslej učil in širil med prostim ljudstvom in med gospódo, kjerkoli in kadarkoli je mogel. Zarad slabega zdravja se je leta 1870. preselil v Zadar, kjer je »Nazionale« preporodil v »Narodni list« in »Razne spise« svoje pripravil za tisk. Takrat so narodnjaki pri novih volitvah dobili večino in deželni zbor in odbor sta se zdaj do dobrega pohrvatila. Pavlinović in Klaić sta v zboru bila prvaka, ki sta se drug družega dopolnjevala. Klaić je ublaževal Pavlinovičevo ostrino, Pavlinović pa poostreval Klaićevo blagost. Tako je Pavlinović neprenehoma delal do smrti svoje in národno preporodil poitaljančeno domovino svojo.

Pavlinović je bil katoliški duhovnik in zaveden Hrvat, vsegdar zvest geslu svojemu: »vse za vero in dom.« Najbolj je slovel govornik, bodisi v cerkvi, v čitalnici ali v deželnem zboru. Dasi klasično izobražen, poznaval je tudi mišljenje in govornjenje národa

svojega in dobro je védel, kako treba priprostemu ljudstvu razlagati in cepljati višje etične misli. Izmed njegovih del so posebno imenitni »Ljudski spisi« in »Hrvatski razgovori«. Pesmi njegove so po večjem znanstvene in filozofične, vendar pa se ne manjka národnih, ki jih dobro razumeje tudi priprosto ljudstvo. Zadnji njegov literarni plod je bil životopis pesnika *Botiča*, ki ga je izdala »Hrvaška Matica«, a zadnji svoj véliki govor je govoril leta 1885. v stolni cerkvi v Djakovu, ko so ondu praznovali dvestoletnico oslobojenja izpod turškega jarma. Za véliki akademjski slovar je nabral 5000 besed, a »Matici Hrvaški« je poslal veliko zbirko národnih pesem. Malo je tako krepkih značajev, kakeršen je bil, Pavlinović, ki je vsegdar in vsakemu povedal le resnico. Bodi mu zemljica lahka!

Dr. Weitlof in naš list. Da državni poslanci slovenski ob debati o državnem proračunu nekoliko osvetijo tudi delovanje tistih nemških profesorjev, kateri po naših šolah pri slovenski mladini uganjajo nemško národno politiko in preobračajo vzgojevalne kózle, temu se je bilo pač nadejati. Da bi zatorej pozornost, katero je moralo tako razkritje vzbuditi pri vseh razboritih ljudéh, obrnil drugim, čutil je načelnik nemškega »Schulvereina«, dunajski advokat dr. *Weitlof* plemenito potrebo, v državnem zboru na záložno klop posaditi in naučnemu ministerstvu ovaditi tudi dva srednješolska profesorja slovenske národnosti, gospoda prof. dr. Sketa v Celovci in prof. Levca v Ljubljani, katera oba »procul negotiis politicis« vsak po svoje in po svojih močéh delata na *književnem* polji slovenskem. Dr. Sket je storil grozovito pregreho, da se je usmilil šolske literature naše ter nam sestavil »Slovensko berilo za peti in šesti razred srednjih šol.« To berilo je naučno ministerstvo brez vsega zadržka odóbrilo z razpisom dné 9. junija 1886., št. 9485.; in kako bi ga ne, saj se v njem ne nahaja nič spotakljivega. V to berilo je vzel dr. Sket tudi nekoliko odlomkov iz Jurčičevega »Tugomera«, toda takih odlomkov, ob katere se noben živ krst v nobenem oziru ne more zadévati. A dr. Weitlof je prav po vzgledu vélikomestnih židovskih odvetnikov govor svoj zavil tako, kakor bi bil dr. Sket v knjigo svojo vsprejel vsa tista zoper Nemce naperjena mesta, v katera je pokojni Jurčič položil politično svojo strast in národni fanatizem svoj. In potem je mogel pokazati na dr. Sketa kakor najhujšega Germanofaga, češ: *Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto!* To je res — pošteno! Ako dr. Weitlof patetično kliče: »In diesem 'Tugomer' wird die grösste Feindseligkeit gegen die Deutschen gepriesen. Das passt in die Bibliotheken nicht — povedati moramo dr. Weitlofu, da s tanko vestjo svojo prihaja *des:et let* prepozno, kajti »Tugomer« je bil že l. 1876. na ukaz pokojnega c. kr. deželnega šolskega nadzornika Šolarja izobčen iz vseh knjižnic po Kranjskem.

Našemu listu je dr. Weitlof privoščil te besede: »Da erscheint, von einem Professor und Bezirksschulinspector herausgegeben, ein sogenanntes literarisches Buch« (t. j. Blatt, a Weitlofov ljubljanski poročevalec piše prečej nerazločno, četudi je v Berlinu studiral). In diesem, im »Zvon« Jahrgang 1881, Seite 291, ist zu lesen: Als Lucifer den Heiland dreimal in der Wüste versucht und nichts ausgerichtet hatte, wurde er der Hölle verwiesen und sollte, bevor er dort wieder zu Gnaden kam, die schlechtesten Streiche auf der Erde ausführen. *Er schuf die Deutschen . . .* Potem navaja dr. Weitlof Trdinovo bajko, ki je natisnena v »Ljubljanskem Zvonu« I. na 291. in 292. strani. Zdaj pa prosimo čestite bralce, naj odpró »Ljubljanski Zvon« na mesta rečenem in naj prečitajo navedeno bajko. *Pisatelj v tej bajki nemškega národa ali Nemcev ni skrito ni óčito ne omenja niti z jedno besedo.* Bajka je pisana brez vse tiste politične primési, katero ji daje dr. Weitlof. Naperjena je ramó zoper slovenske Eljajte, zoper sinóve slovenskega rodú, ki so se izneverili domovini svoji. Med takimi slovenskimi kukavicami in med sinovi nemškega národa pa mislimo, da je vendar še kaj bistvenega razločka, ali ne? Naj obráčamo to bajko, kakor hočemo, politične strasti, národnega fanatizma, kakor ga ji pri-

pisuje dr. Weitlof, ne moremo brati iz nje. Tega si je izmislil šele poročevalec dr. Weitlofov. Kako pa naj imenujemo tako zavijanje, ali *prsto denunciacijo ali zlobno obrskovanje*, tega pač ne bode težko ugeniti; na vsak način pa se tako zvičajno dejanje slabo ujema s toliko opevano »deutsche Treue und Redlichkeit«, katere glavni zastopnik hoče biti v državnem zboru g. dr. Weitlof.

Hvaležni smo g. poslancu prof. Šukljetu, da je klevetanje Weitlofovo takoj krepko zavrnil ter izpregovoril te besede:

»Ich habe mich stets in diesem hohen Hause an den Grundsatz gehalten, Persönlichkeiten nicht zu tangieren, ich gieng im Parlamente stets von der Maxime aus: »Die Maszregeln treffen, die Menschen schonen«. Heute aber, wenn wir schon einmal angegriffen werden, wie dies vom Abgeordneten Weitlof geschehen ist, befinden wir uns im Zustande der Nothwehr, und indem ich dem Abgeordneten Weitlof antworte, muss ich mir natürlich diejenige Freiheit der Bewegung wahren, von der auch mein Vorredner Gebrauch gemacht hat. Er hat den »Ljubljanski Zvon« angegriffen, er hat den »Ljubljanski Zvon« hingestellt als »ein sogenanntes literarisches Product«. Es lag etwas Wegwerfendes in dem Tone, der sich eben nicht leicht wiedergeben lässt. Nun, was den »Ljubljanski Zvon« betrifft — ich zähle selbst zu seinen Mitarbeitern und bin auch stolz darauf — so ist derselbe eine Revue, welche uns Slovenen nur Ehre macht, eine Revue die sich Eingang verschafft hat in die wissenschaftliche Welt, und ich bedauere, gerade in der Beziehung den Abgeordneten Weitlof nicht zu derselben zählen zu können. Wenn aber der Herr Abgeordnete Weitlof wissen will, wie man in wissenschaftlichen Kreisen, in Fachkreisen über den »Ljubljanski Zvon« urtheilt, so bemühe er sich einmal und nehme zum Beispiel die von einer europäischen Celebrität, vom Professor Jagić herausgegebene Zeitschrift »Archiv für slavische Philologie« zur Hand — sie erscheint in Berlin bei Weidmann — und er wird eine ganze Reihe von höchst ehrennden Recensionen über den »Zvon« darin finden.«

»Herr Weitlof hat eine Publication im »Ljubljanski Zvon« herausgegriffen, die allerdings auch bei uns in gewissen Kreisen Anstoss erregt hat, es sind dies die Märchen aus dem Uskokengebirge; allein diese Märchen sind eben nichts anderes, als die Aufzeichnung von Sagen und Histörchen, welche das Landvolk in der Umgebung des Gorjanci-Gebirges sich erzählt. Wenn er aber den »Ljubljanski Zvon« in Verbindung bringt mit den Schülerbibliotheken, so befindet er sich sehr auf dem Holzwege. Der »Ljubljanski Zvon« hat ausdrücklich erklärt, er sei keine Jugendschrift, er rechnet auf ein anderes Publicum . . .«

Tem besedam Šukljetovim bi lahko dodal še to, da slavni nemški pisatelj Heinrich Noë, kateremu prisojamo vsaj toliko zdravega ukusa, kakor dr. Weitlofu, v svojem članku »Am Wörthersee« (»Presse«, 1886, Nr. 239) obzaluje, da se koroški Nemci še niso dokopali do tega, da bi mogli vzdrževati list, ki bi bil »halbweg« takšen, kakor »Ljubljanski Zvon«. A kaj! Saj dr. Weitlofu ni šlo za resnico. Glavna stvar mu je bila: »Calumniare audacter!«

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četr leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnštvo v *Ljubljani*, v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Poziv slovenskemu učiteljstvu.

Dasi tudi se pri prvem izdavanju »Popotnikovega koledarja za slovenske učitelje« ne moremo ponašati z gmotnim vspehom*), nam vendar priča laskavo priznanje od vseh strani, da smo s »Popotnikovim koledarjem« pravo pogodili. To in pa želja, da odpravimo nedostatke, ki so brez naše krivde ostali v I. letniku, nas spodbuja, da že letos priredimo »Popotnik-ovega koledarja« novo izdanje.

Da se pa drugi letnik dobro obnese in delce postane povsem zanesljiv tolmač vzajemnosti med slovenskim učiteljstvom, treba bode splošnega sodelovanja.

Obračamo se torej že zdaj do častitih tovarišev in tovarišic svojih, kakor do vseh prijateljev našega podjetja z nujno prošnjo, da nam blage volje naznanijo v kratkem a) vse ali sebe ali svoje bližnje sodruga zadevajoče pomote, katere so v letošnjem izdanji »Pop. šematizma« zasledili; vseč bodo nam popravki gledé pisave imen — priimkov in krajevnih imen — če so utemeljeni; b) izpremembe, ki so se vršile od prvega izdanja tako gledé oseb, kakor tudi posameznih šol (nove šole ali če se je katera razširila).

Ker se je od nekod želja izrekla, naj bi se navedli v šematizmu tudi zastopniki učiteljstva v okrajnih šolskih svetih, prosimo, da se nam v svojem času tudi v tej zadevi vpošljejo potrebni podatki. — Na osobne želje gledé dopolnitve šematizma (v tej ali óni zadevi) se bomo v okviru našega načrta po možnosti vselej ozirali, kajti zelo nam je ležéče na tem, da prejemnike našega koledarja v občé zadovoljimo, ker le v tem slučaju smemo upati, da bodo oni podjetje tudi gmotno podpirali.

Dopisi v zadevi »Pop. koledarja« naj se blagovoljno dpošiljajo

Uredništvo „Popotnika“,

Maribor, Reiserstrasse, št. 8.

*) Razpečalo se je toliko koledarja, da bi baš pokrili svoje troške, a žal, da je še mnogo dolžnikov, kateri so na nas pozabili. Te še enkrat prosimo, da se nas spomnijo in nam poleg ogromnega našega truda ne delajo še gmotne škode.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsezajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemam:

za vse leto	4 gl. 60 kr.
» pol leta	2 » 30 »
» četrt leta	1 » 15 »

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji »Ljubljanski Zvon« po 5 gl. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

»Ljubljanski Zvon«, II. tečaj (1882) nevezan po	3 gl. — kr.
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, III. tečaj (1883) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, V. tečaj (1885) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VI. tečaj (1886) nevezan po	4 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 20 »

Letnika I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisanem upravnistvu:

»Rokovnjači«, Zgodovinski roman, spisala Jos. Furčič in Janko Kersnik po	50 kr.
---	--------

Upravnistvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljana, Gosposke ulice 14.

OZNANILO.

Večkrat mi dohajajo vprašanja, če se dobivajo pri meni tudi platnice za *prejšnje* letnike »Ljubljanskega Zvona«. Naznanjam, da se dobivajo za vse dozdanje letnike v raznovrstnih barvah.

Janez Bonač,
knjigovez, Poljanska cesta 10